

Å gå den andre mil

En kvalitativ studie av erfaringer med
utviklingsarbeid i frivillige organisasjoner

Sabrina Johannessen



Masteroppgave

Våren 2012

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

FORORD

Med innleveringen av masteroppgaven avsluttes det livet jeg har kjent de siste fem årene -for nå i hvert fall. Det er både befriende og litt skummelt.

På mange måter har det vært en ensom prosess å skrive masteroppgave, samtidig som jeg har kommet nær en rekke personer.

Først og fremst vil rette en stor takk til min dyktige og inspirerende veileder, Bente Nicolaysen. Du har stilt opp til alle døgnets tider, med pågangsmot og oppløftende ord. Vi har diskutert, vært litt uenige, vi har ledd og jobbet hardt. Din urokkelige ro og utømmelige kunnskap har vært uvurderlig for meg. Tusen takk!

Uten informantene hadde dette selvfølgelig vært en helt annen oppgave. Takk for at dere bidro til at den ble akkurat slik. Dere har tatt dere tid til fra deres viktige arbeid i en hektisk hverdag for å snakke med meg om deres erfaringer og meninger. Det setter jeg stor pris på.

Takk også til alle andre i NMS og Norsk Folkehjelp som har hjulpet meg, med å nå informanter, få tak i dokumenter, og andre spørsmål jeg har hatt. Takk for deres tålmodighet og interesse for prosjektet mitt.

Takk til dere som har lest korrektur og gitt tilbakemeldinger på oppgaven min, Mari Løvås og Eirik Hausberg. Jeg setter stor pris på at dere har tatt dere tid!

Jeg vil også takke mine nærmeste venner, familie og kjæreste, for at dere har holdt ut med meg, og respektert mine prioriteringer dette siste året. Takk for at dere har hørt på og hjulpet meg gjennom min berg-og-dal bane av en opplevelse.

Til slutt rettes en takk til mine medstudenter på Sofie Lindstrøm, at vi til en viss grad har delt denne opplevelsen har vært svært verdifullt for meg. Takk for pauser, seine middager, og samtaler -om fag og alt mulig annet.

Sabrina

ABSTRACT

This study explores the experiences of volunteers and employees and their work in non-governmental organizations (NGOs), and also how their relations with distant others can be understood. The thesis argues that the volunteers and employees in Norwegian People's Aid (NPA) and the Norwegian Mission Society (NMS) have a complex image of their own, and their organizations' role in civil society and the goals and content of development aid.

The study argues that NGOs' roles in the development field should be anchored in the volunteers and employees' own experienced with the work that they do. The thesis therefore asks: What are the experiences of volunteers and employees in Norwegian People's Aid and the Norwegian Mission Society with the work that they do in these organizations? And, what characterizes the relations they develop with distant others?

To say something about this, nine qualitative interviews have been conducted with volunteers and employees in NPA and NMS, along with an analysis of documents. The experiences of the individuals are explored in light of the organizations they are part of, their visions and goals. By looking into organizational documents, one can better understand NPA and NMS' visions and goals in the international work they participate in. The two organizations both take part in the institutional context of international aid, and therefore, with the help of scientific literature and contemporary debates, central political guidelines for development aid have been identified.

One of the findings in this study is how both employees and volunteers in NPA and NMS can be describes as committed. The employees and volunteers are both part of an important culture in the NGO world. There is a specific value in volunteerism which is highlighted in both organizations, and it is particularly interesting that the employees emphasize the importance of unpaid work. But in the same way as the volunteers, the employees can be described as committed. They make economical sacrifices, are flexible in their work and adjust their personal lives for their organizations. Both employees and volunteers seem to go the other mile for their NGO.

Using sensitizing concepts, it becomes clear how the volunteers and employees understand the goals and content of development aid, and also how they experience relations with distant others. The employees and volunteers adapt official and organizational guidelines of partnership and justice. But it is also clear that these relations also have to be considered as gift relations. The

individuals move between different comprehensions at the same time. This illustrates how the volunteers and employees have a very complex image of the goals and content of development aid. They also make important distinctions of what should and should not be a part of development aid. These distinctions, for example between long-term development aid and emergency relief work, illustrate their critical potential in civil society.

Number of words in the main text: 36 290

SAMMENDRAG

Denne studien utforsker hvilke erfaringer frivillige og ansatte har med sitt arbeid i frivillige organisasjoner, og mer spesifikt hvordan deres relasjoner i utviklingsarbeidet kan forstås. Studien viser at de frivillige og ansatte i Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap (NMS) har et komplekst bilde av sine egne, og frivillige organisasjoners rolle i det sivile samfunn, og ikke minst av målene og innholdet i utviklingsarbeidet.

Studien argumenterer for at frivillige organisasjoners rolle i utviklingsarbeidet bør forankres i de ansatte og frivilliges egne erfaringer med arbeidet gjør. Studien tar for seg følgende problemstilling: Hvilke erfaringer har ansatte og frivillige i Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap med deres arbeid i de to organisasjonene? Og, hva kjennetegner relasjonene som oppstår i arbeidet med ”de langt borte”?

For å kunne si noe om dette er gjennomført ni kvalitative intervjuer med ansatte og frivillige i Norsk Folkehjelp og NMS, i tillegg til dokumentanalyse. Individenes erfaringer studeres i lys av organisasjonene de er med i, deres visjoner og mål. Ved hjelp av en rekke organisasjonsdokumenter er det dannet et bilde av Norsk Folkehjelp og NMS, deres historie, og mål i forhold til det internasjonale arbeidet de gjør. Disse to organisasjonene virker innenfor den samme institusjonelle konteksten, og det er derfor identifisert en rekke sentrale offentlige dokumenter ved hjelp av forskningslitteratur og aktuelle bistandsdebatter, som sier noe om de politiske føringene på dette feltet.

En av funnene i denne studien er hvordan både ansatte og frivillige i de to organisasjonene kan beskrives som ildsjeler. De ansatte og frivillige er en del av en viktig frivillighetskultur. Det ligger en egenverdi i frivillighet som fremheves i begge organisasjonene, og det er særlig interessant at de ansatte fremhever viktigheten av de ulønnede arbeidet. Men, på samme måte som de frivillige, kan de ansatte også vurderes som ildsjeler. De ofrer økonomisk, er fleksible i sitt arbeid og tilpasser sitt privatliv for sine frivillige organisasjoner. Både ansatte og frivillige ser ut til å gå ”den andre mil” for sin frivillige organisasjon.

Ved hjelp av sensitiverende begreper blir det så klart hvordan informantene i denne studien ser ut til å oppfatte målene, og innholdet, i utviklingsarbeidet, og hvordan de ser ut til å oppleve relasjonen med ”de langt borte”. De ansatte og frivillige tar opp i seg statlig og organisatoriske føringer om partnerskap og menneskerettigheter, men det blir også klart at relasjonene i noen

grad må vurderes som en gaverelasjon. Informantene beveger seg mellom ulike forståelser samtidig, og veksler også mellom dem. Dette illustrerer at de frivillige og ansatte har et svært komplekst bilde av målene og innholdet i utviklingshjelp. Samtidig gjør de også noen grensedragninger hva som bør, og hva som ikke bør, være en del av innholdet og målene i utviklingsarbeidet. Slike distinksjoner, som mellom nødhjelp og langsiktig utviklingsarbeid, viser deres kritiske potensial i det sivile samfunn.

Antall ord i hovedteksten: 36 290

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	i
Abstract	ii
Sammendrag.....	iv
DEL ÉN.....	1
Kapittel én: Innledning.....	2
1.1 Frivillige organisasjoner i norsk utviklingsarbeid	2
Forskning om frivillige organisasjoner og utviklingshjelp	3
Problemstilling	5
Mål og avgrensninger.....	6
1.2 Oversikt over studien	7
Kapittel to: Teoretiske perspektiver	8
2.1 Frivillige organisasjoner i det sivile samfunn	8
2.2 Ulike perspektiver på relasjonene med ”de langt borte”	10
Kontrakt, rettighet og gave.....	12
2.3 Kritiske roller	15
2.4 Oppsummering	16
Kapittel tre: Metodisk tilnærming, metodologiske spørsmål og etikk	17
3.1 En kvalitativ tilnærming.....	17
3.2 Metodologiske spørsmål	18
Utforming av problemstilling.....	19
Valg av organisasjoner	20
Valg av dokumenter	21
Utvalg av informanter	21
Gjennomføring av intervjuer	22

3.3 Analyseprosessen	24
Transkribering	25
Analysens andre fase	25
3.4 Etiske vurderinger	27
Refleksivitet	28
3.5 Studiens troverdighet.....	29
3.6 Oppsummering	30
DEL 2	31
Kapittel fire: Norsk bistand og frivillige organisasjoner.....	32
4.1 Frivillige organisasjoner i den norske bistanden.....	33
Norsk bistandspolitikk.....	34
Tilskuddsordninger.....	37
4.2 Oppsummering	37
Kapittel fem: Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap.....	38
5.1 Det norske misjonsselskap	38
Historie og formål	38
Bistandsarbeid	39
Organisatoriske endringer	40
5.2 Norsk Folkehjelp.....	42
Historie og formål	42
Internasjonalt arbeid.....	43
Organisatoriske endringer	43
5.3 Organisatoriske trekk	44
5.4 Presentasjon av frivillige og ansatte.....	46
5.5 Oppsummering	49

Kapittel seks: Å være en del av en frivillig organisasjon.....	50
6.1 ”Det beste folk”	50
6.2 Ildsjeler som går ”den andre mil”	52
6.3 Oppsummering	57
DEL TRE.....	58
Kapittel syv: Relasjoner med ”de langt borte” som partnerskap og rettighet	59
7.1 ”Nå går samarbeidet på partneravtaler og partnerskap”	60
Grensedragninger mellom partnerskap og veltedighet.....	61
Betydningen av eierskap	65
7.2 ”Verdens mest velstående og rike land”	65
Menneskerettigheter for alle.....	66
Vår plikt til å hjelpe.....	68
7.3 Oppsummering	69
Kapittel åtte: Relasjoner med ”de langt borte” som gave	70
8.1 ”Å gi er en velsignelse”	70
Å gjøre godt.....	73
8.2 Forventningen om gjengjeldelse	75
8.3 Oppsummering	77
Kapittel ni: Kritiske røster.....	78
9.1 Fordeler ved frivillige organisasjoner	78
9.2 Kritiske røster gjennom ulike distinksjoner	81
Skillet mellom rene og skitne penger	82
Bistandsturisme	84
Nødhjelp versus langsiktig utvikling.....	86
9.3 Oppsummering	87

Kapittel ti: Oppsummerende refleksjoner	89
10.1 Studiens funn og argumenter.....	89
10.2 Oppmuntring til videre forskning.....	92
Litteraturliste	93
Vedlegg én: Godkjenning fra NSD	99
Vedlegg to: Informasjonsbrev til organisasjonene	100
Vedlegg tre: Informasjonsbrev til informanter.....	101
Vedlegg fire: Intervjuguide	102
Vedlegg fem: Samtykkeerklæring.....	104

DEL ÉN

Jeg vil i denne delen presentere tema for studien, dens problemstilling og mål. Jeg vil så presentere de teoretiske perspektivene som er hjelpsomme for å forstå og diskutere funnene i studien. Til slutt vil jeg beskrive de metodologiske valgene som ligger bak prosjektets gang, og hvordan det har tatt form.

KAPITTEL ÉN: INNLEDNING

1.1 FRIVILLIGE ORGANISASJONER I NORSK UTVIKLINGSSARBEID

I dag er det flere viktige aktører i det norske utviklingsarbeidet. Regjeringen legger frem forslag til retningslinjer for utviklingspolitikken, og utarbeider det årlige bistandsbudsjettet. Stortinget fastsetter målene for politikken, og bestemmer hvor mye penger som skal brukes. Utenriksdepartementet (UD) vedtar strategier for utviklingssamarbeid, og er politisk ansvarlig for størstedelen av den statlige bistanden. Departementet forvalter blant annet stat-til-stat samarbeid med flere utviklingsland gjennom norske ambassader, nødhjelp og annen kortsiktig bistand. Norad, som fagetat, gir råd til de som forvalter bistand, og skal sørge for at denne kvalitetssikres og evalueres. I tillegg skal Norad finansiere, samarbeide med og ha kunnskap om frivillige organisasjoner, institusjoner og bedrifter. Sammen med disse aktørene har også Norfund, Fredskorpset, norske fagmiljø, og ikke minst mottakerne, en betydningsfull rolle for norsk bistand (Norad, uten dato).

Et viktig bakgrunnsteg for denne oppgaven er at også de frivillige organisasjonene spiller en viktig rolle i norsk bistandsarbeid. Det påpekes av flere (Henkel og Stirrat 1997, Ruud og Kjerland 2003, Steen-Johnsen og Straume 2012, Ytrehus 2011) at frivillige organisasjoner i økende grad tar over utviklingsarbeid som opprinnelig sees som en statlig oppgave. Organisasjonene distribuerer og administrerer bistandsmidler, og er sentrale aktører på felt som helse, utdanning og jordbruksutvikling i mottakerland. Frivillige organisasjoner jobber også med nødhjelp, bygger og driver infrastruktur, leverer sosiale tjenester og er politiske engasjerte.

Frivillige organisasjoner er sentrale aktører i norsk bistandsarbeid, og norsk bistandspolitikk er nødvendigvis en viktig ramme for organisasjonenes utviklingssamarbeid. I stor grad støttes de frivillige organisasjonene finansielt av det offentlige, og i tillegg til direkte støtte og tilskudd, rår for eksempel staten og kommuner over en rekke virkemidler som avgifts- og skattelette, fritak for skatt på gaver og mer (Lorentzen 2010). Frivillige organisasjoner er altså underlagt offentlige rammebetingelser, politiske og økonomiske, som påvirker deres form og innhold. Disse rammebetingelsene er stadig i endring, og uten tvil berøres også de menneskene som er en del av organisasjonene.

Forskning om frivillige organisasjoner og utviklingshjelp

Lie og Baines (i Hustnix, Handy og Cnaan 2010: 10) fremhever viktigheten av å forstå påvirkningen av reformer på den frivillige sektoren, både organisasjonene og de som er involvert i dem. Norske myndigheter fremmer i stor grad frivillighet og frivillige organisasjoners arbeid, og det er nok liten sannsynlighet for at dette fokuset vil forsvinne. I en oppgave som tar for seg frivillige organisasjoner innenfor bistandsfeltet vil det derfor være viktig å se den norske utviklingspolitikken.

Det har vært gjort en rekke studier om frivillige organisasjoner innenfor flere disipliner, med ulike fokus. Forholdet mellom de frivillige organisasjonene og staten ble særlig utforsket på 1990-tallet, for eksempel av professorer i sammenlignende politikk, Kuhnle og Selle (1991, 1992). I nyere tid har historiker og statsviter Terje Tvedt (2009) og sosialantropolog Knut G. Nustad (2003) gitt ut bøker som tar for seg norsk utviklingshjelp. I sin bok hevder Tvedt (2009) at verden former utviklingshjelp etter giverens perspektiv, og virker moraliserende for mottakere. Nustad (2003) mener at utviklingshjelp produserer makteffekter ved å fortrenge forbindelser mellom rikdom og fattigdom, og at utviklingsdiskursen fortrenger gavens makt i bistandsrelasjonen. Kjetil Fretheim har skrevet sin avhandling i etikk om den moralske diskursen i norsk utviklingsarbeid. Fretheim (2008) hevder at norsk bistandsarbeid presenterer en forståelse av bistand hvor giveren er moralsk rettferdiggjort, og med liten vekt på kritikk for dette. Tolo (2011: 96) påpeker at det har vært skrevet en rekke avhandlinger og masteroppgaver om norsk bistand og frivillige organisasjoners bistandsprosjekter, i tillegg til nyere allmenne historiske verk ved utviklingshjelpens historie i Norge (for eksempel det tredelte verket av Liland og Kjerland 2003, Ruud og Kjerland 2003, Simensen 2003). Han mener at forholdet mellom offentlig bistand og misjonens engasjement i økende grad har interessert særlig historiestudenter, som har sett nærmere på organisasjonenes rolle på ulike kontinenter (Tolo 2011: 96).

Det er også gjort flere organisasjonsstudier av frivillige organisasjoners politiske og økonomiske rammebetingelser. Blant annet har sosiologene Gulbrandsen og Ødegård (2011) nylig utforsket organisasjonsendringer i norske frivillige organisasjoner. Studien tar for seg organisasjoner i ulike sektorer, men utelater sektorene ”idrett” og ”solidaritet og bistand”¹. Sosiolog Lorentzen

¹ Solidaritetsorganisasjoner er likevel ikke fullstendig utelatt fra studien. Flere av de utvalgte organisasjonene arbeider med nord/sør spørsmål, hvor en viktig del av aktiviteten også er knyttet opp mot prosjekter rettet mot fattige land (som eksempelvis misjonsorganisasjoner, Changemaker og Juvente).

(2010) utelater dessuten bistandsmidler i hans rapport, der han kartlegger statlige tilskuddsordninger beregnet på sivile aktører. I en oppfølgingsstudie tar Gulbrandsen (2012) for seg endringer i økonomiske rammevilkår for fire frivillige organisasjoner, deriblant Frelsesarmeen.

Særlig interessant for denne studien er antropologiske bidrag om bistandsrelasjoner. Ved hjelp av Mauss gaveteori, utforsker sosialantropologene Henkel og Stirrat (1997) forholdet mellom frivillige organisasjoner i giverland og i mottakerland. De ser nærmere på hvordan gaver, ofte i form av penger, beveger seg fra giveren gjennom frivillige organisasjoner til den når mottakeren, og mener at det er en symbolsk form for gjengivelse i dette forholdet som binder sammen giver og mottaker i en sosial relasjon. Rosalind Eybens (2006) artikkel identifiserer også ulike måter å forstå asymmetrien mellom giver og mottaker på. Hun argumenterer for at det er få beviser på at bistand ikke lenger oppfattes som en gave. Fra et internasjonale relasjoner-perspektiv hevder dessuten Hattori (2001) at bistand mellom stater også må vurderes som gaver.

Blant bidragene som er nevnt her ser det ut til å være få studier som tar for seg individers erfaringer med utviklingsarbeid i frivillige organisasjoner, deres forståelser av dette arbeidet, med unntak av Eyben (2006). Gulbrandsen og Ødegård (2011) og Gulbrandsen (2012) intervjuer riktignok ledere, i tillegg til at Fretheim (2008) gjør kvalitative intervjuer med ansatte, men ingen av disse studiene inkluderer de frivillige som er en viktig del av mange frivillige (bistands)organisasjoner. Det kan, som Nicolaysen (2010: 170) gjør, påpekes at "the German sociologist Peter Wagner is correct to point out that a lot of theorizing on volunteering and civil society has done so with insufficient examination of the moral beliefs and actual behavior of ordinary citizens. I think he rightly argues that the discourse of civil society 'needs to be rooted in the observation of social practices'" Wagner (2001: 187). Frivillige organisasjoners rolle på bistandsfeltet bør forankres i en observasjon av organisasjonenes egne visjoner, og i de ansatte og frivilliges egne erfaringer med arbeidet de gjør, og forståelser av innholdet i de bistandsrelasjonene de blir involvert i gjennom sitt arbeid.

Steen-Johnsen og Straume (2010: 98) påpeker at forholdet mellom giver og mottaker i utviklingshjelp har blitt diskutert av mange forskere, at dette forholdet tradisjonelt sett har blitt forklart med "asymmetrical positions, where one dominant and one strong donor part executes power over the weak recipient". I seinere tid har moderne teorier forklart utviklingsprosessen

som en lineær linje, hvor maktutøving ses på som nødvendig for utvikling. Steen-Johnsen og Straume (2012) mener at Nustad (2003: 44) muligens står for en kritikk av slik tenkning, når han sier at ”litteraturen tegner et karikert bilde av utviklingsdiskurser som allmektige, som om de hadde evne til å totalt dominere de menneskene som utsettes for dem”. Hva med de som representerer de frivillige organisasjonene, er de også ideologiske representanter for en statlig ”allmektig utviklingsdiskurs”? Representerer de et konsensus-preget sivilsamfunn?

Jeg vil utdype perspektivene som nevnes her i mer detalj i teorikapitlet. Perspektivene vil deretter brukes utforskende, og videreutvikles med utgangspunkt i datamaterialet som er samlet inn i forbindelse med denne masteroppgaven. Det vil blant annet bli klart at de som er en del av de frivillige organisasjonene står fritt til bruke distinksjoner mellom hva som er og hva som ikke er en del av den relasjonen de beskriver. Dette er en del av deres frihet ved å være i en frivillige organisasjon.

Problemstilling

Tidligere Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim (2010b) skrev i Bistandsaktuelt at ”norsk bistand til verdens fattige er grunnleggende forankret i to store folkebevegelser de siste hundre årene: Arbeiderbevegelsen[s] solidaritetsbegrep og den kristne nestekjærlighets idé om å gjøre mot andre det du vil at andre skal gjøre mot deg”. Jeg vil se nærmere på to ulike organisasjoner med røtter nettopp i disse bevegelsene, Norsk Folkehjelp og Det norske Misjonsselskap, og hvilke mål og visjoner de har for utviklingsarbeidet. Norsk Folkehjelp er fagbevegelsens humanitære organisasjon med visjonen ”solidaritet i praksis”, og arbeider nasjonalt og internasjonalt. Organisasjonen er en av de som mottar mest statlig støtte av de frivillige organisasjonene. Det norske Misjonsselskap (NMS) er Norges første misjonsorganisasjon, etablert allerede i 1842. NMS er en selvstendig organisasjon innenfor Den norske kirke, og bistandsarbeid er ett av organisasjonens tre arbeidsprogrammer. Jeg ønsker så å utforske hvilke erfaringer de som er en del av Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap har gjennom sitt arbeid i sine respektive organisasjoner, og deretter relasjonene de er en del av.

De frivillige og ansatte er en del av organisasjoner som har lange tradisjoner innenfor utviklingsarbeid, og de frivillige og ansatte har naturligvis ulike erfaringer, men de er alle en del av frivillige organisasjoner som jobber med internasjonale spørsmål som de selv må ta stilling til. Organisasjonene virker innenfor den samme institusjonelle kontekst: utviklingshjelp. På

bakgrunn av dette vil jeg utforske problemstillingen: Hvilke erfaringer har ansatte og frivillige i Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap med deres arbeid i de to organisasjonene? Av dette hovedspørsmålet følger underproblemstillingen: Hva kjennetegner relasjonene som oppstår i arbeidet med ”de langt borte”?²

Mål og avgrensninger

Det er nødvendig å sette mål og gjøre avgrensninger for hva som kan utforskes innenfor rammene til en masteroppgave. Studien tar først og fremst utgangspunkt i erfaringene til individene som er en del av de to organisasjonene, Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap, og kombinerer dette med å se på organisasjonenes visjoner og tradisjoner. Jeg vil se nærmere på organisasjonenes historie og formål, deres utviklingsarbeid og organisasjonsendringer som har gjort seg gjeldende i løpet av de siste årene, med mål om å forstå hva informantene sier. Jeg bruker analyse av organisasjonsdokumenter og offentlige dokumenter, for å danne en forståelse av rammene til de som er en del av de frivillige organisasjonene, og for å forstå deres erfaringer og relasjoner med mottakere av bistand. Problemstillingen forankres i de ansatte og frivillige.

Det kunne vært interessant å se på organisasjonskulturer, hvordan organisasjonene skaper tilhørighet og samhold for de som er en del av dem, men dette er altså ikke mitt formål.

Opgaven tar for seg to frivillige organisasjoner som er verdimessig ulike, men de er likevel to frivillige organisasjoner som jobber med utviklingsspørsmål, innenfor samme institusjonelle kontekst. Oppgaven vil søke etter å belyse hvilke rammer de danner for de ansatte og frivillige som er en del av organisasjonene, heller enn å sammenligne de to organisasjonene opp mot hverandre. Videre kan det presiseres at fokuset er på det internasjonale arbeidet til organisasjonene, og ikke det nasjonale arbeidet. I relasjonen mellom giver og mottaker, er det tatt utgangspunkt i giveren, de ansatte og frivillige i Norge, og ikke mottakerne. Med mer tid, ville det likevel vært svært interessant å inkludere mottakeres oppfatninger av relasjonene, slik som Steen-Johnsen og Straume (2010) og Eyben (2006) gjør i sine studier.

² Her bør det påpekes at noen av de ansatte og frivillige i denne studien har hatt nære møter med ”de langt borte”, som gjør dette begrepsvalget noe misledende. Det er likevel valgt fordi slike møter ofte kommer i stand som en følge av allerede eksisterende ønsker om å hjelpe. Begrepet illustrerer også en følelse av avstand mellom noen som er i en annerledes situasjon.

1.2 OVERSIKT OVER STUDIEN

I resten av del én vil jeg først vil jeg ta for meg det teoretiske rammeverket for denne studien. Her vil det bli redegjort for hva som ligger i sentrale begreper som ”frivillige organisasjoner” og ”bistand”, før jeg tar for meg nyttige teoretiske perspektiver om hvordan sosiale relasjoner utformer seg mellom giver og mottaker i utviklingsarbeid. I kapittel tre vil jeg beskrive studiens metodiske tilnærming, og gjennomgå sentrale metodologiske spørsmål som har gjort seg gjeldende i løpet av dette prosjektet. Jeg vil også gi leseren et innblikk i analyseprosessen, og beskrive noen etiske vurderinger. Jeg vil deretter vurdere oppgavens troverdighet.

I del to vil jeg først, i kapittel fire, presentere et bakgrunnsteppe for norsk bistand og de ulike tradisjonene til NMS og Norsk Folkehjelp. Kapitlet tar for seg norsk bistandshistorie og rollen til frivillige organisasjoner, samt sentrale rammebetingelser for organisasjonene. Kapittel fem vil presentere Norsk Folkehjelp og NMS, deres historie og mål, bistandsarbeid, og aktuelle organisatoriske endringer. Jeg vil også presentere de ansatte og frivillige som er en del av dem. Kapittel seks vil, som første analysekapittel, utforske opplevelser og erfaringer som de ansatte og frivillige NMS og Norsk Folkehjelp har som en følge av være en del av en frivillig organisasjon.

Del tre drøfter ulike forståelser av forholdet mellom mottaker og giver, først som partnerskap og rettighet (kapittel syv) og deretter som gave (kapittel åtte). Disse ulike forståelsene vil presenteres og diskuteres i lys av funnene i datamaterialet. Kapittel ni vil så drøfte informantenes oppfatninger av de frivillige organisasjonenes rolle i utviklingssamarbeidet, og deretter distinksjoner som de frivillige og ansatte gjør, og hvordan de ved dette viser sitt kritiske potesial. Til slutt vil jeg i kapittel ti forsøke å oppsummere funnene og argumentene i studien, og foreslå videre forskning på feltet.

KAPITTEL TO: TEORETISKE PERSPEKTIVER

Formålet med dette kapitlet er å gi en teoretisk ramme for å forstå og diskutere funnene som danner grunnlaget for denne studien. De teoretiske perspektivene blir anvendt som analyseverktøy. Det betyr at jeg ikke vil teste teoretiske hypoteser, men utforske materialet i en teoretisk kontekst.

Teoretiske begreper og perspektiver som er særlig nyttige for denne studien er bidrag om dimensjoner ved den sosiale relasjonen som oppstår mellom givere og mottakere i utviklingsarbeid. Steen-Johnsen og Straume (2012: 109, note 1) påpeker at begrepene ”giver” og ”mottaker” er noe utdaterte, og at det mer politisk korrekte begrepet nå er ”partnerskap”³. Det vil bli klart at flere av informantene i denne studien også ser ut til å foretrekke begrepet ”partnerskap”, selv om det også vil bli klart at begrepene ”giver” og ”mottaker” fremdeles synes gyldige. Jeg vil utforske hvordan relasjonsbegrepet brukes for å forstå utviklingsarbeid i eksisterende forskning, og ved hjelp av disse finne frem til sensitiverende begreper som kan gripe hvordan informantene i denne studien opplever sine relasjoner. Dette vil jeg gjøre med utgangspunkt i teoretiske perspektiver som presenteres hovedsakelig av Henkel og Stirrat (1997) og Eyben (2006). Jeg vil også presentere eksisterende forskning om frivillige organisasjoner på bistandsfeltet (Tvedt 2009, Nustad (2003) og Fretheim (2008)). De sosiale relasjonene utforskes i lys av frivillige organisasjoner, og derfor vil det først presenteres teoretiske bidrag som sier noe om dette, deriblant Hustnix og Mejis (2011) og Gulbrandsen (2012).

2.1 FRIVILLIGE ORGANISASJONER I DET SIVILE SAMFUNN

I denne oppgaven ser jeg på frivillige bistandsorganisasjoner og det arbeidet som gjøres av ansatte og frivillige i slike organisasjoner. Begrepet ”frivillig organisasjon” kan romme utdanningsinstitusjoner, kulturgrupper og religiøse grupper, men tradisjonelt regnes lag, fagforeninger, kirkesamfunn og ideelle organisasjoner som grunnpilarene i vestlige sivilsamfunn (Ruud og Kjerland 2003: 200). De frivillige organisasjonene er ikke opprettet av staten, men

³ Tvedt (2002) hevder dessuten at å generalisere mottakeren slik reduserer kompleksiteten i bistandsrelasjonen, fordi verdier forhandles i slike relasjoner. Steen-Johnsen og Straume (2010) konkluderer også med dette i sin studie, og mener at giver og mottakers roller defineres av bistandsforholdet, og ikke minst makten i (som ikke nødvendigvis kun ligger hos giveren) dette forholdet.

etableres på grunnlag av medlemmenes felles interesser og ideer, hvor medlemskap er frivillig. Slike organisasjoner har ikke fortjeneste som mål. Men, det blir færre av den frivillige tjenesteytingen i ubetalt forstand, og Kuhnle og Selle (1992: 22) mener at denne trenden gjør at det mer enn før, er viktig å skille mellom frivillig arbeid og frivillige organisasjoner. Disse er ikke ensbetydende.

Frivillige organisasjoner er en del av det som ofte kalles det sivile samfunn. Det sivile samfunn er et begrep som ofte brukes i debatten om utviklingspolitikken. Utenriksdepartementet og Norad (2002b: 1) definerer sivilt samfunn som ”de formelle og uformelle nettverk som er virksomme i spennet mellom stat og familie”, som ikke er en del av markedet i kommersiell forstand, men som heller hovedsakelig baserer sin virksomhet på ideelt grunnlag. Det sivile samfunn inkluderer både formelle og uformelle organisasjoner, og innebærer dermed mer enn frivillige organisasjoner. I del 2.3 vil jeg komme inn på forskning som de på frivillige organisasjonenes rolle i sivilsamfunnet (Tvedt, Fretheim, Nustad).

De belgiske sosiologene Hustnix og Meijs (2011) er noen av de som etterlyser hvordan enkelte frivillige organisasjoner virker inn på de frivillige og ansatte som er den del av dem. Det påpekes at de frivilliges erfaringer er lite utforsket innenfor institusjonelle og organisatoriske kontekster rundt frivillighet. Likevel er det nå flere som bidrar til forskning av frivillighet på makronivå, særlig gjennom komparative studier av land, hvor faktorer som økonomi, politikk og kultur trekkes inn for sammenligning. Men, Hustnix, Handy og Cnaan (2010) mener at det mangler en dynamisk forståelse av frivillighet, en multippel analyse av frivillighet som inkluderer strukturelle, kulturelle og organisatoriske nivå, samt individnivå, i én analyse. Denne masteroppgaven vil ta utgangspunkt i individene i frivillige organisasjoner og deres erfaringer, og så forsøke å gripe kompleksiteten i relasjonene med ”de langt borte”⁴, og hvordan ansatte og frivillige forstår utviklingsarbeid. Dette gjøres likevel i lys av frivillige organisasjoner, samtidig som oppgaven vil trekke på den statlige konteksten.

Det er da hensiktsmessig å presentere to undersøkelser som ser nærmere på frivillige organisasjoner og deres rammebetingelser, som også ble nevnt i innledningkapitlet. Rapporten ”Frivillige organisasjoner i en ny tid” av sosiologene Gulbrandsen og Ødegård (2011) tar for seg rammevilkår for 15 ulike frivillige organisasjoner i Norge, og mer spesifikt, endringer i slike

⁴ Dette begrepet er inspirert av Luc Boltanski (1999) ”distant suffering”, selv om det ikke griper den ”lidende”.

rammebetingelser. De norske sosiologene identifiserer tre endringstrekk som synes å ha påvirket de frivillige organisasjonene (avideologisering, individualisering og endringer i offentlig politikk). I en oppfølgingsstudie utforsker Gulbrandsen (2012) nærmere hvordan de økonomiske rammevilkårene for fire frivillige organisasjoner i Norge har endret seg i løpet av de siste ti-femten årene. Slike endringer består av en økning i samlet støtte, skattefradrag for privatpersoner ved gaver til frivillige organisasjoner, opprettelsen av Frifond, momskompensasjon, anbudssystem, at spilleautomater med pengeutbetaling kan ikke lenger tilbys av frivillige organisasjoner, og opprettelsen av Grasrotandelen (Gulbrandsen 2012). Gulbrandsen undersøker hvordan organisasjonene, Norges Blinde-forbund, Antirasistisk Senter, Norges Musikkorps Forbund og Frelsesarmeen, har opplevd og tilpasset seg endringene ved å se på årsberetninger, supplert med intervjuer fra ledelsene. Rapporten viser at organisasjonene har klart seg økonomisk godt gjennom endringene, de har alle hatt en vekst i inntekter og aktiviteter. Gulbrandsen tar også opp forholdet mellom organisasjonene og staten, og kommer frem til at organisasjonene har mange flere ulike roller enn hva som vanligvis påstås, blant annet som partnere, innovatører, klienter, interesseorganisasjoner, representanter og politiske aktivister. Gulbrandsen finner altså en tilpasningsdyktighet og et rollemangfold hos organisasjonene som har konsekvens for deres evne til å tilpasse seg endrede tilganger på inntekter. Men, Gulbrandsen fokuserer verken på organisasjoner innenfor bistandsfeltet, eller individene som er en del av de frivillige organisasjonene (med unntak av ledere). Det er likevel interessant å se om noen av disse funnene vises i organisasjoner som jobber med utvikling, og i en studie hvor også frivillige er inkludert. Det blir da klart at det er viktig å se på erfaringer til de ansatte og frivillige i NMS og Norsk Folkehjelp. Dette vil jeg gjøre i kapittel seks, før jeg i del tre diskuterer hvordan informantene oppfatter relasjonen med de som er på mottakersiden av bistand.

2.2 ULIKE PERSPEKTIVER PÅ RELASJONENE MED "DE LANGT BORTE"

Denne masteroppgaven drar veksel på et underliggende sosiologisk spørsmål om solidaritet: er det mulig å være solidarisk med noen som er så langt borte? I en slik forbindelse er det ikke til å unngå å nevne den klassiske sosiologen Durkheim, og hans begrep om mekanisk og organisk solidaritet. Mekanisk solidaritet beskriver hvordan relasjoner og samhold mellom medlemmer i tradisjonelle samfunn springer ut av en likehetsfølelse. Organisk solidaritet binder derimot mennesker sammen ved gjensidig avhengighet gjennom arbeidsfordeling. Den amerikanske

filosofen Carol Gould (2007) mener at disse begrepene må videreutvikles med tanke på globalisering, og bygger på begrepet om organisk solidaritet når hun utvikler begrepet transnasjonal solidaritet⁵. Hun stiller en rekke krav for mulighetene til transnasjonal solidaritet. Transnasjonal solidaritet forstås først og fremst som noe som holdes mellom særskilte, og ikke bare mellom individer, men også mellom grupper og assosiasjoner. En slik solidaritet, over grenser, handler om å identifisere seg med andre, og å handle for å overkomme undertrykkelse og fjerne urett. Identifisering innebærer her å forstå andres levde situasjoner, men det er snakk om andre som oppfattes som forskjellig fra en selv (Gould 2007: 155-156). Gould (2007: 159) knytter videre visse aspekter ved transnasjonal solidaritet til gaven, fordi de i en viss grad virker på samme måte. En klar forskjell er likevel at gaven, i Maussisk forstand, kan knyttes til status, mens solidaritet handler om å oppnå rettferdighet⁶. For at det skal være muligheter for transnasjonal solidaritet, kan det i følge Gould (2007: 159) ikke være noe krav om noen form tilbakebetaling, og bare en viss forventning om, men ikke et umiddelbart behov, for gjengjeldelse.

Denne masteroppgaven skal ikke eksplisitt ta for seg spørsmål om solidaritet, selv om dette er et viktig tema i studien. Jeg vil derfor komme tilbake til Goulds begrep og krav til transnasjonal solidaritet mot slutten av analysekapitlene syv og åtte, hvor informantenes relasjoner diskuteres.

Ved hjelp av sensitiverende begreper vil jeg forsøke å gripe relasjonene informantene er en del av, sett fra deres ståsted. De ulike perspektivene som presenteres under, vil sammen med datamaterialet finne frem til de sensitiverende begrepene for det analytiske arbeidet. Blumer (1954: 7) har skrevet om hvilke funksjoner begreper kan ha for den som studerer samfunnet, og gjorde et viktig skille mellom ulike typer begreper: "Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see, sensitizing concepts merely suggest directions along which to look". Begreper som partnerskap, rettighet og gave vil lede oppmerksomheten mot hva informantene sier, og få frem kompleksiteten i deres ulike syn på innholdet og målene med utviklingsarbeidet, og relasjonene som oppstår i de frivillige organisasjonene. Begrepene vil gjøre det mulig å få frem deres forståelser. Ved å fokusere på relasjoner i bistandsarbeidet, koples aktør og struktur på

⁵ En annen artikkel som tar for deg dette er Bente Nicolaysens (utgitt).

⁶ I følge Gould (2007: 153) danner solidaritet et viktig grunnlag for idealet om rettferdighet. Solidaritet er likevel noe mer enn rettigheter Hun argumenterer også, med hjelp av Wildt, at solidaritet ikke kan kreves, men kun oppmuntres til.

en måte som gjør det mulig å gå frem aktørenes ferdigheter og handlingsmuligheter. Dette kommer særlig frem i kapitlene seks og ni. Den relasjonelle tankegangen viser også at aktørers praksiser påvirkes av relasjonene de tar del i. Aktører former ikke bare deres relasjoner, men de formes også av dem (Eyben 2012: 6).

De sensitiverende begrepene vil også gjøre det mulig å utforske informantenes kritiske røster fra aktørperspektivet. Informantene forholder seg både kritisk og utkritisk til sine relasjoner. Det er viktig å påpeke at forståelsene av utviklingsarbeid som diskuteres i kapitlene syv og åtte har vokst ut av det empiriske materialet, men det støttes altså av de teoretiske perspektivene som presenteres her.

Kontrakt, rettighet og gave

Litteratur om relasjonene i utviklingshjelp ser ut til å presentere bistand som en kontrakt, rettighet eller gave (Eyben 2006, Hattori 2001, Henkel og Stirrat 1997, Fretheim 2008), selv om samfunnsforskere bruker ulike begreper og fokuserer på forskjellige aktører. Jeg vil, ved hjelp av disse begrepene, sammen med datamaterialet, kunne illustrerer hvordan de som er en del av organisasjonene beskriver sine tilnæringsmåter til, og oppfatninger av målene og innholdet i utviklingsarbeidet.

En rekke antropologiske studier er særlig interessante for dette prosjektet, når jeg ønsker å utforske hva som kjennetegner relasjonene som ansatte og frivilliges tar del i. Ved hjelp av Mauss gaveteori, utforsker sosialantropologene Henkel og Stirrat (1997) forholdet mellom frivillige organisasjoner i giverland og i mottakerland⁷. De ser nærmere på hvordan gaver beveger seg fra giveren gjennom frivillige organisasjoner til den når mottakeren. Slike gaver er begynnelsen på en transaksjon mellom flere mennesker og organisasjoner, en kjede som linker

⁷ Mens Henkel og Stirrat utforsker relasjoner mellom frivillige organisasjoner, ser Hattori (2001) på relasjoner mellom stater. Med utgangspunkt i Sahlins (som igjen tar utgangspunkt i Polyani), vurderer Hattori (2001) offisiell stat-til-stat bistand som økonomisk bytte, redistribusjon av ressurser og gaver, og mener at det meste av bistanden faller inn under den siste kategorien. Økonomisk bytte refererer til frivillig og samtidig bytte av goder eller tjenester mellom to parter i en sosial relasjon. Redistribusjon handler om fordeling av ressurser gjennom en sentral myndighet, gjerne etter forhåndssette standarder definert gjennom politiske rettigheter. Den tredje formen for ressursfordeling er gaven. Gaven er uten forbindelse med lover eller sosiale sanksjoner. Gavegiving er frivillig, som økonomisk bytte, men det involverer verken sikkerhet om tilbakebetaling eller politiske rettigheter. Disse begrepene er nyttige sensitiverende begreper.

giver og mottaker sammen⁸. Gaven kan være både penger, tid og arbeidskraft (Stirrat og Henkel 1997: 69). Problemet med en slik gave er at den ikke ser ut til å kunne gjengjeldes, og står i fare for å oppfattes som veldedighet. Henkel og Stirrat (1997: 76) mener at denne asymmetrien kan oppfattes på ulike måter. Noen vil for eksempel hevde at dagens gaver er tilbakebetalinger fra tidligere utnyttelser, mens andre mener at overføringene ikke er gaver, men betaling for utført arbeid, som et kontraktsforhold. Løsningen for mange frivillige organisasjoner er å skape mellomledd, slik som lokale organisasjoner i mottakerland. Slik oppleves forholdet mellom mottaker og giver som et samarbeid, der de jobber som partnere. Som det vil bli klart i kapittel syv, er det flere i Norsk Folkehjelp og NMS som oppfatter sine relasjoner som et partnerskap. Stirrat og Henkel (1997: 76) mener likevel det ikke kan undergraves at forholdet mellom giver og mottaker er asymmetrisk. Giveren er den parten som bidrar med penger, det er giveren som velger partner og som ofte også setter agendaen for samarbeidet. Dette er et poeng som også antropologen Nustad er opptatt av (2003), og et funn for eksempel sosiologene Steen-Johnsen og Straume (2012) gjør i sin casestudie om et sportsprosjekt i Tanzania. Henkel og Stirrat mener at til tross for en enveis flyt av gaver, er det i praksis en symbolsk form for gjengjeldelse som binder sammen givere og mottakere. Når gaven beveger seg fra giver til mottaker, gis symbolsk kapital til giveren. Fra giverens side er gaven et uttrykk for sympati og altruisme, mens den i virkeligheten forsterker ulikheter mellom de to partene. Begrepet om symbolsk kapital er hentet fra den klassiske sosiologen Pierre Bourdieu. Symbolsk kapital kan være hvilken som helst egenskap som gjør andre aktører i stand til å anerkjenne den med verdi (Lesser 2000: 45)⁹. ”Pure gifts are good for the giver but, symbolically at least, bad for the receiver” (Henkel og Stirrat 1997: 73).

I en diskusjon om gaven er det naturlig å trekke frem den franske sosiologen Marcel Mauss, og hans *Essai sur le don* (”Gaven”). I dette essayet presenterer han hvordan gavegiving skaper bindende relasjoner mellom mennesker. En rekke studier har brukt gaveperspektivet for å studere

⁸ Slike relasjoner er reelle på tross av at mottakeren av gaven (tid, penger eller annen innsats for bedring, som for eksempel aktivisme) ikke vet at det er noen som handler i solidaritet, medmenneskelighet, sympati eller nestekjærlighet med dem (Gould 2007: 154).

⁹ Med utgangspunkt i Jonathan Parry mener Henkel og Stirrat at gaven blir et mål til frelse, og en fornektelse av ens profane, eller verdslige selv. Forfatterne mener dermed at det er naturlig at mange vestlige frivillige organisasjoner er forbundet med kristendom.

nære relasjoner, men det kan også være nyttig i relasjoner mellom fremmede¹⁰. Gaver og utviklingshjelp til fattige, både gjennom frivillige organisasjoner som penger, tid og annen innsats, og direkte, oppfattes ofte som rene gode handlinger (Jones 2006: 3). Med Mauss sitt gaveperspektiv kan likevel slike gaver vurderes som å skape en forpliktelse om gjengjeldelse. Dette bidraget er interessant fordi det forteller at gaven skaper sosiale relasjoner mellom giver og mottaker. Gavegivning skaper sosiale bånd fordi handlingen fører med seg en forpliktelse om å gi tilbake, den skaper en følelse av gjeld. Gavens makt, er at den krever tilbakebetaling. ”The gift not yet repaid debases the man who accepted it, particularly if he did so without thought of return” (Mauss 1954: 63). I kapittel ni vil gaveperspektivet utforskes nærmere.

Sosialantropologen Rosalind Eyben (2006: 89) mener at bistand som gave har ”few friends in the official world of aid”. Hun hevder likevel at et slikt perspektiv kan være attraktivt for noen, fordi det kanskje beskriver hva som faktisk skjer, i stedet for hva man mener at man gjør. Men, “there is no such thing as a free gift” (Eyben 2006: 89), enhver gave kommer med en forventning om gjengjeldelse, om bare en symbolsk en. Eyben (2006) beskriver hvordan rettigheter og partnerskap på et ideologisk plan beskriver relasjoner mellom giver og mottaker, mens mange faktisk tar del i en gaverelasjon. Hun mener at offisielle myndigheter har en tendens til å presentere bistand som økonomiske kontrakter, som ofte mekles igjennom internasjonale finansielle institusjoner (Eyben 2006: 88). Hun hevder så at mottakerland og deres innbyggere, med støtte fra givere, fremmer en rettighetsbasert tilnærming til bistand. Mottakerlandene har altså krav på bistand, et perspektiv som påvirkes av rammeverket til internasjonale menneskerettigheter. Fattige har rett til å få fra de rike. Det er verd å nevne at Gould (2007) gjør et poeng ut av at transnasjonal solidaritet innebærer at mottakere ikke kan kreve, eller har rett på solidaritet, men oppmuntre til det.

Eyben (2006) ser nærmere på hvordan bistandsforholdet utvikler seg i en partikulær, lokal kontekst og hvordan de som representerer frivillige organisasjoner oppfatter forholdet til mottakeren. Eyben (2006: 88) presenterer, i samme bane som Henkel og Stirrat, hvordan utviklingshjelp kan forstås som en kontrakt, en berettigelse eller en gave. Hun mener at selv om mange beskriver sine handlinger som partner i et kontraktsforhold, eller som en som kjemper for

¹⁰ Det finnes flere studier, både utenlandske og norske, som studerer gaverelasjonen på et mesonivå, deriblant frivillige organisasjoner og frivilliges erfaringer. Disse er blant annet Adloff (2006), Archetti (2003), Komter (1996, 2005) og Sørhaug (1999).

andres rettigheter, følger flere likevel prinsipper om å gi og motta gaver. Eyben (2006: 88) mener samtidig at de som er involvert i utviklingsarbeid vil variere i deres forståelse av hva bistand er, noe som reflekteres i uenigheter om innholdet og meningen med ethvert utviklingsforhold.

2.3 KRITISKE ROLLER

Stirrat og Henkel (1997) utforsker det moralske fundamentet i frivillige bistandsorganisasjoner gjennom privat gavegivning til slike organisasjoner. De to mener at frivillige organisasjoner er avhengige av gaver som penger, tid og arbeidskraft, på tross av at private gaver og donasjoner ofte er en mindre del enn for eksempel offentlige tilskudd. Private gaver spiller en viktig symbolsk rolle i bildet av frivillige organisasjoner (Stirrat og Henkel 1997: 69). Slike gaver skiller frivillige organisasjoner fra offentlig bistand som ofte drives av politiske interesser, og kan gi dem en høyere moral. Den moralske viktigheten av gaver og donasjoner har vært tydelig i debatten om frivillige organisasjoners statsavhengighet, og hvor mye organisasjonene kan motta av statlige midler uten å miste sin egenhet (Bolle 2011, Toje 2011). Stirrat og Henkel (1997: 70) mener at det kan stilles spørsmål ved i hvilken grad offentlig støtte undergraver organisasjonenes høye moralske og etiske grunn.

I sin avhandling tar Fretheim (2008) for seg den moralske diskursen i norsk utviklingsarbeid. Denne diskursen er kompleks, og preges noen ganger av motsigende moralske retorikker. Fretheim argumenterer likevel for at den moralske diskursen som underbygger norsk utviklingshjelp er menneskerettigheter. Fretheim har tatt for seg fire sentrale aktører på feltet (Utenriksdepartementet, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Norsk Folkehjelp), og analyserer dokumenter fra disse organisasjonene, i tillegg til 23 intervjuer med ansatte bistandsarbeidere. Fretheim finner at deres arbeid står i motsetning til det som innebærer empati, solidaritet og veldedighet, det handler om rettigheter. Kapittel åtte vil utforske i hvilken grad informantene i denne studien vurderer relasjonene i utviklingsarbeid som en rettighet for mottakere. Her kan det også nevnes at Steen-Johnsen og Straume (2010), med utgangspunkt i en casestudie om et norsk sports-utviklingsprosjekt i Tanzania, utforsker dilemmaer ved å gi bistand på mottakerens premisser. Casestudiet viser at forholdet mellom mottaker og giver er et komplekst maktforhold, som kanskje er uklart for de involverte. I motsetning til Fretheim og Steen-Johnsen og Straume, vil jeg ta for meg både frivillige og ansatte, som alle er basert i Norge, og utforske hvordan

relasjonene med ”de langt borte” oppleves fra deres ståsted, som gir mulighet til å utforske i hvilken grad de utgjør en kritisk røst i det sivile samfunn.

Det hevdes ofte at frivillige organisasjoner bør ha en såkalt vakthund-funksjon i forhold til det offentlige. Historiker og statsviter Terje Tvedt er en av de som etterlyser en slik funksjon hos organisasjonene. I sin bok ”Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt” (2009: 79) skriver han at de frivillige organisasjonene ”representerer ikke det sivile samfunn, de kan ikke som gruppe karakteriseres som demokratiets fanebærere, og utgjør heller ingen sosiale bevegelse i noen akseptabel definisjon av dette ordet”. Han kritiserer de frivillige organisasjonene for ikke å være representanter for det sivile samfunn, og mener at de er kanaler for ”statsmisjon” (Tvedt 2004). Tvedt mener at det frivillige organisasjonene ”opererer som kontraktører for departementet. De snakker om verdien av frivillighet og det sivile samfunn, men i større og større grad går de på statslønn” (Tvedt, sitert i Nygaard 2003). Nustad (2003: 118) peker også på at frivillige organisasjoner som aktører i utviklingssamarbeidet er problematisk på grunn av deres nære bånd med staten, og sier at ”Disse organisasjonene er statssystem i miniatyr”.

Tvedt (2009: 113) mener at det er stor enighet mellom de frivillige organisasjonene og staten i Norge, og at statens politikk er styrende på overordnede spørsmål. Slike syn på organisasjonenes funksjon er heller pessimistisk, og det er kanskje det fordi verken Tvedt eller Nustad, nærmere undersøker relasjonene som frivillige og ansatte i frivillige organisasjoner har med ”de langt borte”¹¹. Ved å se nærmere på disse relasjonene, og hvordan organisasjonene og individene arbeider, kan man finne et kritisk potensial. I kapitlene seks-ni vil det bli klart at frivillige og ansatte har handlingsrom med henhold til hva som er mulig og ikke mulig å gjøre, i tillegg gjør informantene flere distinksjoner som viser at de har rom for å være kritiske.

2.4 OPPSUMMERING

I dette kapitlet er det blitt presentert noen teoretiske perspektiver som vil være nyttige for å kunne forstå og diskutere det empiriske materialet i denne studien. Det påpekes hvordan det er viktig å se nærmere individene som utgjør de frivillige organisasjonene i det sivile samfunn, og deres erfaringer, opplevelser og forståelser av målene og innholdet i utviklingsarbeid.

¹¹ Takk til Bente Nicolaysen for hennes innsikt her.

KAPITTEL TRE: METODISK TILNÆRMING, METODOLOGISKE SPØRSMÅL OG ETIKK

Dette kapitlet vil forsøke å lede leseren gjennom forskningsprosessen jeg har vært gjennom, fra valg av metodisk tilnærming til analysearbeidet. Leserens må likevel ikke misledes til å tro at dette har vært en enkel, stegvis prosess. Et av særtrekkene med å jobbe kvalitativt er at det ikke er noen fast oppskrift for når en skal gjøre hva, og en ender derfor ofte opp med å jobbe parallelt, noe som kan oppleves utfordrende, men som også kan være en fordel (Thagaard 2003: 27). Jeg vil begrunne hvorfor jeg mener at en kvalitativ tilnærming egner seg best for mitt prosjekt, og beskrive og diskutere de aktuelle metodene. Men, metodekapitlet er ikke en ”mini-lærebok” om anvendt metode, beskrivelsen og diskusjonen av den vil være knyttet til mitt konkrete prosjekt, og de utfordringene jeg har stått overfor (Everett og Furseth 2012: 138-139). Jeg vil derfor gå gjennom noen sentrale metodologiske valg jeg har tatt, og dele problemer jeg har møtt på. Deretter vil jeg gi leseren et innblikk i analyseprosessen. Til slutt vil jeg gå gjennom noen etiske vurderinger som har vært aktuelle, og så vurdere troverdigheten og gyldigheten til studien.

3.1 EN KVALITATIV TILNÆRMING

Forholdet mellom kvalitativ og kvantitativ metode i sosiologifaget er et langt og tradisjonsrikt motsetningsforhold. Forkjempere for kvantitative metoder fremhever fordeler som bredde, representativitet og nøyaktighet, mens tilhengere av kvalitative metoder presiserer dybde, fleksibilitet og mangfold. Selv om denne debatten er mer og mer forsvinnende, bør et forskningsoppleggs fremgangsmåte og dataform uansett avgjøres på bakgrunn av studiens problemstillinger og forskningsspørsmål (Flyvbjerg 2004: 124). Hvilke metoder og data vil gi best mulig svar på problemstillingen?

I dette forskningsprosjektet har jeg valgt en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode innebærer innsamling av kvalitative data, data som er formulert i tekst fremfor tall. I denne studien består datamaterialet hovedsakelig av kvalitative intervjuer, men også av dokumenter, slik som offentlige dokumenter og organisasjonsdokumenter. På områder der det finnes lite forskningsbasert kunnskap fra før, egner kvalitative forskningsmetoder seg godt. En kvalitativ tilnærming kan dessuten svare på studiens problemstilling på en tilfredsstillende måte. Gjennom

kvalitative intervjuer er det mulig å utforske hvordan ansatte og frivillige som jobber i organisasjonene tenker om, og forstår bistand og relasjoner med de som er mottakere. Gjennom dokumentanalyse er det mulig å utforske deres handlingsrom, samt organisasjonenes historier og visjoner i forhold til bistandspolitikken.

Intervjuene som er gjennomført i forbindelse med denne studien kan kalles temasentrerte. Jeg er ute etter informantenes opplevelser og erfaringer, dermed er intervjuene formet av hva informantene selv legger vekt på. Likevel er en intervjuguide et nyttig og viktig hjelpemiddel. Min intervjuguide (vedlegg fire) inneholder derfor tema som jeg på forhånd ønsket at vi skulle snakke om, samt noen forslag til spørsmål dersom samtalen skulle gå i stå, eller ikke naturlig dekket de ønskede tema. Et slikt intervju innebærer at intervjueren er en aktiv lytter, og lar informantene snakke fritt, selv om det er intervjueren som styrer samtalen (Silverman 2006: 110). Aktiv lytting innebærer blant annet å følge opp det informantene sier, og stille spørsmål som vil få mer informasjon og mer konkrete historier og fortellinger. Dette vil jeg utdype og eksemplifisere i del 3.2, gjennomføring av intervjuer.

Intervjuprossessen kan sies å være tredelt. Første del består av selve intervjuet, mens jeg har hatt oppfølgingssamtaler med informantene kort stund etter intervjuene fant sted. Som et tredje trinn har jeg seinere hatt kontakt med informantene på e-post for å utfylle biografiske fakta.

I tillegg til intervjuene er det flere offentlige dokumenter og organisasjonsdokumenter som har vært sentrale i denne studien. Disse dokumentene har vært nyttige for å kunne forstå og relatere til det informantene sier. De viser også hvordan informantene forholder seg til sine organisasjoner, og statlige føringer. Offentlige dokumenter og organisasjonsdokumenter er skrevet i en historisk, politisk, kulturell og sosial kontekst, før mitt forskningsprosjekt har startet. Ved dokumentanalyse er det dermed viktig å ha et bevisst forhold til hvem som har skrevet eller produsert dokumentene, hvem mottakeren er ment å være, og hva som er hensikten eller målet med dokumentet. Jeg vil gå mer i detalj i del 3.2, valg av dokumenter.

3.2 METODOLOGISKE SPØRSMÅL

Metode og metodologi skiller seg fra hverandre ved at metode er de spesifikke forskningsteknikkene som tas i bruk, som dokumentanalyse og intervjuer, mens metodologi handler om de valg en tar når en studie skal planlegges og utføres. Metodologiske spørsmål

handler for eksempel om å utvikle og definere en problemstilling, å få tilgang til feltet og informanter, å finne en identitet som forsker, å utvikle en analyse, og å dokumentere observasjoner og transkripsjoner (Silverman 2006: 79). Det finnes altså en rekke metodologiske spørsmål å ta hensyn til i utviklingen av en sosiologisk studie. Jeg vil videre gå gjennom noen sentrale metodologiske valg jeg har tatt i utformingen av studien, deriblant utforming av problemstilling, valg av organisasjoner, utvalg av intervjuinformanter, gjennomføring av intervjuer, og valg av dokumenter.

Utforming av problemstilling

Ved denne studiens begynnelse hadde jeg et generelt ønske om å undersøke organisasjoner som sender bistand ut av Norge. Det bør nok også nevnes at dette er et tema som interesserer meg personlig. Jeg har egne erfaringer fra frivillig arbeid i utviklingsland, som har ført til en faglig interesse for temaet. Et ønske om å lære mer om bistandspolitikk og utviklingshjelp har ledet meg til litteratur om feltet og hvilken forskning som er gjort, og denne litteraturen har hjulpet meg til å finne en inngangsport til dette temaet.

Den første fasen i et forskningsprosjekt innebærer som regel å utforme en problemstilling. En problemstilling danner utgangspunktet for en undersøkelse og den gir en inngangsport til det feltet forskeren er interessert i. Jeg startet med å danne et bilde av rammebetingelsene til frivillige organisasjoner, både økonomiske og politiske. Thagaard (2003: 46) fremhever at det er et særlig viktig poeng i kvalitativ forskning at forskningsopplegget må gi grunnlag for fleksibilitet og endring, og særlig gjelder dette problemstillingen. Jeg hadde mange spørsmål, som på bakgrunn av det jeg leste, men ikke fant mye om, til slutt ble innsnevret til erfaringer for de som ikke nødvendigvis snakker som representanter for organisasjonene eller det offentlige.

Utformingen av problemstillingen påvirkes av data som samles inn i løpet av prosjektet, og selv om det først er viktig at problemstillingen gir grunnlag for hvordan undersøkelsen legges opp, er det også viktig at de innsikter forskeren får i løpet av studien kan bidra til å utvikle problemstillingen videre (Thagaard 2003: 45). I starten av prosjektet var både intervjuene og dokumentene i fokus, mens analysen av intervjuene etter hvert fant plass som hoveddata. Organisasjonsmaterialet og de offentlige dokumentene blir analysert gjennom en fokusert temasentrert analyse, heller enn å danne en institusjonell, historisk analyse. Dokumentene brukes for å danne et bilde av mål, visjoner og endringer i organisasjonene, og for å danne et bilde av

politiske og økonomiske rammer for organisasjonenes utviklingsarbeid. Fra begynnelsen hadde jeg en interesse for hvor organisasjonene får sine midler fra, og relasjonene med det offentlige. Etter hvert som intervjuene ble gjennomført kom det til syne interessante erfaringer og forskjellig relasjoner i utviklingsarbeidet. Problemstillingen (og analysen) har dermed blitt formet av datamaterialet, sammen med forskningslitteratur.

Valg av organisasjoner

I utgangspunktet ønsket jeg å gjøre en multippel casestudie, med to sammenlignbare case (Yin 2003). Et slikt design var inspirert blant annet av Allahyaris (2000) etnografisk studie av frivillige i to amerikanske frivillige organisasjoner og hvordan de utvikler sitt moralske selv gjennom ulike kontekster: biografisk, organisatorisk og statlig. Etter hvert som jeg gjennomførte intervjuer, og deres komplekse relasjoner og erfaringer ble fremtredende, vokste dette frem til å bli en interessant innfallsvinkel. Studien kunne også tatt form som instrumentell casestudie, hvor casene brukes for å forstå noe annet (Stake 1995). Med Wagner (2001) kan det likevel fremheves, som jeg også gjorde i kapittel én, at forskning om sivilsamfunnet trenger flere studier om ”ordinary citizens”, de som er en del av de frivillige organisasjonene, og hva de mener om store spørsmål som bistand og solidaritet. Selv om jeg også ser på organisasjoners mål og visjoner i denne studien, er det erfaringene og relasjonene til de som er en del av dem som er av primær interesse. Valget av Norsk Folkehjelp og Det norske Misjonsselskap som organisasjoner er likevel ikke tilfeldig.

En måte å gjøre et slikt utvalg på, er ved hensiktsmessig utvalg. Hensiktsmessig utvalg tillater forskeren å velge organisasjoner fordi de illustrerer et spesielt trekk eller en prosess som er interessant (Silverman 2003: 306). Som de eldste bistandsorganisasjonene synes jeg det var viktig å ha med en misjonsorganisasjon, og jeg valgte derfor å inkludere Det norske misjonsselskap (NMS). NSM er den eldste misjonsorganisasjonen i Norge, men selv om organisasjonen er selvstendig, er den også knyttet til Den norske kirke. Norsk Folkehjelp er en av de største bistandsorganisasjonene i Norge, rangert som nummer tre, målt i statlig støtte. Organisasjonen er fagbevegelsens humanitære organisasjon.

Jeg kontaktet en representant i hver organisasjon for å høre om organisasjonene ønsket å være en del av studien. På telefon ble prosjektet kort presentert, og jeg ba om å få sende informasjon over e-post, slik at organisasjonene kunne ta en gjennomtenkt beslutning om de ønsket å delta. Da jeg

kontaktet NMS Bjørgvin ble jeg henvist til hovedkontoret i Stavanger, som svarte positivt på min henvendelse. Jeg hadde et møte med en representant for Norsk Folkehjelp Region Vest etter telefon- og e-postkontakt, der vi snakket om hva det ville innebære for dem å delta, noe organisasjonen var positiv til.

Valg av dokumenter

Et ønske om å sette seg inn i norsk bistandsdiskurs, innebærer å sette seg inn i aktuelle debatter på feltet, noe jeg gjorde deriblant ved hjelp av Bistandsaktuelt.no og RORG.no. Ved å følge slike debatter om utviklingshjelp var det ikke til å unngå å komme inn på sentrale dokumenter, slik som stortingsmelding nr 35, ”Felles kamp mot fattigdom: En helhetlig utviklingspolitikk”, den tilhørende handlingsplanen, ”Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015” og Rattsørapporten. Hensikten med de offentlige dokumentene er å danne et bilde av den norske bistandsdiskursen som frivillige bistandsorganisasjoner jobber innenfor.

Med hensyn til organisasjonene i denne studien, ønsket jeg å forstå deres tilnærmelser til, engasjement, og hvilke mål de har for sitt utviklingsarbeid. Jeg ønsket å fokusere på det siste tiåret, og begynte med å sette meg inn i organisasjonenes historie. Jeg undersøkte så hvilken støtte organisasjonene mottar. Dokumenter som kan si noe om dette, er blant annet strategiplaner, vedtekter, verdigrunnlag, budsjetter, årsmeldinger og prinsipper. Jeg tok utgangspunkt i hva organisasjonene selv la ut på sine nettsider, og anså dette som en god kilde for hvordan organisasjonene presenterer seg selv. I tillegg fikk jeg tilsendt NMS sin årsmelding for året 2009. Det å velge ut noen dokumenter, som betyr at en velger bort noen andre, kan ha en påvirkning på resultatene av studien. Det er riktignok ikke mulig å belyse alle sider ved et tema, og i hvert fall ikke i en masteroppgave med en tidsramme på ett studieår, men man kan likevel belyse deler av en større helhet.

Utvalg av informanter

Ettersom jeg var interessert i erfaringer med utviklingsarbeid i frivillige organisasjoner, var det et ønske fra begynnelsen å snakke med ansatte og frivillige som har vært en del av organisasjonene en stund. Allahyaris begrep om ”committed volunteers” kan beskrive informantene som ble invitert til å delta i denne studien. Allahyari (2000: 9) definerer slike frivillige som ”the smaller group of individuals who do the year-around day-to-day work”. De ni informantene i denne

studien kan passe i en slik definisjon. Det kan tenkes at med en annen type frivillige og ansatte, ville studien gitt andre resultater.

Jeg tok kontakt med informantene gjennom e-post og telefon. Informantene fra Norsk Folkehjelp kontaktet jeg i samarbeid med min kontaktperson der. Jeg fikk e-postadresser og telefonnummer fra henne, da disse ikke var tilgjengelige på nettsidene til Norsk Folkehjelp. De fleste svarte positivt på min henvendelse, og ønsket å komme på intervju på Sosiologisk Institutt i Bergen. Blant dem som takket nei var det noen som bodde langt vekk og ble vanskelig tilgjengelig. Noen følte ikke at de hadde tid, mens noen få ikke svarte.

Informantene fra Det Norske Misjonsselskap kontaktet jeg per e-post etter oppfordring fra min kontaktperson der. Jeg sendte informasjonsbrev på e-post til ansatte jeg kunne finne på nettsiden til NMS, og slik fikk jeg rekruttert informanter både fra Bergen og fra Stavanger. Jeg valgte altså å reise til Stavanger for å gjennomføre to intervjuer der. Disse intervjuene ble gjennomført på hovedkontoret til NMS, på de respektive informantenes kontor, som fungerte greit uten nevneverdige forstyrrelser. Når det gjaldt frivillige i NMS viste det seg ganske utfordrende å få kontakt med slike. Da jeg spurte min kontakt i Stavanger mente hun at det var problematisk å gi ut kontaklinformasjon til frivillige. Jeg forsøkte da å få hjelp til å nå frivillige gjennom flere personer i Bergen, deriblant noen av de som allerede var rekruttert. Av de som til slutt takket ja, var det dessverre en som måtte avlyse på grunn av sykdom.

Det ble til sammen ni informanter i utvalget. Av disse er fire med i Norsk Folkehjelp, én som 100% ansatt, og tre som frivillige. Fra Det Norske Misjonsselskap er det dermed fem informanter, hvor tre er 100% ansatt, én har en 60% stilling, og én er frivillig. Jeg vurderer det som positivt å ha et tilnærmet likt forhold mellom ansatte og frivillige, ettersom de kunne ha ulike erfaringer. Det viste seg likevel etter hvert at det ikke nødvendigvis er et nyttig analytisk skille mellom ansatte og frivillige. I praksis er det flere av de ansatte som ser ut til å oppleve seg selv som en slags frivillig. For eksempel har den frivillige informanten i NMS tidligere vært ansatt i organisasjonen. Her kan det samtidig nevnes at de fleste som er ansatte også har erfaringer med å være frivillige. Et slikt skille vil tas opp i analysekapitlene seks og ni, mens det vil nedtones i analysekapitlene syv og åtte.

Gjennomføring av intervjuer

Selve intervjuene er blitt gjennomført i løpet av en periode på tre måneder. Foruten intervjuene i Stavanger, ble de øvrige intervjuene i Bergen gjennomført på et kontor på Sosiologisk Institutt, med unntak av pilotintervjuet. Intervjuene varte fra 45 minutter til 1 time og 20 minutter. I tillegg hadde jeg oppfølgingssamtaler med informantene på telefon kort tid etter hovedintervjuene, og jeg hadde også kontakt med informantene på e-post for å fylle inn biografiske fakta seinere.

Det første intervjuet, pilotintervjuet, ble gjennomført i Bergen i NMS sitt lokale. Informanten hadde selv forelått tid og sted, som var noe annet enn mine forslag. Jeg valgte likevel å følge hennes ønske ettersom jeg oppfattet at det ville bli mest komfortabelt for henne. Pilotintervjuet i denne studien er også en del av studien og datamaterialet. Et pilotintervju gir en god mulighet til metodologiske endringer. Mitt første intervju ga en indikasjon på hvordan mine forberedelser, og temasentrerte intervju fungerte. Dette intervjuet gjorde meg mer sensitiv til måten å stille spørsmål på. Jeg hadde for eksempel først flere forskningsspørsmål i intervjuguiden, som etter pilotintervjuet ble omformulert.

Jeg startet hvert intervju med å fortelle litt om meg selv, intervjuformen og prosjektet. Informantene ble også gjort oppmerksom på at jeg ville ta notater underveis. Jeg valgte også å dele mine egne erfaringer som frivillig i Kenya, før jeg spurte åpent om informantene kunne fortelle meg om deres erfaringer med å være i en frivillig organisasjon, og understrekte at det jeg var interessert i var det som var viktig for dem. Dette var viktig, slik at informantene ikke skulle føle at måtte representere sine organisasjoner eller for eksempel rettferdiggjøre programformuleringer. Jeg ønsket rike beskrivelser, eksempler og historier. Slike intervjuer innebærer at intervjueren er en aktiv lytter. Kvale og Brinkman (2009: 138) mener at aktiv lytting er like viktig som spørsmålsteknikker. Aktiv lytting er en ferdighet, det er intervjuerens evne til å lytte aktivt til det informanten sier, men det er også en forståelse av *hvordan* mening formidles og skapes i intervjusituasjonen (Gubrium og Holstein 2003: 68). Purdy (1991: 11) skriver at "listening is the active and dynamic process of attending, perceiving, interpreting, remembering, and responding to the expressed (verbal and nonverbal) needs, concerns, and information offered by other human beings". Oppfølgingsspørsmål spiller også en viktig rolle i intervjuet, det er kanskje særlig her aktiv lytting spiller inn. Spørsmål som "kan du huske noe mer?" eller "har du noen eksempler?", til og med en enkelt "mm" eller nikk, kan oppfordre informanten til å fortelle mer (Kvale og Brinkmann 2009: 135). To av temaene jeg ønsket å komme inn på i samtalene

med informantene er ”bistand” og ”solidaritet”. Som vi skal se, fikk introduksjonen av disse begrepene frem kompleksiteten informantenes forståelser av dem, både negative og positive.

På bakgrunn av Lynch (2011) og Strand (2011), som mener at religiøse og sekulære tradisjoner har en innvirkning på hverandre, og til en viss grad er historisk overlappende, var jeg selv opptatt av og ikke vurdere informantene som ”sekulære” og ”religiøse”. Jeg ville møte informantene med et åpent sinn, heller enn å skille dem og plassere dem i slike kategorier. Det er også forskerens ansvar å legge grunnlaget for en god og trygg kommunikasjon mellom intervjuer og informant, noe som først og fremst kan gjøres ved å stille de riktige spørsmålene, og skape en trygg intervjusituasjon. Som forsker føler jeg at dette er oppnådd, noe som for eksempel har vist seg ved at noen av informantene implisitt underveis i intervjuene har kritisert min måte å være frivillig i Kenya på. Dette kan vurderes som et tegn på tillitt og respekt.

I en oppgave som tar for seg relasjoner mellom to parter er det naturlig å nevne relasjonen mellom meg selv om informantene, og hva denne situasjonen innebærer. Intervjusituasjonen kan også vurderes som en kontrakt, rettighet og gave.

Før intervjuene har både jeg og informantene skrevet under på en samtykkeerklæring (vedlegg 5). Samtykkeerklæringen kan sees som en slags kontrakt mellom forsker og informant, hvor informantens rettigheter også avklares. I denne erklæringene står det blant annet at informanten frivillig er med i studien, den kan trekke seg fra studien når som helst, forsker lover at personlige opplysninger forblir konfidensielle, og er underlagt taushetsplikt. Informantene som er med i denne studien har svart raskt på mine henvendelser, og de har alle vist stor interesse for prosjektet. Jeg har mottatt oppmuntringer og lykkeønskninger, samt ønsker om å få se det endelige resultatet, som jeg ønsker å følge opp. Slik kan forholdet vurderes som et partnerskap.

Men, relasjonen mellom disse meg og informantene kan også vurderes som en gave. Informantene har gitt av sin tid til meg, og dannet en viktig del av datamaterialet for denne studien. Som forsker har jeg gitt informantene muligheten til å være med i en studie der de får dele sine erfaringer, tanker og meninger. Informantene har stilt opp på intervju, og jeg har gjengjeldt dem underveis i intervjuene ved å vise dem respekt, lytte og vise interesse.

3.3 ANALYSEPROSESSEN

Analysearbeidet er en svært sentral del av et forskningsprosjekt. Det er ved hjelp av analyse at funnene kommer frem, tolkes og presenteres. I denne studien er det i første omgang gjennomført en temasentrert analyse, og jeg vil presentere og kommentere hvordan denne har tatt form. Deretter har jeg, ved hjelp av sensitiverende begreper analysert intervjumaterialet og ved fokusert analyse underøkt ulike dokumenter. Først vil jeg gi leseren et innblikk i transkriberingsprosessen, som også er en del av analysearbeidet.

Transkribering

Analysen av intervjumaterialet begynner allerede underveis i intervjuene. En gjør seg tanker, noterer og tolker sammenhenger. Dette arbeidet fortsatte, og tok seg opp, under transkriberingen av lydfilene. Transkribering kan oppfattes som et langtekkelig og kjedelig arbeid. Likevel er det ofte her analyseprosessen for alvor settes i gang. Jeg passet på å transkribere intervjuene så snart de var gjennomført, og satt med notatblokk ved siden av¹².

Selv om det var flere ulike dialekter blant informantene transkriberte jeg alle intervjuene på bokmål. Jeg valgte også å bruke tid på å få med alle ”eh” og ”hmm”, samt pauser informantene tok underveis. Dette var mye fordi jeg på dette tidspunktet ikke visste hvordan det ville bli best å analysere materialet, og ville derfor gjøre det så detaljert som mulig. Likevel har jeg, for å lette leseopplevelsen, ved gjengivelser av sitater tatt bort ”ehm” og ”hmm” der de ikke ser ut til å ha avgjørende betydning for meningene som kommer frem. Underveis i transkriberingen ga jeg også informantene fiktive navn for å beskytte deres identitet. Dette valgte jeg å gjøre selv om det ikke var noen av informantene som uttrykte et ønske om anonymisering.

Etter hvert intervju tok jeg meg tid til å skrive ned mine første inntrykk av intervjuet, notater om opplevelsen av intervjusituasjonene og forholdet mellom meg selv og informanten. Jeg lagde altså en sammenfatning av hvert intervju. Slike sammenfatninger kan være nyttig i analysearbeidet, selv om det er viktig at videre analyse også baserer seg på det originale datamaterialet (Thagaard 2003: 133).

Analysens andre fase

¹² Det transkriberte materialet utgjør til sammen 107 sider, med enkel linjeavstand.

Jeg bestemte meg først for å gjøre en temasentrert analyse, for å skape orden i materialet jeg hadde. Jeg spurte meg selv: *hva er det egentlig informantene snakker om?* Med utgangspunkt i dette spørsmålet kodet jeg materialet. Jeg laget kodeord eller -setninger som beskrev avsnittene i intervjuene. Slik koding innebærer å reflektere over hva materialet handler om. Intervjumaterialet er så kategorisert etter temaene i intervjuene. Kodene utgjør større kategorier. Et eksempel på dette er at koder som ”fokus på lokalt samarbeid” og ”kritikk av bistandsturisme” har dannet kategorien ”vurderinger av bistand”. Ved hjelp av slike kategorier kan store datamengder sammenfattes til oversiktlige enheter (Thagaard 2003: 134). Jeg har slik jobbet empirinært.

Etter denne første organiseringen har de teoretiske bidragene som ble presenter i kapittel tre blitt svært sentrale for analysearbeidet. Som det ble nevnt i kapittel to, sier Blumer (1954:7) at “sensitizing concepts merely suggest directions along which to look”. Ved hjelp av datamaterialet og teoretiske bidrag har jeg funnet frem til ulike sensitiverende begreper som kan gripe kompleksiteten i de relasjonene ansatte og frivillige i Norsk Folkehjelp og NMS er en del av. De sensitiverende begrepene har tatt form ved hjelp av teoretiske bidrag om kompensasjon og tilbakebetaling (Henkel og Stirrat 1997), redistribusjon, økonomisk bytte og gave (Hattori 2001) og kontrakt, berettigelse og gave (Eyben 2006). Disse har, sammen med intervjumaterialet, hjulpet meg frem til de sensitiverende begrepene partnerskap, rettighet og gave. Flere informanter tar avstand fra veldedighet, og slik blir for eksempel gavebegrepet sentralt. Det blir klart at informantene bruker forskjellig forståelser i sine relasjoner, men også beveger seg mellom dem. De trekker altså på flere forståelser samtidig. Her bør det presiseres at de frivillige og ansatte i organisasjonene ikke direkte har plassert seg selv innenfor ulike begreper om relasjoner, men at det er sensitiverende begreper og min analyse som beskriver deres relasjoner.

Parallelt med datainnsamlingen har jeg arbeidet med dokumentene og forskningslitteratur. Dette har vært nyttig for å bedre forstå hva informantene sier, og lettere kunne relatere til deres forståelser og opplevelser. En slik måte å arbeide på har gitt meg grunnlag for å forstå hvordan informantenes utsagn henger sammen med målene og visjonene til organisasjonene, og også den offentlige politikken. Jeg mener at dette har vært avgjørende for analysens utforming. En oversikt over de sensitiverende begrepene og informantene ser slik ut:

Tabell 1: Oversikt over sensitiverende begreper og informanter.

	Partnerskap	Rettighet	Gave
NMS			
Lene		v	v
Kristine		v	v
Rolf			v
Geir	v		v
Inger	v		v
NF			
Mariell	v		v
Leon	v	v	
Elise	v	v	
Maria	v		

3.4 ETISKE VURDERINGER

Min undersøkelse bygger til dels på organisasjonsdokumenter og offentlige dokumenter, men den er også basert på personintervjuer, hvor jeg har kommet tett innpå informantenes forståelsesrammer. Det eksisterer en utbredt enighet i samfunnsvitenskapelig forskning om opprettholdelsen av personvern og privatlivets fred. Forskerens plikter overfor mennesker og organisasjoner som er kilder til data er også nedfelt i en rekke lover og bestemmelser, som personregisterloven, offentlighetsloven, åndverskloven, arkivloven og forvaltningsloven (Alver og Øyen 1997: 86-87). Etiske vurderinger omhandler blant annet kontakt med organisasjoner og informanter, oppbevaring av lydopptak og annet materiale, anonymisering og taushetsplikt.

”Det regnes som god moral at ingen skal forskes på uten å være orientert om at de forskes på og hva forskningen innebærer (Alver og Øyen 1997: 102)”. Dette innebærer at de det forskes på må motta informasjon som gir dem mulighet til å danne et tilstrekkelig bilde av hva det innebærer å delta i forskningsprosjektet. De må ha et godt grunnlag for å samtykke, eller for å velge å ikke samtykke (Alver og Øyen 1997: 109). I praksis må det altså gis opplysninger om forskningsprosjektet og hvorfor det gjennomføres. Slik informasjon gis gjennom et informasjonsbrev (vedlegg to og tre). Det må også opplyses om hvilken informasjon som skal innhentes og hva den skal brukes til, samt prosjektets varighet. Det må nødvendigvis også gis et løfte om sikring av personvern. Mer enn å forsikre seg om frivillig deltakelse, har forskeren også et etisk ansvar om å sikre tillit og et godt forhold mellom informanter og forsker. Dette innebærer

blant annet å vise respekt for organisasjonene og informantene, samt å skape et godt kommunikasjonsgrunnlag. Disse retningslinjene vil gjelde både for de frivillige organisasjonene som forskes på, samt for intervjuene med enkeltpersoner som er blitt gjennomført.

I dette forskningsprosjektet har jeg etterstrebet å behandle organisasjonene som deltar slik som jeg ville behandlet en informant. De to organisasjonene som er med i denne studien, ved hver sin representant, har derfor, som nevnt tidligere, først mottatt en telefon av meg personlig, informasjonsbrev og oppfordring om å stille spørsmål, både til meg og min veileder. Jeg har oppgitt at prosjektet er meldt til Personsverombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste A/S, som alle forskningsprosjekter må (vedlegg én). Seinere har intervjuinformantene mottatt egne brev med forespørsel om deltakelse. Disse brevene ble sendt ut på e-post. Før selve intervjuet har også informantene mottatt en samtykkeerklæring som de er bedt om å skrive under på, og vi har begge fått en kopi hver (vedlegg fem). I etterkant av hvert intervju har jeg i tillegg ringt informanten på telefon for å høre om at det var noe de ville tilføye eller trekke tilbake, samt forsikre meg om at de satt igjen med en god følelse.

Jeg har i noen grad ønsket å la grad av anonymisering være opp til hver enkelt informant, hovedsakelig fordi spørsmålene i intervjuene ikke har vært av særlig sensitiv karakter. Jeg har likevel valgt å ikke publisere det virkelige navnet på noen av informantene, men derimot latt det være opp til hver enkelt om de ønsket så fullstendig anonymisering som mulig, eller ikke. Derfor er det oppgitt blant annet hvilket ansvarsområde noen av informantene har, hvilken avdeling de jobber ved, og i hvilken by.

Refleksivitet

Refleksivitet innebærer at forskningsspørsmål, -designet og -prosessen, i tillegg til personlige erfaringer man gjør seg gjennom forskningsprosessen, reflekteres over og vurderes kritisk under hele forskningsprosessen. Refleksivitet innebærer for eksempel å reflektere rundt større emner knyttet til forskningsprosessen, som feltet en jobber innenfor. Hva har for eksempel blitt gjort på feltet tidligere? Hvilke metoder og metodologi er tatt i bruk? Refleksivitet handler også om å kritisk evaluere forskningsprosessen og valg en tar i løpet av denne. I tillegg innebærer refleksivitet å erkjenne sin individualitet som forsker og hvordan personlige verdier og interesser har en effekt på forskningsprosessen. Jeg har valgt å fortelle mine informanter om mitt frivillige

arbeid på barnehjem i Kenya som en del av innledningen til intervjuene. Dette har jeg gjort fordi jeg ønsket at informantene skulle vite at vi deler en felles interesse, og at vi dermed kunne ha en samtale mellom to gjensidige parter. Som Lynch (2008: 718) påpeker, er det få informanter som ønsker å delta i et prosjekt om de ikke finner det interessant. Det kan være at min egen erfaring med frivillighet har virket positivt på informantene, og at deres oppfatningen av meg kunne vært en annen om vi ikke delte denne erfaringen og interessen. Jeg har også opplevd at de som har svart positivt på min henvendelse, alle startet med å understreke at de fant studien spennende.

Lynch (2008: 719) understreker at forskningsspørsmålene som stilles, metodene som velges, og hvordan disse former funnene i en forskningsprosess, reflekterer forskerens ideologiske forutinntatte antakelser, og kan ikke atskilles fra forskningsprosessen eller resultatene av den. Med et annet forskningsdesign, en annen metode, en annen forsker, ville kunnskapsproduksjonen blitt en annen. Slike refleksjoner er også viktige for studiens troverdighet.

3.5 STUDIENS TROVERDIGHET

Det er flere faktorer som avgjør om et forskningsprosjekt er troverdig. Noen sentrale begreper for å måle dette er pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet.

Pålitelighet viser til i hvilken grad funn fra en studie er uavhengige av tilfeldige omstendigheter. Silverman (2006: 282) tar utgangspunkt i Moisander og Valtonen, og mener at en løsning på dette blir å grundig redegjøre for metodiske valg og vurderinger, samt gi en eksplisitt beskrivelse av den teoretiske forståelsen. Teoretiske perspektiver ble presentert i kapittel to, og metodiske og metodologiske vurderinger er gjennomgått i dette kapitlet. Når det gjelder behandling av intervjuer, kan påliteligheten økes ved at intervjuer spilles inn på lydbånd, at intervjuene transkriberes (av forskeren selv), og ved lengre gjengivelser av materialet (Silverman 2006: 287). Alle disse punktene har blitt etterstrebet i dette prosjektet. Jeg har også vedlagt intervjuguide og samtykkeerklæring, som kan styrke studiens pålitelighet.

Et annet sentralt begrep som måler troverdighet er gyldighet. Studiens gyldighet handler om i hvilken grad studien omhandler det som skal undersøkes. Da kan det for eksempel vises til at det er blitt gjort et pilotintervju, som bevisstgjorde meg på å ikke stille forskningsspørsmål til informantene. Jeg vil igjen også vise til intervjuguiden (vedlegg fire), som viser hvordan det har blitt stilt spørsmål for å kunne svare på problemstillingen (Fog 1994). Se del 3.2, gjennomføring av intervjuer, som beskriver dette nærmere. Silverman (2006: 290-291) trekker frem blant andre

triangulering som en form for validering. Triangulering handler for eksempel om å sette sammen to ulike metoder, som intervju og dokumentanalyse. Bruk av ulike metoder vil ikke nødvendigvis vise veien til en overordnet ”sannhet”, ettersom den sosiale virkelighet kan være ulik fra forskjellige perspektiver. Da er faren med å bruke metodetriangulering som en test på gyldighet at en ignorerer kontekstbundet sosial interaksjon (Silverman 2006: 292). Triangulering kan likevel forstås som en strategi som tilfører ”rigor breadth, complexity, richness and depth to any inquiry (Denzin og Lincoln 2000: 5)”.

En studie som denne, som utforsker spesifikke kontekster, har ikke nødvendigvis som mål å generalisere til andre kontekster. Dette prosjektet viser hvilket komplekst bilde frivillige og ansatte har av frivillige organisasjoners rolle i det sivile samfunn, målene og innholdet i utviklingsarbeidet, og deres egne relasjoner med ”de langt borte”. Disse funnene er formet teoretisk og empirisk under visse omstendigheter. Det er likevel trolig at noen av disse omstendighetene kan deles av andre, som andre norske religiøse og sekulære organisasjoner som jobber med utvikling (Steen-Johnsen og Straume 2010: 101). En sosiologisk studie kan være sosiologisk representativ uten å være statistisk representativ. Et helhetlig bilde av et fenomen kan gjøre en studie gjenkjennbar, forståelig og troverdig for andre. I denne oppgaven har jeg sett på informantenes utsagn, ikke bare på bakgrunn av deres organisasjoners mål og visjoner, men også på bakgrunn av norsk bistandspolitikk og norske normer om frivillighet.

3.6 OPPSUMMERING

Dette forskningsprosjektet vil ved hjelp av kvalitative intervjuer og dokumentanalyse, av organisasjonsdokumenter og offentlige dokumenter, utforske studiens problemstilling.

DEL 2

Denne delen vil gi en bakgrunnsforståelse for frivillige organisasjoners rolle, religiøse og ikke-religiøse, i norsk bistand. Jeg vil vise hvordan norsk bistandspolitikk forholder seg til frivillige organisasjoner, for deretter å presentere organisasjonene som er en del av denne studien, og vurdere i hvilken ramme de danner for de som er en del av dem. De ansatte og frivillige vil så presenteres.

Jeg vil deretter, i det første analysekapitlet, presentere noen av informantenes erfaringer ved å være en del av en frivillig organisasjon.

KAPITTEL FIRE: NORSK BISTAND OG FRIVILLIGE ORGANISASJONER

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på norsk bistandspolitikk, og rollen til de frivillige organisasjonene i norsk bistandshistorie. Jeg vil illustrere at spenningsforholdet mellom religiøse og ikke-religiøse organisasjoner hele tiden har vært til stede. Til slutt vil presentere sentrale deler av norsk bistandspolitikk.

St.meld. nr. 35 (2003-2004) *Felles kamp mot fattigdom, en helhetlig utviklingspolitikk*” hviler på en grunnleggende forutsetning om at alle mennesker har det samme menneskeverd (st.meld. nr. 35 (2003-2004): 10)”. Norsk utviklingspolitikk bygger i stor grad på FNs menneskerettighetserklæring, og FNs tusenårsmål. FNs tusenårsmål består av åtte konkrete mål for å bekjempe fattigdom, som innebærer å utrydde fattigdom og sult, sikre grunnskoleutdanning for alle barn, og å bygge et globalt partnerskap for utvikling. I stortingsmeldingen presenteres en rettighetsbasert utviklingspolitikk, og det påpekes en sammenheng mellom menneskerettigheter og utvikling (st.meld. nr. 35 (2003-2004): 10). For eksempel sier meldingen at ”Frivillige organisasjoner er i seg selv en manifestasjon av en viktig menneskerettighet: organisasjonsfriheten. Frivillige organisasjoner er også viktige drivkrefter i det politiske arbeidet med å sikre menneskerettighetene (st.meld. nr. 35 (2003-2004): 166)”.

Om rollen til frivillige organisasjoner står det at ”regjeringen legger i utgangspunktet til grunn at en fortsatt ønsker et bredt mangfold av organisasjoner involvert i utviklingspolitikken, og at retningslinjer for tildeling av midler må være fleksible nok til å tillate en slik bredde” (st.meld. nr. 35 (2003-2004):176). Det erkjennes at frivillige organisasjoner er viktige aktører i arbeidet for å bekjempe fattigdom, også kirker. Regjeringens Handlingsplan fremhever, som nevnt, at ”Norske organisasjoner utfordres til å rendyrke sin egenart, ideologi, verdigrunnlag og sin bistandsstrategi” men påpeker også at ”det skal imidlertid settes klare krav til organisasjoner som formidler norsk offisiell bistand, og ikke minst til koordinering med andre aktører og mottakerlandenes fattigdomsstrategier (Utenriksdepartementet 2002a: 61)”.

For å forstå organisasjonenes visjoner og mål for utviklingsarbeid, og seinere informantenes erfaringer og bistandsrelasjoner, er det nødvendig å skape en historisk ramme for feltet organisasjonene og individene virker i. Jeg vil derfor starte med å presentere et historisk bakgrunnstykke.

4.1 FRIVILLIGE ORGANISASJONER I DEN NORSKE BISTANDEN

Lenge før norsk offentlig utviklingshjelp startet opp hadde misjonsorganisasjonene satt sine spor i flere land. Norge har hatt flere misjonærer i forhold til folketall enn noe annet europeisk land. Ved siden av evangelisering, overførte organisasjonene fagkunnskaper og penger til praktiske formål i mottakerlandene (Simensen 2003: 29). Indiafondet og Keralaprojektet markerer så starten på norsk offentlig bistandsvirksomhet. Fondet for hjelp til underutviklede land, ofte referert til som Indiafondet, startet sin virksomhet i 1952, men før dette hadde også Norge årlig gitt støtte til FN sitt hjelpearbeid siden slutten av 1940-tallet¹³. Omkring 1960 førte avkolonialiseringen i Afrika med seg en ny giv innen utviklingshjelp, og året 1962 markerer en ny milepæl i norsk bistandshistorie idet Norsk Utviklingshjelp (NU) opprettes, seinere kjent som Direktoratet for utviklingshjelp (Norad). Eriksen (1987: 7) påpeker likevel at opprettelsen av NU, en egen administrasjon for utviklingshjelp, ikke var noe særnorsk fenomen, men at bistandshjelp var blitt et vanlig fenomen i industriland på 1960-tallet.

Da NU ble etablert med eget styre i 1963 ble det dette året satt av 3 millioner kroner til fordeling. Først og fremst var det organisasjoner tilknyttet kirken som søkte og fikk støtte til prosjekter. Disse hadde, som nevnt, allerede vært aktive i utviklingsland i lang tid. NU markerte en ny tid for de frivillige organisasjonene, først med tanke på informasjonsarbeid, og så med bevilgninger til sine hjelpetiltak i utviklingsland, selv om disse bevilgningene samlet lå lavt frem til midten av 1970-tallet da stigningskurven fikk en bratt økning. For eksempel ble begrepet om en ”sosial rettferdig politikk” hentet fra språkbruken om velferdsstaten på den tiden da Norge ble en oljenasjon (Simensen 2003: 243, 269).

¹³ Keralaprojektet var Norges første utviklingsprosjekt direkte til en annen stat som gikk utenom FNs hjelpeprogram. India, Norge og FN inngikk en samarbeidsavtale om norsk bistand til Kerala i India, og Stortinget bevilget 10 millioner kroner. Prosjektet skulle løse ulike oppgaver innenfor fiskeriutvikling i Keralas fiskelandsbyer, som seinere ble utvidet til et landsbyutviklingsprosjekt (Eriksen 1987).

Det er særlig en konflikt som viser viktigheten av engasjementet til frivillige organisasjoner. I 1967 erklærte østlige deler av Nigeria seg selvstendig med navnet Biafra. Etniske og religiøse motsetninger førte til opprettelsen av staten, og starten på borgerkrig. Snart rådet massehungre. Dette var første gang nordmenn fikk kjenne på en slik katastrofe på nært hold gjennom fjernsynet, og særlig gjorde følgene for sivilbefolkningen inntrykk. Biafra engasjerte nordmenn, både privatpersoner, foreninger og organisasjoner på en særskilt måte. I løpet av tiden Biafra eksisterte ble det satt i gang en rekke innsamlingsaksjoner, og det norske bidraget skal ha målt 130-140 millioner kroner, som ble gitt gjennom paraplyorganisasjonen Church Aid (Simensen 2003: 237). Støtten til Biafra tok form gjennom nattflygninger med nødhjelp, som var det eneste som kom inn i landet. Her engasjerte Kirkens Nødhjelp seg merkbart.

Før Biafras fall i 1970 handlet konflikten for Biafra om politisk støtte, men staten ble anerkjent av få. Den norske regjeringen anerkjente heller ikke Biafra som stat, men støttet i stedet frivillige organisasjoner, som Kirkens Nødhjelp. Organisasjonen brukte store deler av sine midler på luftbroen som fløy inn nødhjelp om natten, den eneste hjelpen Biafra tok i mot (Simensen 2003: 236). Norges engasjement, og bistand som en del av norsk utenrikspolitikk, var befestet.

Norsk bistandspolitikk

Historisk sett har forholdet mellom den norske stat og frivillige organisasjoner vært preget av samarbeid og integrasjon fremfor konflikt (Kuhnle og Selle 1991: 1). I de første langtidsplanene sto det derimot lite om frivillige aktivitet, og ikke i det hele tatt noe om forhold mellom det offentlige og frivillige organisasjoner. Men, fra og med 1970 beskrives rollen til det frivillige likevel i økende grad, spredt i langtidsplaner og stortingsmeldinger, dog ikke som noe alternativ eller som en separat service til det offentlige, men som en integrert del av de offentlige tjenester. Fokuset var i aller største grad på det offentliges ansvar.

I løpet av 1980-årene fikk frivillige organisasjoner en stor plass i norsk offentlig utviklingsarbeid. Den tredje sektor" oppdages, og stortingsmelding nr. 79 (1979-80) er den første til å dempe populære forventninger om offentlig politikk og statens kapasitet til å løse velferdsproblemer (Kuhnle og Selle 1991: 13). Det hevdes at "den tredje sektor" er et nødvendig supplement til offentlige tjenester, og det ytres et ønske om å delegere oppgaver til kommuner i samarbeid med frivillige organisasjoner. Langtidsprogrammet for perioden 1986- 1989 introduserer også begrepet "velferdssamfunn". Et "velferdssamfunn" skal være noe mer enn en

velferdsstat. Selv om velferd er et offentlig ansvar, spiller nærmiljø og frivillige organisasjoner en viktig rolle. Begrepet ”velferdssamfunn” uttrykker dermed et nytt forhold mellom offentlig og privat sektor, og en aktiv rolle for frivillige organisasjoner. Både støtte fra Norad og UD økte, samt antall organisasjoner. For eksempel økte antall organisasjoner som fikk støtten fra 20 i 1975, til 98 i 1991 (Ruud og Alsaker 2003: 200). Frivillige organisasjoner ble sett på som et viktig redskap, og stortinget anerkjente også den viktige rollen til de frivillige organisasjonene, for eksempel gjennom stortingsmeldinger. Norad vedtok retningslinjer som ga organisasjonene mulighet til å få dekket 75 % av sine utgifter, et tall som seinere økte til 80 % (Ruud og Kjerland 2003: 202). Utover 1980-tallet fikk også et økende antall organisasjoner rammeavtale med Norad (Ruud og Kjerland 2003: 203). Slike avtaler skulle gi organisasjonene mulighet til bedre langsiktig planlegging.

De frivillige organisasjonene ble etter hvert beskrevet som å ha særlige fortrinn fremfor staten. De hadde folk i mottakerlandene over lengre perioder, og hadde dermed grunnlag for å lære seg både språk og lokale kulturer. Det var større sjanse for å kunne engasjere lokalbefolkningen og deres ressurser gjennom nærkontakt med lokalsamfunn. Men, etter en evaluering av noen misjonsdrevne utviklingsprosjekter, ble det satt spørsmålsteget ved misjonens evne til å drive langsiktig utviklingsarbeid. Flere mente at sammenblandingen av forkynnelse og utviklingsarbeid ikke hørte sammen (Ruud og Kjerland 2003: 212). Nøytralitetsparagrafen, som ble formulert i stortingsmelding nr. 81 (1962-1963) sier at ”støtte fra Norsk Utviklingshjelp er betinget av at vedkommende tiltak ikke blir brukt til å fremme politiske eller religiøse særformål” (Strand 2011: 17). Debatten, som oppstod på 1960-tallet, blusset opp igjen på 1980-tallet, men det er likevel flere som hevder at nøytralitetsparagrafen ikke ble særlig strengt etterfulgt av Norad (Kobbeltvedt 1996, Tvedt 2004). Kobbeltvedt (1996) mener at dette kan være fordi misjonsorganisasjonenes arbeid ikke ble utført i strid med, eller var kontroversielt i landene de opererte i. Deres lange fartstid i utviklingsarbeid var også en fordel for norsk utviklingshjelp. Som Dahl (2002) påpeker, omformulerte også Bondeviks II-regjering kravet om verdinøytralitet til at ”Norske organisasjoner utfordres til å rendyrke sin egenart, ideologi, verdigrunnlag og sin bistandsstrategi”. Denne omformuleringen av organisasjonenes verdier er interessant. Fra å betinges av ikke å ha politiske og religiøse formål, oppfordres nå organisasjonene til å fremheve sin identitet, både deres ideologi og deres verdier.

Som en oppfølging av stortingsmeldingen ”Felles kamp mot fattigdom”, oppnevnte Utenriksdepartementet i 2005 et utvalg som fikk i oppgave ”å vurdere de frivillige organisasjonene som kanal i utviklingssamarbeidet” og spesielt ”å vurdere konsekvensene av de frivillige organisasjoners økonomiske avhengighetsforhold til staten, særlig med sikte på å vurdere i hvilken grad det har endret organisasjonenes handlingsrom” (Rattsøutvalget 2006: 1). I den ferdige rapporten legges det vekt på de frivillige organisasjonenes rolle og resultater av deres virksomhet, deres innsats i forhold til mål, giverkoordinering, harmonisering og helhetlig utviklingsinnsats, kostnadseffektivitet, relevans, hensiktsmessighet av dagens budsjettstruktur og rammebetingelser for deres arbeid, og kriterier for støtte. Utvalget består av en rekke forskere, blant annet på felt som samfunnsøkonomi, sosialantropologi, sammenlignende politikk og utviklingsstudier, samt representanter fra to store frivillige organisasjoner. Utvalget oppgir at de har løst oppgaven ved å gjennomgå et omfattende materiale fra forskning og offentlige institusjoner både i inn- og utland, de har vært i kontakt med nasjonale og internasjonale institusjoner på bistandsfeltet, og mottatt faglige innspill fra eksterne kilder. Rapporten ble overlevert Utenriksdepartementet juni 2006, og for eksempel anbefaler den en markedsbasert anbudsordning:

I enkelte situasjoner vil humanitær bistand og overgangsbistand kunne betraktes som et oppdrag hvor myndighetene klargjør oppgaver som skal løses i et bestemt land, i et bestemt tidsrom og eventuelt på en bestemt måte. Slike oppdrag egner seg som utlysning for anbud, hvor organisasjonene tilbyr sine tjenester etter myndighetenes spesifisering (Rattsøutvalget 2006: 31).

Om de frivillige organisasjonene sin rolle i utviklingssamarbeidet sier rapporten at ”den økte statsavhengigheten har endret organisasjonenes karakter og rolle i bistanden” (Rattsøutvalget 2006:18), og at organisasjonene nå i større grad er koordinert med den statlige bistanden. Tvedt (2009) er en av de som uttrykker en bekymring for denne trenden, og er et spørsmål som vil tas opp i kapittel 10. Videre i rapporten står det at ”organisasjonene har tilpasset seg myndighetenes bistandspolitikk, men man kan også si at bistandspolitikken er utformet i samarbeid med organisasjonene. (...) Over tid fører dette til en gjensidig påvirkning og tilpasning, hvor forskjellene utviskes mellom offentlig politikk og frivillige organisasjoner” (Rattsøutvalget 2006: 18). I tråd med Hustnix og Meijs påstander fremmer norske myndigheter rollen til frivillige organisasjoner i utviklingssamarbeidet. Organisasjonenes fortrinn sammenlignet med offentlige institusjoner fremheves, som deres frihet når det gjelder ressursbruk, samarbeidsmønstre og organisering (Rattsøutvalget 2006: 28). Men, det er påfallende at de frivillige organisasjonene

ekspisitt blir vurdert som kanaler for norsk bistand. I Rattsørapporten (2006: 1) står det at ”offentlige midler som bevilges til utviklingsformål må til enhver tid vurderes med hensyn til hvilke kanaler som i ulike sammenhenger bidrar best til målene for utviklingspolitikken slik de er definert i Stortingsmelding nr. 35 (2003 – 2004) *Felles kamp mot fattigdom*”. Slike formuleringer virker motstridende til den vakthund-funksjonen mange mener at de skal ha.

Tilskuddsordninger

Tilskudd og støtte til frivillige organisasjoner i utviklingsamarbeidet organiseres av Utenriksdepartementet og Norad. Norad har hovedansvaret for det langsiktige utviklingsarbeidet til organisasjonene, mens Utenriksdepartementet (UD) forvalter støtte til kortsiktige tiltak som nødhjelp og overgangsbistand.

Det heter i Norads ”Regelverk for støtte til sivilsamfunnsaktører” at ”støtten til frivillige aktører blir gitt innenfor de til enhver tid gjeldende politiske føringer og særlig gjennom den årlige Stortingsproposisjonen (2011)”, altså gjennom det årlige statsbudsjettet. Det er blant annet et krav at tilskuddsmottakere må ha etablert samarbeid med lokale partnere (Norad 2011: 2). I tillegg må organisasjonene kunne dokumentere en opptjent egenandel på 10 %. Norsk Folkehjelp har en såkalt samarbeidsavtale (SA-avtale) med Norad. SA-avtale innebærer flerårige avtaler mellom Norad og veletablerte, store, profesjonelle organisasjoner. I 2012 har Norsk Folkehjelp mottatt over 150 millioner kroner gjennom sin samarbeidsavtale med Norad (Norad 2012).

Digni (tidligere Norsk Misjons Bistandsnemd) er en paraplyorganisasjon for misjonsorganisasjoner og kirkesamfunn, og forvalter Norads støtte til medlemsorganisasjonene (Digni.no). I 2011 mottok Digni, som da het Bistandsnemda, nærmere 148 millioner kroner til samarbeids- og kjerneavtaler av Norad. Av disse gikk 12,7 millioner til Det Norske Misjonsselskap (Husøy 2011).

4.2 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi sett nærmere på norsk bistandspolitikk, og rollen til de frivillige organisasjonene i norsk utviklingsarbeid. De frivillige organisasjonene har en sentral rolle i dette arbeidet, som anerkjennes og støttes av det offentlige, selv om de ser ut til å vurderes som ”kanaler” for norsk utviklingspolitikk. Samtidig oppfordres frivillige organisasjoner nå til å dyrke sin egenart.

KAPITTEL FEM: NORSK FOLKEHJELP OG DET NORSKE MISJONSSELSKAP

I dette kapitlet vil de to frivillige organisasjonene, Det Norske Misjonsselskap og Norsk Folkehjelp presenteres. NMS er en av de eldste frivillige organisasjonene i Norge, og Norsk Folkehjelp er av de organisasjonene som mottar mest statlig støtte. Dette er et beskrivende kapittel, og vil gi en bakgrunn for den seinere analysen. Jeg vil beskrive deres ulike tradisjoner og målsettinger. Individene som er en del av dem vil i noen grad følge retningslinjer som skapes av organisasjonenes mål og visjoner. Jeg vil da presentere organisasjonenes historie og formål, deres utviklingsarbeid og gjeldende organisasjonsendringer i løpet av de siste årene. På slutten av dette kapitlet vil jeg også presentere de frivillig og ansatte i NMS og Norsk Folkehjelp som jeg har snakket med.

Tilsynelatende virker organisasjonene forskjellige med sine ulike verdigrunnlag og tradisjoner, men Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap virker likevel innenfor den samme institusjonelle konteksten: utviklingsarbeid. Utviklingshjelp innebærer ulike typer bistandsarbeid. En kan skille mellom langsiktig bistand, som skal gi varig utvikling, og såkalt kortsiktig utviklingsarbeid, som skal hjelpe med umiddelbare behov, slik som overgangsbistand, nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, fred, forsoning og demokrati. Både Norsk Folkehjelp og Det Norske Misjonsselskap har som mål å jobbe med langsiktig utviklingsarbeid. De har også begge et fokus på å jobbe med lokale partnere.

5.1 DET NORSKE MISJONSSELSKAP

Historie og formål

Det Norske Misjonsselskap er Norges eldste misjonsorganisasjon og ble etablert i 1842, allerede året etter reiste den første misjonæren til Sør Afrika. NMS sitt misjonsarbeid, både i Norge og i verden, er siden begynnelsen av 2000-tallet (personlig kommunikasjon) organisert i tre arbeidsprogrammer: Budskap (evangelisering og menighetsbygging), Bistand (diakoni og bistand) og Bygging (lederutvikling og organisasjonsbygging). Budskap handler om å forkynne og undervise evangeliet, om å bygge menigheter og motivere samarbeidskirker, mens Bygging fokuserer på å fremme lokal kompetanse, holdningsskapende arbeid, bygging av organisasjoner,

forvaltning og administrasjon. Arbeidet i Bistandsprogrammet er sentrert rundt flere problemområder, deriblant mobilisering av lokalsamfunn, å bedre hverdagen for fattige, bygge det sivile samfunn, og selvstendig meningsdiakoni, selv om også Budskap og Bygging har prosjekter i utviklingsland.

NMS ønsker ”å bygge kristne fellesskap” parallelt med og ”vise nestekjærlighet ved å gi mennesker livshjelp” (Det Norske Misjonsselskap 2011b: 1). NMS er ved egen definisjon en selvstendig organisasjon innefor Den norske kirke, og har et åpent mål om å bidra til å spre kirkens vekst i alle land gjennom samarbeid med lokale kirker og organisasjoner der det finnes. Det betyr at organisasjonen ikke er kirke, men at ”Det Norske Misjonsselskap ønsker å bevare sin egenart som en misjonsorganisasjon” (Det Norske Misjonsselskap 2004: 25).

Organisasjonen er i stor grad bygget på foreningstanken, og har rundt 2 000 foreninger og grupper tilknyttet seg (Misjonstidende 2010: Tabell "Voksenarbeid": 56). I tillegg har i overkant 3 000 enkeltpersoner tegnet medlemskap per 31.12.2009 (Misjonstidende 2010 Tabell "Enkeltmedlemmer i NMS og NMS U": 55).

NMS har sin hovedadministrasjon i Stavanger, hvor den ble stiftet. Det lokale arbeidet i Norge er organisert i syv regioner, med fokus på fire ulike fagområder: frivillighet, menighet, grasrot (foreninger og grupper) og arbeid blant aldersgruppen 18-40 år¹⁴. NMS er moderorganisasjonen for NMS U, som er en selvstendig barne- og ungdomsorganisasjon, og driver i tillegg NMS Gjenbruk.

Bistandsarbeid

I NMS sitt programfildokument for Bistand står det at ”uavhengig av nasjonalitet, kjønn, politisk oppfatning eller religiøs tro vil NMS arbeide for å bedre hverdagen for fattige, bidra til at mennesker får reelle valgmuligheter og bygge de sivile samfunn (Det Norske Misjonsselskap 2011a: 1)”. NMS sin internasjonale virksomhet omfatter engasjement i Asia, Afrika, Sør-Amerika og Europa. NMS vil kjempe mot fattigdom og urettferdighet og for menneskers likeverd i samsvar med FNs tusenårsmål og i tråd med den norske regjerings Handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015 (Det Norske Misjonsselskap 2011a: 3). NMS blir støttet

¹⁴ Organisasjonens strategiplan for 2012-2014 erkjenner at aldersgruppen 18-40 bortimot er fraværende i NMS sitt arbeid. Det er derfor opprettet et nytt fagområde som de ulike regionene skal jobbe med, nemlig 18-40. Organisasjonen ønsker å utvikle møteplasser for aldersgruppen 18-40, konkrete som virtuelle.

av Norad gjennom Digni, en paraplyorganisasjon for utviklingsarbeidet til norske misjonsorganisasjoner og kirkesamfunn. Det er også et mål fra organisasjonens side at så mange prosjekter som mulig skal fullfinansieres gjennom offentlige midler, støtteorganisasjoner og øremerkede gaver. ”Vi trenger å arbeide målbevisst for å få folk til å gi på programnivå eller der det trengs mest på høyest mulig nivå (Det Norske Misjonsselskap 2011a: 4)”.

NMS har misjonærer i Europa, Brasil, Etiopia, Mali, Kamerun, Madagaskar, Sør-Afrika, Midtøsten, Laos, Thailand og Kina. Det er et mål for organisasjonen å holde oppe antall utsendinger på 70 stykker (Det Norske Misjonsselskap 2011b: 2). NMS ønsker også å legge til rette for flere korttidstjenester, som er et tegn på organisasjonens fleksibilitet og ønske om å tilrettelegge for nye typer engasjement.

Organisatoriske endringer

I innledningskapitlet ble Gulbrandsens (2012) rapport ”Tilpasninger til økonomiske endringer” presentert. Blant endringene Gulbrandsen fant finnes en økning i samlet støtte til frivillige organisasjoner, momskompensasjon for frivillige organisasjoner, at spilleautomater med pengeutbetaling ikke lenger kan tilbys av frivillige organisasjoner, og opprettelsen av Grasrotandelen. I en tidligere rapport om endringer i rammebetingelser for frivillige organisasjoner er det blant annet funnet at medlemstall synker, antall lokallag synker, og at det blir færre givere (Gulbrandsen og Ødegård 2011).

Noen av disse endringene gjør seg gjeldende for NMS. Årboken *Det bratte året*, inneholder årsmeldinger, rapporter og regnskap for NMS i 2009. Landsstyreleder Kari Skår Sørheim påpeker i ”helsing frå leiinga” at 2009 har vært et krevende år for organisasjonen. To større prosesser tok plass i organisasjonen: blant annet vedtok Generalforsamlingen 2008 å starte arbeidet med omorganisering av NMS, for bedre organisatorisk og økonomisk balanse. I årboken sies det at ”NMS brukte meir pengar enn [organisasjonen] hadde i inntekter, tærte på oppsparte midlar, hadde delar av året urimeleg stor driftsgjeld og hadde vanskar med å få til ei drift i balanse” (Misjonstidende 2010: 5). Slike utfordringer innebar blant annet et nødvendig kutt i antall ansatte, og salg av eiendom.

NMS sin offentlige støtte var i 2008 på nærmere 21 millioner kroner, og i 2009 på 17,7 millioner kroner (Misjonstidende 2010: 48). Den har altså sunket med rundt 3 millioner, i motsetning til

hva Gulbrandsen fant i sin studie, hvor organisasjonenes støtte økte¹⁵. Ellers består NMS sine inntektskilder av salgsinntekter, gaver og innsamlinger, støtteorganisasjoner og testamentariske gaver, som viser at også NMS har flere inntektskilder. Både salgsinntekter, gaver og innsamlinger utgjør hver for seg en langt større andel enn de offentlige tilskuddene. Mens salgsinntekter i 2009 lå på 64 millioner, utgjorde gaver og innsamlinger nærmere 85 millioner kroner. I 2009 startet NMS i tillegg opp fire nye NMS Gjensbruksbutikker. Butikkene bidrar til betydelige beløp til inntekt for organisasjonen.

I tråd med Gulbrandsen og Ødegårds (2011) funn, har tallet på enkeltmedlemmer tilknyttet organisasjonen sunket, i tillegg til en nedgang i antall foreninger og misjonærer som reiser ut¹⁶.

Gulbrandsen (2012) pekte også i sin undersøkelse på en rekke roller frivillige organisasjoner kan ha i forholdet til offentlige myndigheter i sin undersøkelse. Han presenterer så et rollemangfold hos organisasjonene han studerer, og mener at dette mangfoldet gjør at organisasjonene bedre kan takle endringer i økonomiske rammevilkår. Et bredt rollesett gir organisasjonene fordeler (Gulbrandsen 2012: 71). Har NMS et bredt rollesett?

Det er kanskje vanskelig å svare på gjennom denne studien, som ikke primært er en organisasjonsstudie, men i noen grad kan NMS sies å være fleksibel. Organisasjonen har som nevnt delt sine programmer i tre: evangelisering og menighetsbygging (Budskap), diakoni og bistand (Bistand) og lederutvikling og organisasjonsbygging (Bygging). Denne programinndelingen tok form ved begynnelsen av 2000-tallet¹⁷. Tredeling må kunne sies å være et tegn på organisasjonens fleksibilitet, og mulighet til å tilpasse seg. Representanter fra NMS har fortalt at to av organisasjonens programmer, Bygging og Bistand, mottar offentlig støtte, mens programmet Budskap ikke gjør det¹⁸. Over så vi dessuten at NMS ønsker å legge til rette for korttidstjenester for misjonærer, også et tegn på fleksibilitet.

¹⁵ Denne påstanden er kun basert på endringer fra ett år til ett annet.

¹⁶ Enkeltmedlemmer har sunket fra 3 716 i 2008, til 3 069 i 2010 (ikke inkludert NMS U). I 2004 var det godt over 4 000 enkeltmedlemmer (Misjonstidende 2010: 77). Antall foreninger har sunket fra 2 294 i 2006 til 1 904 i 2010. Årsrapporten fra landsstyret i 2009 viser videre at det i 2008 var 92 misjonærer ute i felt i 15 ulike land. Neste år, i 2009, var dette tallet 90, og i 2010 var det 85 misjonærer ute (Misjonstidende 2010: 7).

¹⁷ Personlig korrespondanse

¹⁸ Personlig korrespondanse

5.2 NORSK FOLKEHJELP

Historie og formål

Norsk Folkehjelp ble stiftet i 1939 av Landsorganisasjonen i Norge, med helserettet arbeid og internasjonal solidaritet som grunnpillarer. Organisasjonen sies å være ”...et ektefødt barn av arbeiderbevegelsen (Lyshagen 1989: 13)”. Spaniahjelpen og Arbeidersaniteten dannet grunnlaget for organisasjonen etter at Sovjetunionen invaderte Finland høsten 1939. Arbeidersaniteten hadde jobbet med helse og sanitetsarbeid for idrettsutøvere med mål om å skape arbeidernes helseorganisasjon, mens Spaniahjelpen hadde organisert hjelpearbeid for republikanerne i forbindelse med Den spanske borgerkrigen, og var nok den som skapte interesse for internasjonalt hjelpearbeid i Norsk Folkehjelp (Lyshagen 1989: 15).

Norsk Folkehjelp skriver på sine egne nettsider at organisasjonen er partipolitisk uavhengig, men likevel ingen politisk nøytral organisasjon:

Vi tar standpunkt i viktige samfunnsdebatter, og vårt mål om en mer rettferdig verden innebærer at vi ofte velger samarbeidspartnere som kan være i opposisjon til eller i konflikt med makthaverne. Folkelig deltakelse og organisering er viktige tiltak for å sikre menneskerettighetene og gi folk mer innflytelse over egne liv og over samfunnsutviklingen. Norsk Folkehjelp skal være en støttespiller og et talerør for sine samarbeidspartnere¹⁹.

Arbeidet er i stor grad basert på frivillig arbeid, og det er også en prioritering å rekruttere ungdom for å gi dem en plass i organisasjonen. I prinsipp- og verdigrunnlaget for 2007-2011 (Norsk Folkehjelp 2007) står det at ”frivillighet er dugnad, idealisme og uegennyttig arbeid. Staten må ta et ansvar for at de frivillige organisasjonene har rammebetingelser som motiverer og fremmer fellesskapsholdninger (Norsk Folkehjelp: 10)”. Norsk Folkehjelp skal på sin side være en aktiv pådriver for å utvikle og organisere frivillighet i Norge. Organisasjonen har mottatt støtte fra Norad siden begynnelsen av 1980-tallet²⁰, og i dag er Norsk Folkehjelp blant Norges største bistandsmottakere, målt i statlig støtte (st.meld. nr. 39 (2006-2007: 159).

Organisasjonen samler sitt engasjement rundt deres to kjerneprinsipper: rettferdig fordeling av makt og ressurser, og vern om liv og helse, og jobber nasjonalt og internasjonalt. Det nasjonale arbeidet organiseres gjennom sanitet- og redningstjeneste, og flyktning-, asyl-, og

¹⁹ http://www.folkehjelp.no/no/om_oss/

²⁰ <http://www.norad.no/akt%C3%B8rer/norske-frivillige-organisasjoner/norsk-folkehjelp>

integreringsarbeid. Det internasjonale arbeidet til Norsk Folkehjelp fokuserer på langsiktig utviklingssamarbeid, og mine- og eksplosivrydding.

Internasjonalt arbeid

Norsk Folkehjelp har visjonen ”solidaritet i praksis”. I prinsipp- og verdigrunnet for 2007-2011 står det at ”vårt arbeid bygger på samarbeid mellom likeverdige partnere, ikke veldedighet. Veldedighet gir giveren kontroll over mottakeren, mens solidaritet innebærer å respektere partnerens integritet og deres rett til å sette sine egne betingelser (3)”. Det jobbes med internasjonal solidaritet i Norge og i verden, samt i Norsk Folkehjelp Ungdom. Organisasjonen har et utpreget mål om å jobbe i partnerskap med lokale organisasjoner: ”solidaritet fremmes best når den bygger på folks egne kunnskaper, ressurser og organisasjoner, slik at de kan hjelpe seg selv (Norsk Folkehjelp: 1)”. Innenfor langsiktig utviklingssamarbeid driver Folkehjelpen utviklingsarbeid i samarbeid med lokale organisasjoner i Afrika, Asia, Europa, Latin-Amerika og Midtøsten.

Organisatoriske endringer

Norsk Folkehjelp er en av de organisasjonene i Norge som mottar mest offentlig støtte. I 2010 mottok organisasjonen nærmere 600 millioner kroner, sammenlignet med over 620 millioner året før (Norsk Folkehjelp 2010)²¹.

Norsk Folkehjelp hadde betydelig inntekter fra spilleautomater, før forbudet kom i 2007 (Gulbrandsen 2012: 21). Organisasjonene som hadde slike inntekter ble likevel i noen grad kompensert i tiden etter, og dessuten innførte Norsk Tipping Grasrotandelen i 2009. Norsk Folkehjelp fikk i 2009 14,8 millioner kroner av spillmidler fordelt til ”samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner” fra Norsk Tipping (Norsk Tipping 2009: 16). Fra 1. mars 2009 kunne spillere gi 5% av sitt spillebeløp til Norsk Folkehjelp. Organisasjonen har dermed klart seg godt, på tross av endrede rammevilkår. Norsk Folkehjelp har dessuten flere ulike typer inntekstkilder, deriblant andre spill og lotterier, gaver og medlemsinntekter, som Gulbrandsen (2012) mener er et tegn på organisasjonenes fleksibilitet.

²¹ Organisasjonens støtte, tall i tusen, ser slik ut for de siste årene: 598 523 (2010), 621 773 (2009), 569 525 (2008), 609 257 (2007), 618 331 (2006).

I motsetning til NMS, har Norsk Folkehjelp opplevd en tilvekst av nye medlemmer. Dette er en følge av en rekrutteringskampanje i 2010, som det året ga 1 700 nye medlemmer. Styreleder Finn Erik Thoresen mener at flere medlemmer gir større politisk slagkraft, de frivillige i organisasjonen er et fundament (Norsk Folkehjelp 2010: 41).

5.3 ORGANISATORISKE TREKK

Er en ikke-religiøs organisasjon og en kristen organisasjon to åpenbart ulike kontekster for de som er en del av dem? I følge Thaut (2009) er det viktig å skille mellom ulike typer trosbaserte organisasjoner, utover skillet mellom trosbaserte og sekulære organisasjoner. I sin artikkel argumenterer hun for at noen religiøse organisasjoner tilslører skillet mellom det sekulære og det religiøse fordi det finnes mange likheter i misjon, religiøs base, ansattpolitikk, og hvem som gir organisasjonen finansiell støtte (Thaut 2009: 335). Thaut har utviklet en ”taxonomy” som rangerer trosbaserte organisasjoner i ulike grupper etter mest lik til minst lik sekulære organisasjoner (Thaut 2009: 346).

Thaut bruker altså fire ulike dimensjoner for å avgjøre ”the influence of faith”: målene til organisasjonen, tilhørighet til en innflytelsesrik aktør, ansattpolitikk og deres inntektskilder. Disse kan brukes for å danne en ryddig oversikt over NMS og Norsk Folkehjelp som organisasjoner²². Strand (2011: 17) peker på at verdibasert utviklingshjelp ikke nødvendigvis betyr kristen, eller religiøs bistand. Utgangspunktet for debatten om verdigrunnlag kan spores tilbake til nøytralitetsparagrafen, hvor Norsk Utviklingshjelp betinget sin støtte til tiltak som verken fremmet religiøse eller *politiske* formål. Likevel ble debatten på begynnelsen av 1960-tallet rettet mot religiøse formål. Øyvind Dahl (2002) minner om det i Regjeringens handlingsplan for fattigdomsbekjempelse mot 2015 nå heter at ”Norske organisasjoner utfordres til å rendyrke sin egenart, ideologi, verdigrunnlag og sin bistandsstrategi”, som tyder på at det er et ønske fra regjeringens side at skillene mellom ulike typer organisasjoner skal vektlegges mindre.

²² Jeg utelukker Thauts ”ansattpolitikk”.

Tabell 2: Organisasjonstrekk

Dimensjon	Norsk Folkehjelp	NMS
Mål	Rettferdig fordeling av ressurser og makt, og vern om liv og helse. Fremme folkelig deltakelse og styrke utviklingen av medbestemmelse. Støtte organisasjonene i det sivile samfunn i mottakerland	Bygge kristne fellesskap, og samtidig vise nestekjærlighet ved å gi livshjelp. Kjempe mot fattigdom, urettferdighet, og for likeverd. Mobilisering av lokalsamfunn. Bygge det sivile samfunn.
Innflytelsesrik aktør	<i>Fagbevegelsens</i> humanitære solidaritetsorganisasjon. Norsk Folkehjelp er opprettet Landsorganisasjonen i Norge.	Selvstendig organisasjon innenfor <i>den norske kirke</i> .
Donorbase ²³	Medlemsinntekter Offentlige midler Spill og lotterier Givere Operasjonelle aktiviteter	Gaver Testamentariske gaver Støtteorganisasjoner Offentlig støtte Salgs- og leieinntekter Andre inntekter

Verdimessig er NMS og Norsk Folkehjelp har ulike tradisjoner, som vises gjennom deres religiøse tro og politikk, selv om begge disse er verdier. ”Norsk Folkehjelp er partipolitisk uavhengig, men ingen politisk nøytral organisasjon. Vi tar standpunkt i viktige samfunnsdebatter, og vårt mål om en mer rettferdig verden innebærer at vi ofte velger samarbeidspartnere som kan være i opposisjon til eller i konflikt med makthaverne”²⁴. På den annen side er NMS en misjonsorganisasjon som ønsker å ”spre kirkens vekst” og ”bygge kristne fellesskap”. Begge organisasjonene ønsker altså å spre visse verdier (politiske og religiøse). En innflytelsesrik aktør for NMS er da Den norske kirke. For Norsk Folkehjelp må dettes sies å være fagbevegelsen Landsorganisasjonen i Norge, som opprettet organisasjonen i 1939²⁵.

Når det kommer til organisasjonens mål, særlig innenfor internasjonalt arbeid, har de flere lignende mål, om enn formulert med ulik retorikk. NMS ønsker å jobbe for ”rettferdighet, medbestemmelse og mulighet for alle til å påvirke rammevilkårene for eget liv” (Det Norske Misjonsselskap 2011a: 1), som ikke er ulikt Norsk Folkehjelps fokus på ”fremme folkelig deltakelse og styrke utviklingen av medbestemmelse” (Norsk Folkehjelp 2007: 12). Det er også

²³ Gjengitt i den rekkefølge de er oppgitt i gjennom organisasjonenes regnskap, og ikke nødvendigvis i synkende rekkefølge.

²⁴ www.norsksfolkehjelp.no

²⁵ Det kan naturligvis diskuteres i hvilken grad Landsorganisasjonen faktisk har innvirkning på Norsk Folkehjelp.

tydelig at begge organisasjonene ønsker å jobbe sammen med organisasjoner, og kirker, i mottakerland. Deres prinsipper om henholdsvis solidaritet og nestekjærighet ligger nær hverandre.

Når det gjelder organisasjonenes donorstøtte og inntektskilder mottar begge offentlig støtte, Norsk Folkehjelp gjennom Norad, og NMS gjennom Digni. Ellers mottar begge organisasjonene gaver fra givere, og begge har inntjening fra salg, eller ”operasjonelle aktiviteter”. Medlemskontigent ser ikke ut til å være oppgitt som inntektskilde for NMS, men organisasjonen tar medlemskontigent enten man blir enkeltmedlem, eller medlem gjennom en forening (inntekter fra foreninger er oppført som ”gaver”). Ellers oppgir Norsk Folkehjelp inntekter fra spill og lotterier, mens NMS nevner testamentariske gaver, inntekter fra støtteorganisasjoner og andre inntekter.

Tabellen over viser likevel de rent organisatoriske trekkene ved NMS og NF, men sier ikke noe om i hvilken betydning de har for de som er en del av dem. Jeg vil nå kort presentere informantene, før jeg i neste kapittel utforsker deres erfaringer med å være i en frivillig organisasjon.

5.4 PRESENTASJON AV FRIVILLIGE OG ANSATTE

Fra Norsk Folkehjelp har jeg intervjuet fire personer: en ansatt og tre frivillige, og i NMS har jeg intervjuet fem personer: fire ansatte og en frivillig. De ansatte og frivillige har alle ulik erfaring med det å jobbe (ulønnet og lønnet) i en frivillig organisasjon. Noen har vært ute i utviklingsland i mange år på oppdrag fra sin organisasjon, mens det også er flere som aldri har besøkt samarbeidslandene til organisasjonen deres. Noen har lang erfaring i bistandsbransjen, mens andre er nye på feltet. Informantene har også ulike grunner for å være i frivillige organisasjoner. Men de er alle en del av organisasjoner som jobber med internasjonale spørsmål som de selv må forholde seg til. De har tanker og erfaringer om medmenneskelighet og solidaritet, om hva som er god og dårlig utviklingsarbeid, og hvordan bistand best bør drives. Denne presentasjonen vil kunne gi et bedre bilde av de som omtales videre i oppgaven.

Lene, ansatt i Det Norske Misjonsselskap

Lene har nesten hele sitt yrkesaktive liv vært i frivillige organisasjoner. Hun er nå i begynnelsen av 60-årene, og har vært ute for NMS i to perioder, i tillegg til å ha jobbet for andre kristne

organisasjoner. Hun har bodd i en landsby i Kamerun, en republikk på vestkysten av Afrika, i til sammen 13 år. I den første perioden, en periode på 11 år, hadde Lene ansvar for de fire skolene i landsbyen hun bodde i. Disse lå spredd over et ganske stort område, og Lene arbeidet med administrasjon og opplæring av lærere, i tillegg til leseopplæring for voksne. Lenes andre periode i Kamerun var på to år. I mellomtiden hadde hun giftet seg og fått en jobb i kirken i en liten kommune utenfor Bergen. Hun har ingen barn. Lene snakker fransk, Fulani og Pære.

I dag jobber Lene lokalt for NMS på Vestlandet i en 60% stilling hvor hun har ansvar for grasrotarbeid. Da organisasjonen for noen år tilbake siden hadde økonomiske utfordringer gikk Lene ned i stillingsprosent, og jobber derfor i tillegg 40% i en annen frivillig organisasjon.

Kristine, ansatt i Det Norske Misjonsselskap

Kristine er i begynnelsen av 40-årene. Kristine har vært engasjert i frivillig arbeid siden hun gikk på ungdomsskolen. Hennes foreldre var også engasjerte. Hun hadde selv tanker om å jobbe innenfor kirken, og fant også etter hvert sammen med en mann som skulle bli misjonær, som førte henne inn i NMS. I tillegg til NMS har Kristine vært engasjert i andre frivillige organisasjoner, samt Den norske kirke. Kristine har vært ute for NMS i åtte år. Hun fulgte mannen sin til Paris utenfor Frankrike, etter ti måneder på språkskole. Her jobbet de som menighetsbyggere, hun som kateket og han som prest, før de dro tilbake til Norge igjen av personlige årsaker. De hadde syke foreldre hjemme, og måtte også ta et valg om deres barn skulle være franske eller norske. Nå er hun ansatt i en av NMS regioner på Vestlandet, og har frivillighet som fagområde.

Rolf, ansatt i Det Norske Misjonsselskap

Rolf er i slutten av 50-årene, og er utdannet innenfor økonomifaget. Han har tidligere jobbet med olje i næringslivet, men jobber nå i økonomiavdelingen på hovedkontoret til NMS i Stavanger. Rolf er gift, og har to barn. Han har tidligere vært engasjert i Røde Kors. På slutten av 1990-tallet ble han med i en av NMS sine foreninger, og ble ansatt noen år etter.

Geir, ansatt i Norsk Misjonsselskap

Geir har vokst opp i Øst Afrika. Hans foreldre, faren som lege og moren som sykepleier, var engasjert i et sykehus i Tanzania. Selv har Geir bakgrunn blant annet som leirskolelærer, som

bussjåfør og med langtransport, men han har også bred erfaring fra flere frivillige organisasjoner og utviklingsprosjekter. Han ble utfordret av Kirkens Nødhjelp til å reise til Mali i kjølevannet av en tørkekatastrofe, noe som ble hans første møte med frivillige organisasjoner. Han ble den gang i Mali i seks år, og var også ute seinere med familien i ett år, også da med Kirkens Nødhjelp gjennom FN-systemet. Geir er gift, og har nå fire barn. Geir har i tillegg jobbet med ungdom og friluftsliv, i tillegg til at han vært med på et mineprosjekt med Norsk Folkehjelp. Han har også være i Mali for NMS i en periode på fire år, og kom tilbake for noen år siden. Etter dette fikk han en lederstilling i hovedadministrasjonen til NMS i Stavanger. Geir er i slutten av 50-årene.

Inger , frivillig i Det Norske Misjonsselskap

Inger nærmer seg 60, og har en fulltidsstilling som nattevakt i helsesektoren. Hun er enslig, og har ingen barn. Inger har vært medlem i NMS siden studietiden, og i dag har hun flere frivillige verv i ulike komiteer og foreninger. Hennes bestemor var engasjert i NMS, og misjonærkallet gjorde det naturlig å ta kontakt der. Inger har altså både vært ansatt og frivillig for Det Norske Misjonsselskap. Mens hun var ansatt var hun i Kamerun for organisasjonen i til sammen 12 år, med to årsopphold i Norge innimellom. Siden hun var utdannet innenfor helsefaget, var det også i helsearbeidet hun deltok i mens hun var i Kamerun. I første periode arbeidet hun ved en polioklinikk, og seinere var hun med på å bygge opp primærhelsetjeneste i området rundt sykehuset hun først var på. Inger bruker sin fritid enten med sin syke mor, eller for å hjelpe sin bror som driver med gårdsarbeid.

Mariell, frivillig i Norsk Folkehjelp

Mariell er i midten av 20-årene og samboer. Hun er student og har studert fagene utviklingsstudier og sosiologi. Ved siden av, har hun en deltidsjobb. Mariell har tidligere vært frivillige i sin hjembygd på Vestlandet i forbindelse med TV-aksjonen. Nå er hun engasjert som frivillig i Norsk Folkehjelp, og hennes arbeidsområder handler i stor grad om solidaritetsarbeid, om å skape bevissthet og å gi informasjon om viktige problemstillinger.

Leon, frivillig i Norsk Folkehjelp

Leon er gift og har to barn. Selv er han i slutten av 40-årene, er utdannet rørlegger, men han har også etterutdannet seg blant annet innenfor menneskerettigheter og konfliktløsning. Leon har

bred organisasjonserfaringer innen blant annet politikk, solidaritetsorganisasjoner og Fellesforbundet. Han har vært aktiv i frivillige organisasjoner siden begynnelsen av 1980-tallet, og har altså vært innom en rekke organisasjoner, i tillegg til blant annet å vært engasjert i TV-aksjonen og FN-sambandet. Han har flere verv i Norsk Folkehjelp, sentralt og i regionen han tilhører.

Elise, ansatt i Norsk Folkehjelp

Elise er i slutten av 50-årene, hun er gift og har fire barn. Hun har vært engasjert i frivillig arbeid i mange år, både i politikk og idrett. Hennes mor var blant annet involvert i et idrettslag, som Elise også seinere ble engasjert i. I dag er hun ansatt i Norsk Folkehjelp, og har en sentral stilling i region Vest. Elise har hatt tillitsverv i LO i alle stillinger hun har hatt.

Maria, frivillig i Norsk Folkehjelp

Maria er student i begynnelsen av 20-årene. Hun har studert sammenlignende politikk og administrasjon- og organisasjonsvitenskap. Hun har nå et lederverv i Norsk Folkehjelp, og sitter også i et sentralt styre som en forlengelse av ledervervet. Marias foreldre har også vært aktive i politikk og frivillig arbeid. Hun har selv vært aktiv i Norsk Folkehjelp i fire år, og har i løpet av denne tiden jobbet mye med informasjonsarbeid. Maria ble kjent med Norsk Folkehjelp gjennom folkehøyskolen hun gikk på, Arbeiderbevegelsens folkehøyskole Ringsaker, og det nære båndet skolen har med arbeiderbevegelsen.

5.5 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har de to frivillige organisasjonene, Norsk Folkehjelp og NMS, blitt presentert. Vi har sett på deres historie og formål med sitt internasjonale arbeid. Noen nylige organisasjonsendringer ble også diskutert. Det ble klart at organisasjonene ikke nødvendigvis er så ulike som de først kan virke, de har for eksempel begge fokus på langsiktig utviklingsarbeid og samarbeid med partnere.

Til slutt ble studiens informanter presentert.

KAPITTEL SEKS: Å VÆRE EN DEL AV EN FRIVILLIG ORGANISASJON

De to organisasjonene, NMS og Norsk Folkehjelp, en organisasjon med religiøse formål og en med nær tilknytning til arbeiderbevegelsen, er nå presentert. I dette kapitlet vil jeg peke på forståelser og opplevelser ved det å være i frivillige organisasjoner som Norsk Folkehjelp og NMS. Selv om de har ulike verdier, er de likevel begge preget av norske føringer, normer og verdier om hva frivillighet og frivillige organisasjoner er. Dette skaper en felles grunn. Det vil bli klart at de frivillige og ansatte deler flere erfaringer som en følge av det å være en del av en frivillig organisasjon. Det er ved å se nærmere på de som er en del av frivillige organisasjoner at felles forståelser og opplevelser blir synlige.

Det ble påpekt i kapittel to at frivillig arbeid og frivillige organisasjoner ikke er det samme (Kuhnle og Selle 1992: 22). Men, frivillig arbeid er en viktig og stor del av mange frivillige organisasjoner, og dette gjelder også NMS og Norsk Folkehjelp. Organisasjonene er avhengig av frivillighet. Det ligger en egenverdi i de frivillige, både tid og penger. Frivilligheten i de to organisasjonene er en viktig referanseramme både for de ansatte og de frivillige. Det kan nevnes at flere av de ansatte i organisasjonene tidligere har jobbet frivillig, i sin egen og/eller andre organisasjoner (Elise, Kristine, Geir, Rolf). Det er også en frivillig som tidligere har vært ansatt i organisasjonen hun nå er frivillig for (Inger). Flere har også vært i frivillige organisasjoner på en eller annen måte hele sitt liv (Lene, Kristine, Elise, Geir, Leon). De ansatte må dessuten sies å være bevisst over både de fordeler og ulemper som kommer av å være en del av en frivillig organisasjon, som blant annet innebærer lavere lønn og større arbeidsinnsats. Det blir også klart at det ikke bare er de frivillige som er viktig for organisasjonene, men det faktum at også ansatte er villige til å gå ”den andre mil” for sine organisasjoner, og at deres arbeid på et vis kan oppfattes som et frivillig, samtidig som dette kan oppleves nærmest som et krav.

6.1 ”DET BESTE FOLK”

De frivillige blir høyt verdsatt både i Det Norske Misjonsselskap og Norsk Folkehjelp. Organisasjonene er også avhengige av frivillighet. De ansatte viser at ligger en egenverdi i

frivillighet, noe både Kristine, Elise og Lene viser godt. Om de frivilliges rolle i NMS sier Kristine at ”de frivillige i organisasjonen er grunnlaget for organisasjonens eksistens. Det er de som gjør arbeidet, så vi er egentlig bare der for å tilrettelegge for de frivillige og ta alt det der administrative som kommer med å drive i så mange land som vi gjør, det er klart at jo flere land, jo mer administrasjon”.

Elise, som er ansatt i Norsk Folkehjelp, har en lignende oppfatning av de frivilliges rolle, og fremhever også frivillighetens rolle i Norge. Hun sier at de frivillige er ”av største betydning. Det er det som gjør at vi er Norsk Folkehjelp. Det er jo de frivillige, sant”. Hun sier også at ”jeg tror det er kjempeviktig rolle frivilligheten har i Norge altså, faktisk. Vi kan gjerne ha gode tiltak som er offentlig, eller betalte tiltak ute, men jeg tror den verdien i forhold til den frivillige delen, den er ubetalelig”.

Lene er ansatt i NMS, og forteller at hun setter pris på å møte andre likesinnede mennesker, hun synes at ”det er veldig flott å møte frivillige mennesker, som jeg har mye med å gjøre. En møter liksom det beste folk, liksom, de vet hvorfor de gjør dette, og de gleder seg når det går godt, og er lei seg når ting ikke går slik som de hadde håpet”. Samtidig forteller Lene at det også er et klart fokus på å fremme de frivillige i organisasjonen. Hun sier at:

En har mindre og mindre råd til ansette. Det er en dyr affære å ha ansatte i vår tid. Sånn at, vi blir jo oppfordret til å bruke mer og mer frivillige i organisasjonen. Så vi som er ansatt er på en måte oppfordret til å være de som oppmuntrer de frivillige mer og mer, vårt arbeid blir å, styrke frivillige, den frivillige siden, og det er en flott ting. Nå har det alltid vært slik i Misjonsseksjonen, som jeg kjenner best da, at det er de frivillige som har stått for brotrenten av arbeidet.

Kristine (NMS), som er ansatt, legger derimot også vekt på en annen side ved frivillighet. Hun fremhever funksjonen frivillighet har med å skape sosiale miljøer for de som trenger det, å kjempe mot ensomhet og hjelpe andre trengende. I forbindelse med NMS sine gjenbruksbutikker, som drives kun av frivillige, sier hun at frivillighet:

har et ganske, ganske markant sosialt positivt utfall, det, det er jo ikke bare misjonsfolk som engasjerer seg, det er veldig lav terskel, sant, så det er ingen krav til at skal være kristen for å være med i butikken. Og det er ganske mange vitnesbyrd om folk som har et sosialt liv, og fått litt sånn mening med hverdagen, det å ha, en dag i uken ’så har jeg en plass å komme’, med andre voksne, og ja, ha et sosialt samhold. Så jeg tenker jo at frivillighetsarbeidet tror jeg sparer staten for mange kroner i sosialomsorg, for å si det sånn. Det er mye ensomhet i Norge, og derfor tror jeg at frivillige organisasjoner trengs. Overalt (Kristine).

De frivillige ser også ut til selv å være bevisste på hvilken betydningen det ubetalte arbeidet har, og hvilken forskjell dette utgjør for organisasjonene. Maria (NF) sier for eksempel at ”jeg får

ikke noe penger for det jeg gjør, jeg får så vidt refundert utgiftene mine. Og vi opererer ikke med nevneverdig kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste, for eksempel, frivillighet er frivillighet. Vi betaler ikke det. Og det er jo stor forskjell til andre aktører”.

Selv om de frivillige i organisasjonene tilskrives stor betydning, peker Rolf (NMS) på at det også eksisterer spenninger mellom ansatte og frivillige. Han mener at det kan være en utfordring at de frivillige har en så viktig rolle i organisasjonen. Da jeg aller først spurte ham om han kunne fortelle meg om hans erfaringer med å jobbe i en frivillig organisasjon, svarte han:

Hovedutfordringen er jo at, at du er på et vis veldig styrt av de frivillige. Og det er jo folk som ofte har en, de har en interesse, eller de brenner for det de holder på med. Og det preger jo deres engasjement og deres meninger ofte av. Sånn at, at jeg som på mange måter er, under regnskapsloven og, og det offentlige, blir det ganske utfordrende og så forholde meg til vedtak som blir gjort av folk som ikke har peiling. Og i anførselstegn, fordi at de er jo veldig oppegående, men ikke nødvendigvis alltid på mitt fag. Også har du da, altså du har, vi har 16 leirsteder, så har vi 9 regioner, og så har vi omtrent like mange felt, og alle disse her gjør jo sine vedtak.

Rolf mener at grunnen til at de frivillige likevel tilskrives så stor makt og påvirkningskraft kan være fordi en ”kanskje strekke seg lenger i forhold til det en ellers ville ha akseptert hvis det var noen ansatte. Fordi at det er jo liksom ikke, de er ikke på lønnslisten og kan altså, du kan ikke styre dem på samme måten som du ville i forhold til en arbeidskontrakt”. Det ser da ut som han mener at frivilligheten, den delen som er ulønnet, gjør at de frivillige kan tillate seg større spillerom i organisasjonen med hensyn til deres meninger og oppfatninger.

6.2 ILDSJELER SOM GÅR ”DEN ANDRE MIL”

En annet trekk ved frivillige organisasjoner som ofte fremheves, og som Gulbrandsen (2012) også fant i sin studie, er deres fleksibilitet. Et av funnene i hans studie er at frivillige organisasjoner har bred rollefleksibilitet og et mangfold i deres måter å takle utfordringer på. Fleksibilitet blir fremstilt som noe organisasjonene kan dra nytte av. Under vil det likevel vises at det å være en del av en frivillig organisasjon skaper et komplisert spillerom for de frivillige og ansatte. Det skapes blant annet spenninger mellom det å være i en frivillig organisasjon og individenes fritid, familieliv og arbeidsliv. De ansatte og frivilliges, og også organisasjonenes spillerom, vil utforskes nærmere i kapittel ni. Her vil jeg først vise hvordan informantene ofrer økonomisk gevinst i sitt privatliv, deretter hvordan de viser fleksibilitet i innholdet i det de gjør i sitt arbeid, og til slutt hvordan deres arbeid griper inn i deres privatliv og fritid.

Lene (NMS) nærmer seg pensjonsalder, og deler noen tanker om hennes arbeidsliv, som stort sett har foregått i frivillige organisasjoner. Fordi Lene stort sett har jobbet i frivillige organisasjoner, uten avtalefestet pensjon, vurderer hun om dette har vært et dumt valg. Lene erkjenner likevel at hun får tilbake for det hun har gitt, og mener at hun har fått så mye igjen, at det hun har gitt opp eller tapt, blir overskygget. Selv om hun nå jobber lokalt i NMS, får hun fremdeles igjen for hennes innsats som misjonær for NMS, og mener at hun kan bruke sine erfaringer og kontakter i hennes arbeid nå. Hun forteller at siden hun har jobbet så lenge som misjonær:

[Da] opparbeidet [jeg] ingenting, sånn som systemet var da, da jeg reiste ut, så jeg står i NAV sine papir, står jeg som inntekt på null i mange år, men det var sånt som jeg visste. Det var helt alright, en tenkte ikke så mye på det når en var 25 (ler), en må passere 60 for at det skal bli noe dramatisk (ler). Men det gjør meg absolutt ingenting, jeg er glad for jeg har hatt det arbeidet jeg har hatt, og synes jeg har opplevd kjempemasse spennende. Og gjør det enda.

Lene, jobber nå lokalt i NMS, og har fått føle på de økonomiske utfordringene til organisasjonen, som ble beskrevet i kapittel fem. Hun forteller at hun på et tidspunkt gikk ned i stilling da NMS var i en vanskelig periode, og at hun er utleid til en annen frivillig organisasjon resten av stillingsprosenten. Det er verd å merke seg at Lene oppgir at hun tilbød seg å gå ned i stilling, slik at organisasjonen lettere kunne spare, et tegn på hva hun er villig til å gjøre for sitt arbeid i en frivillig organisasjon. ”Det var et år her det var sånn kjempeøkonomisk krise i NMS, sånn at da tilbød jeg meg å gå ned i [stillingsprosent] for å spare”. Lene har altså jobbet mange år med lav inntekt, uten avtalefestet pensjon, og i tillegg gått ned i stilling for sin organisasjon. Det kan tenkes at Lene sin familiesituasjon har hatt betydning for hva hun har hatt mulighet til å gjøre, eller ikke gjøre. Kanskje hennes mann, som hun tok med seg de to siste årene i Kamerun, har hatt en økonomisk situasjon som har tillatt henne en slik arbeidsordning.

En annen som beskriver hvordan han har ofret økonomisk for sin frivillige organisasjon, er Rolf. Rolf jobber i økonomiavdelingen på NMS sitt hovedkontor, og har tidligere jobbet med olje i næringslivet. Han føler at han nå har større påvirkningskraft, og ser mye mer mening med det han driver med. Samtidig er han åpen om at han opplever at han nå også må ha mye mer kunnskap for mindre lønn enn det han hadde før. Det at Rolf har gått ned i lønn for å jobbe i NMS viser hva det betyr for ham å være en del av en frivillig organisasjon. Slik beskriver han hvordan han opplevde overgangen fra næringslivet til en frivillig organisasjon:

Opplevelsen av at jeg hadde jo, jeg føler på et vis at det er jo, fem ganger, altså jeg må ha en såpass mye større kunnskap for mindre lønn. Altså der hadde jeg mitt fagfelt, det jeg kunne ganske godt, og hadde bred støtte, og så var det noen andre som hadde dét feltet. Og her får vi liksom, vi har en omsetning på 220 millioner, og det er jo ikke mye sammenlignet med det oljefirmaet jeg jobbet i, men samtidig så gjør vi jo alt ifra å selge brukte ting på gjenbruk til å kjøpe biler i Etiopia til, til å selge pølser på et leirsted til, ja. Så det, det blir utrolig mye mer du skal kunne litt om (Rolf).

Blant de som er i Norsk Folkehjelp er det også opplevelser av å ofre for organisasjonen. Elise (NF) tar opp utfordringer ved den økonomiske situasjonen i Norsk Folkehjelp. I forbindelse med økonomisk vanskelig tider forteller hun om en kollega som hun vet unngår å levere reiseregning, selv om hun har krav på det, for å spare organisasjonen for slike utgifter. Hun sier ”Jeg ser sånn som [kollega] som sitter på [sted utenfor byen], og tar ferge og bussen over her når hun skal på møte, så er det ikke alltid hun leverer reiseregning, fordi hun vet liksom..”.

Elise peker også på en annen utfordring ved økonomiske vanskelige tider, ved siden av mindre penger til lønninger. Hun mener at dårlig økonomi kan tyngre engasjementet til de frivillige. Elise forteller:

Men så har de slitt med økonomien de siste årene, veldig, altså det har vært kjempevanskelig, så har det vært omstillingsprosesser, og det er det faktisk i de fleste organisasjoner innimellom. (...), men den økonomidelen, ja, den kan være med på å tyngre ned litt engasjementet, fordi at når du mangler penger til å, du ser sånn som ungdom for eksempel, det er jo klart, studenter som, ja, de er helt avhengig at det blir betalt for når de skal noe, mens vi andre kanskje kan betale reise selv, ikke sånn at vi kan ta fly og betale det. (...). Så det med økonomi det er..ja, jeg ser i hvert fall de utfordringene det fører med seg når kassen er tom på en måte.

Vi har nå sett at det er flere som har ofret økonomisk for sin frivillige organisasjon. Det er også flere, kanskje de ansatte mest detaljert, som beskriver sin innsats som går utover deres opprinnelig arbeidsoppgaver. Likevel antyder Mariell, som er frivillig i Norsk Folkehjelp, at hun også har ytet mer enn hva som kanskje kunne forventes i sitt frivillige arbeid. Høsten 2011 fikk Norsk Folkehjelp tildelt NRKs årlige TV-aksjon. Som en følge av dette var aktivitetsnivået i organisasjonen høyt. Mariell har et frivillig verv i organisasjonen og forteller: ”Så har meg og to andre fra gruppen og hatt en sånt foredragskurs i forbindelse med tv-aksjonen, så vi har hatt ekstraarbeid da, dra litt rundt og holde foredrag om tv-aksjonen (Mariell)”.

Vi har allerede sett hvordan Rolf føler at han må kunne mye mer i sin jobb i NMS, og det for lavere lønn, enn hva han hadde da han jobbet i næringslivet.

Inger har jobbet ute for NMS i til sammen 12 år som misjonær. Nå er hun imidlertid frivillig for organisasjonen gjennom flere verv, i tillegg til sin fulltidsstilling i helsevesenet. Inger har

opplevd at hun har gjort arbeid utover det som var hennes oppgaver da hun var i Kamerun. Hun har hatt mange ulike roller i løpet av oppholdet sitt utover de helsefaglige, deriblant som økonom, og hun har også stått ansvarlig for veiarbeid. Hun forteller at hun måtte ha stor fleksibilitet når det kom til hennes arbeidsoppgaver:

det var arbeidet jeg hadde da, i siste seks årene, ja, da var jeg blant annet med i den her oppbygging av primærhelsetjenesten, det var vel de siste fire årene, og to før det var jeg ansvarlig for, jeg var vel økonom en stund, tok inn alle pengene og måtte bestille medisiner og, ja lønning og alt slikt. Veiarbeid måtte jeg stå for, i alle fall å sette folk i sving (Inger).

Flere av informantene opplever at de må kunne mye i en frivillig organisasjon. De må ha flere ulike roller, være fleksible, ha mer kunnskap, og rett og slett yte mer. Gjennom hva de sier at de gjør, viser de ansatte at er villige til å ofre og yte mer for sitt arbeid i frivillige organisasjoner, og det for lavere lønn, som for Rolf. De ansatte setter pris på frivilligheten i organisasjonene, men det ser også ut som de ser på seg selv som ildsjeler.

Geir (NMS) beskriver likevel denne trenden som en ”ukultur”, og nærmest som et krav. Han har lang og bred erfaring fra flere ulike frivillige organisasjoner og utviklingsprosjekter. Geir mener at selv om arbeidet i en frivillig organisasjon krever litt ekstra, er de som er en del av dem ofte villig til å gi alt de har. Han forteller at:

Der opplever en jo litt det som en opplever i mange av de frivillige organisasjoner som jeg har vært involvert i, at det er nok en slags, hvis du kan kalle det noe så drastisk som en ukultur. Men dette med at det forventes liksom på en måte at du går den andre mil. At når de spør om t-skjorten så gir du de gjerne kappen (...). I min tid så var det jo borgerkrigstilstander og tørkekatastrofer og den slags [i Mali], sånn at den erfaringsbakgrunnen gjør jo at når du jobber i felt og jobber opp i mot lokalbefolkningen, lokale administrasjon, landsbykomiteer, nomader, da er det ikke sånn at du går og teller timer. Da.. jobb og fritid det går over i hverandre (Geir).

Hvorfor går de med på dette? Hva er det som gjør at de går ”den andre mil” og ofrer det ekstra som de mener må til? Det virker ikke til å være pengene det står på, Rolf forteller åpent at han får mindre lønn enn han hadde i sin tidligere jobb. Er en slik kultur knytte til det å være i en frivillig organisasjon? Geir mener at det handler om ildsjeler. Når Geir sier at han må passe på å ikke jobbe så mye at han til slutt ikke kjenner igjen sine egne barn, viser han hvor altoppslukende arbeidet hans blir for ham. Det viser også hvor mye noen er villig til å ofre for å være i en frivillig organisasjon. Han sier ”så er det et eller annet med ihuga ildsjel. Det er et eller annet der som er en drivfjøl og en greie som gjør at en tåler mer og faktisk går den andre mil. Sånn at når man er

pappa for fire små barn så må man faktisk ta seg i vare, så barna ikke vokser til og du ikke kjenner de lenger. Altså, prøve å unngå en ukultur med at jobben er alt”. Likevel er det ikke alle som kan være ildsjel. Vi så over at Elise (NF) påpeker hvordan økonomiske hindre kan vanskeliggjøre det å være frivillig, og det kan tenkes at ansatte ikke alltid vil kunne ha råd til å jobbe ekstra og ubetalt.

Det er interessant at som Geir, kommenterer også Leon (NF) forholdet mellom familie og jobb, eller i dette tilfellet, det frivillige arbeidet. Leon mener at om hans familiesituasjon var en annen, ville også hans arbeidssituasjon vært annerledes. Leon er tilknyttet Norsk Folkehjelp som frivillig gjennom flere verv, og har også lang erfaring fra andre frivillige organisasjoner og annet solidaritetsarbeid. Han har blant annet vært med i Afghanistankomiteen, som han også har besøkt prosjekter med. Etter at han har fortalt om et av besøkene i Afghanistan sier han:

når jeg var der nede så hadde jeg jo allerede to barn, jeg tror nok det at hadde jeg ikke hatt barn, og ingen familie, så er det nok stor sannsynlighet for at jeg hadde begynt å jobbe ute, etter å på en måte ha engasjert meg så kraftig som jeg gjorde i Afghanistan. Ja, men det er ikke like fristende å dra med seg to små barn til Pakistan og bo der og jobbe. Men som sagt, det har jo bidratt til at jeg har fortsatt med den type arbeid.

Selv om flere informanter opplever at de ofrer for sine frivillige organisasjoner, gis det også uttrykk for hva de føler at de får igjen for dette arbeidet, både ansatte og frivillige. Informantene bruker ord som berikelse, verdifulle erfaringer, mening, kunnskap, utvidet nettverk, gode venner og godt sosial miljø for å beskrive hva arbeidet gir dem. Vi har sett at Rolf ikke legger skjul på at han har gått ned i lønn etter at han begynte i NMS, men han har en mer meningsfullt hverdag. Rolf er usikker om andre verdsetter verdien av arbeidet som gjøres i økonomiavdelingen, noe som gir ham større pågangsmot:

Så ser jeg jo at det er utrolig viktig for de som sitter på andre siden av bordet. Og får vite at pengene kommer dit de skal, og at du på en måte kan stå for at det, det er sånn det er. Samtidig så føler jeg nok at jeg har større påvirkningskraft, og jeg ser mye mer meningen med det jeg driver på med. Selv om det er noen færre nuller i omsetningen vår, ja.

Elise (NF) vektlegger hvilken berikelse hun mener det er å være en del av en frivillige organisasjoner, og ta del i arbeidet som gjøres der. Hun sier at ”for det første gir det deg veldig mye kunnskap, kjempestort nettverk, og så ser du faktisk og resultater, kanskje ikke med en gang, men etter en stund da, i forhold til det du kanskje ønsker å oppnå”. Som Rolf, ser hun altså en betydning av å gjøre noe som hun mener er meningsfullt. I kapittel ni skal vi se at Elise og Rolf

også beskriver historier med nære møter med ”de langt borte”, og vi vil se hvordan de opplever hva de får ut av slike relasjoner.

6.3 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har jeg utforsket og sett nærmere på noen erfaringer som følger av det å være i de frivillige organisasjonene, Norsk Folkehjelp og NMS. Et sentralt funn er hvordan egenverdien som ligger i frivillighet fremheves og verdsettes i begge organisasjonene. Det er særlig interessant at de ansatte fremhever verdien av det ulønnede arbeidet. På samme måte som de frivillige, kan de ansatte sees på som ildsjeler, og ser også ut til å vurdere seg selv slik. De ofrer økonomisk gevinst, er fleksible i sitt arbeid og tilpasser sitt privatliv i forhold til sitt arbeid. De ansatte og frivillige er en del av en norsk frivillighetskultur som har vært viktig å få frem, før analysen ser nærmere på hva informantene spesifikt sier om utviklingsarbeid. I den neste delen vil deres konkrete relasjoner med ”de langt borte” utforskes.

DEL TRE

Jeg vil i denne delen utforske nærmere de relasjonene de frivillige og ansatte opplever med ”de langt borte”, og hvordan de gjør dette på ulike måter ved hjelp av sensitiverende begreper. Sensitiverende begreper som ”partnerskap”, ”rettighet” og ”gave”, kan lede oppmerksomheten mot hva informantene sier, og få frem kompliserte syn på innholdet i, og målene med utviklingsarbeid. Deres ulike forståelser vil vise seg gjennom eksplisitte og implisitte forståelser for hva det er å drive med bistand i en frivillig organisasjon. Informantene beveger seg samtidig mellom relasjonene i sine forståelser.

Ved hjelp av de sensitiverende begrepene kommer det også til syne fordeler og styrker ved frivillige organisasjoner, og de frivillige og ansattes egne roller i utviklingsarbeidet. Det kan også spores noen kritiske røster som en følge av flere ulike distinksjoner de ansatte og frivillige gjør. Disse distinksjonene presenterer stemmer i det sivile samfunn fra aktørperspektivet, og vil drøftes i det siste analysekapitlet.

KAPITTEL SYV: RELASJONER MED ”DE LANGT BORTE” SOM PARTNERSKAP OG RETTIGHET

Ved hjelp av sensitiverende begreper som partnerskap og rettigheter, vil jeg nå vise hvordan ansatte og frivillige i NMS og Norsk Folkehjelp forstår og snakker om utviklingsarbeid. Partnerskap og rettigheter har blitt identifisert som viktig begreper i norsk utviklingspolitikk. Disse begrepene har blitt fremhevet i stortingsmeldinger og offisielle handlingsplaner for utvikling og kampen mot fattigdom, som vil beskrives nærmere i de to delene av dette kapitlet.

Slike innflytelser har tidligere blitt forsket på ved hjelp av et organisasjonsplan, som for eksempel Fretheim (2008). Fretheim (2008) utforsker den moralske diskursen i norsk utviklingshjelp, gjennom frivillige organisasjoner og profesjonelle bistandsarbeidere. I følge Fretheim (2008) domineres den moralske diskursen om norsk utviklingshjelp av en menneskerettighetsdiskurs. I stor grad blir fattiges rett til å motta, og giverens ansvar til å yte slik hjelp vektlagt. Samtidig utgjør ”partnerskap” et sentralt begrep i den moralske diskursen om norsk utviklingshjelp. De norske sosiologene Steen-Johnsen og Straume (2010) beskriver, som tidligere nevnt, et skifte i begrepsbruk ved slutten av 1990-årene, mot ”partnerskap” i stedet for ”giver” og ”mottaker”. I sin studie ser de nærmere på utviklingsarbeid basert på mottakere, eller som partnerskap, i Tanzania i 1980-årene.

I en studie av Norsk Folkehjelps engasjement i Ecuador, viser Forss, Arnegaard og Kruse (2007) hvordan Norad krevde et klarere rettighetsbaserte innhold før prosjektet ville godkjennes. Fokuset på menneskerettigheter var altså et påbud fra Norad. Rapporten fremhever også Norsk Folkehjelps klare politiske og ideologiske identitet. Som vi skal se i del 7.1 er en slik identitet svært sentral for denne studiens informanter fra Norsk Folkehjelp, og kan slik støtte opp om funnene i rapporten. Det er interessant at Tønnessen (2007) peker på at Kirkens Nødhjelp har beveget seg fra en barmhjertighet- til en rettighetstankegang. Som Rosvold (2008: 114) påpeker, sitter Kirkens Nødhjelp ”med mye av definisjonsmakten for kristen bistand”.

I hvilken grad partnerskap- og rettighetsbaserte tilnærminger reflekteres i NMS og Norsk Folkehjelp ble beskrevet i kapittel fem, hvor det kanskje mest tydelig ble klart hvordan organisasjonene tar avstand fra veldedighet, og ønsker å jobbe i partnerskap, og for rettferdighet.

Slike idealer og mål dukker også opp i virkelighetsforståelsen til de ansatte og frivillige. Jeg vil i første del av dette kapitlet drøfte hvordan informantene tar del i den partnerskapsbaserte tilnærmingen til bistand, og i andre del hvordan den rettighetsbaserte tilnærmingen er synlig deres forståelse av relasjoner med ”de langt borte”.

7.1 ”NÅ GÅR SAMARBEIDET PÅ PARTNERAVTALER OG PARTNERSKAP”

Innledningsvis i st.meld. nr. 35 (2003-2004: 5) ”Felles kamp mot fattigdom”, står det at ”Utviklingspolitikk er ikke veldedighet”. Det er interessant, som Fretheim (2008: 80-81) påpeker, at dette også er den eneste gangen begrepet ”veldedighet” nevnes i meldingen. Det er også interessant å merke seg begrepsbruken i st.meld. nr. 35 (2003-2004), hvor det flere steder heter ”utviklingssamarbeid”, selv om ”bistand” fremdeles brukes.

Videre i meldingen presiseres det at ”fra selv å gjennomføre utviklingsprosjekter er de norske organisasjonene i dag i mye større grad partnere til organisasjonene i sør som har hovedansvaret for gjennomføringene av prosjektene” (St.Meld. Nr. 35 (2003-2004): 168). Stortingsmeldingen legger vekt på at mottakerlandene, eller samarbeidslandene, selv skal ha eierskap til utviklingsprosjekter og –prosesser (St.Meld. Nr. 35 (2003-2004): 82). St.meld. nr. 13 (2008-2009: 25-26) ”Klima, konflikt og kapital” fremhever også deltakelse fra lokale sivile organisasjoner. Meldingen sier at ”Regjeringen mener organisasjonene har en særlig rolle i å bygge opp sine søsterorganisasjoner og interessegrupper i utviklingsland og i å styrke lokale talspersoner på områder som for eksempel miljøspørsmål, menneskerettigheter, mediefrihet og antikorrupsjon (...) Det er avgjørende at også representanter for sivilsamfunn i fattige land har anledning til å delta fullt ut i dette arbeidet.” (St.meld. nr. 13 (2008-2009): 96- 97). Utviklingshjelp skal forankres i mottakerlandets nasjonale strategier²⁶. Dette kan tyde på at den norske bistandsdiskursen i økende grad har skiftet fra veldedighet til partnerskap.

Henkel og Stirrat (1997: 75) hevder at ”today, almost every respectable NGOs represent their activities in terms of partnership”. Cecelia Lynch (2011: 217) peker dessuten på en trend blant kristne frivillige organisasjoner, der de beveger seg fra ”veldedighet” (charity) til ”utvikling” (development), og særlig ”langsiktig utvikling” (long-term development), som vi så i kapittel fem at også NMS er en del av. Lynch (2011) utforsker grensene mellom det sekulære og det religiøse

²⁶ Likevel kan det hevdes at en slik forankring ikke hindrer giverland å pålegge mottakerland visse politiske føringer (Ytrehus 2011).

i internasjonale spørsmål, og ønsker å vise at disse grensene ikke nødvendigvis er så klare og fastsatt som mange antar. Hun mener at både religiøse og sekulære frivillige organisasjoner bruker et eget ”språk” for å formulere deres mål, vurdere deres resultater og søke støtte. Et eksempel er hvordan en globalisert diskurs krever at mottakerorganisasjoner må forme deres arbeid gjennom kategorier av in-ord, som ”partnerskap” (Lynch 2011: 205). Slike diskurser former ideer og program mål for frivillige organisasjoner, også de trosbaserte. I kapittel fem kom det fram at også NMS ønsker å arbeide sammen med samarbeidskirker og –organisasjoner som partnere. Flere av de ansatte og frivillige ser ”partnerskap” som et positivt ladet ord, både i NMS og, særlig i, Norsk Folkehjelp. Jeg vil nå bruke det sensitiverende begrepet partnerskap for å utforske hvordan frivillige og ansatte snakker om utviklingsarbeid.

Grensedragninger mellom partnerskap og veldedighet

Blant de ansatte og frivillige i NMS og Norsk Folkehjelp er det flere som uttrykker at de oppfatter forholdet mellom giver og mottaker som et partnerskap. Et partnerskap innebærer at begge parter bidrar med ressurser, og dermed kan det også bli feil å bruke ”mottaker og giver”, ettersom forholdet skal være gjensidig. Som det ble beskrevet i kapittel to vil disse begrepene likevel brukes, fordi de virker illustrerende for hvordan forholdet faktisk oppleves for flere.

På egne måter gjør informantene tydelige grensedragninger når de snakker om målene, og innholdet, i utviklingsarbeidet. En av disse grensene er mellom solidaritet og veldedighet. Med slagordet ”solidaritet i praksis” er solidaritetsbegrepet særlig fremtredende hos medlemmene i Norsk Folkehjelp, og mange er opptatt av å skille solidaritet fra veldedighet. I prinsippprogrammet til organisasjonen står det for eksempel at ”Veldedighet gir giveren kontroll over mottakeren, mens solidaritet innebærer å respektere partnerens integritet og deres rett til å sette sine egne betingelser” (Norsk Folkehjelp 2007). En som har en tydelig forståelse av bistand som noe annet enn gave er Elise. Hun sier for eksempel at ”jeg liker egentlig ikke ordet bistand heller, det virker litt sånn, det virker litt sånn veldedig i ordet, sant?”. Hun mener at noen ganger kan være vanskelig å forstå hva som menes med solidaritet, og beskriver det slik:

Det er jo, altså for meg er det veldig viktig å bruke ordet solidaritet, fordi at altså solidaritet og veldedighet blir veldig lett blandet sammen. Altså folk ser ikke forskjellen, mens vi er veldig opptatt av at vi ikke skal være veldedighetsorganisasjon. Der det på en måte blir slik at ja, du kan samle inn hundre fotballer og reise ned til Uganda, og si hver så god, dette er til dere, og så reiser du hjem igjen, mens vi er mer opptatt av, altså solidaritet betyr, vi kan gjerne ha med fotballer, men det er ikke bare det vi skal ha med når vi reiser ut

og skal være med, altså det er å jobbe sammen med folk, ja, på deres premisser på en måte, men at vi kan bruke de ressursene vi har til å være med å løfte.

Gaver, som fotballer, kan ikke gis uproblematisk. Det er ikke solidarisk å ”samle inn hundre fotballer og reise ned til Uganda”, men ved å jobbe sammen i partnerskap kan en bevege seg vekk fra veldedighet. Gavegivning, eller veldedighet er en kontrast til partnerskap. Gaverelasjonen vil problematiseres i kapittel 8.

Elise (NF) peker dessuten på et skifte fra veldedighet og ”makt”, til å jobbe gjennom partnere. Det kan stilles spørsmål ved om det virkelig er mulig at et forhold mellom to slike parter kan ta form uten noen maktutheving, og om en frivillig bistandsorganisasjon kan virke uten å ta hensyn et slikt maktaspekt. Elise kommenterer likevel et skifte fra veldedighet til partnerskap slik:

Vi vil ikke ha makt, slik som før i tiden, altså det gjorde helt sikkert Folkehjelpen og, når de startet opp med internasjonalt arbeid, så kom de helt sikkert til prosjektland, eller i landsby eller hvor det nå var, og trodde at de visste best, sant, og slik er det ikke, vi jobber jo alltid gjennom partnere, lokale partnere, som selv definerer hvor behovet er, og hva vi kan bistå med sant, og det tror jeg er kjempeviktig.

En annen som veldig klart skiller veldedighet og partnerskap er Maria (NF). Maria er student i begynnelsen av tjuårene, og har et sentralt verv i Norsk Folkehjelp, og sitter også i et sentralt styre som en følge av dette. Maria kommer fra en liten plass, og ble inspirert av å diskutere utviklingsproblematikk og bistand omtrent hver dag da hun begynte på folkehøyskole. Hun mener at Norsk Folkehjelp har funnet den beste løsningen på slike spørsmål, ved samarbeid og partnerskap. Maria peker på at de lokales kunnskap trolig er bedre enn giverens. Det er denne kunnskapen som er deres ressurs, og det er dette de bidrar med i partnerskapet mellom giver og mottaker. Hun sier at hun synes at:

det er problematisk å tenke at en tjuåring som har gått ett år på universitetet i Bergen kan reise ned og lede et stort prosjekt i Uganda, trenger ikke å navngi prosjekt, men altså for meg personlig er det noe jeg synes er vanskelig. For jeg tenker at det må virkelig finnes folk i den landsbyen som kjenner miljøet bedre, og helt sikkert kunne gjort en minst like bra jobb (...). Jeg bare får helt sånn vondt inni meg på tanken av at jeg skulle kommet og fortalt de hvordan de skulle gjøre ting, for de kan jo så utrolig mye mer enn meg om sitt eget land (Maria).

Maria har et interessant bilde, som på en lignende måte som Elise, beskriver hvordan hun mener et slikt partnerskap skal fungere. Når hun forteller hvordan hun tenker om bistand sier hun at ”det er jo...mmm, jeg synes det er et veldig tveegget sverd, det spørs da om du velger å gå for veldedighet eller solidaritet. Og jeg synes det er en stor forskjell på de to måtene å jobbe på da. Det er da å gi de fisk eller fiskestangen”. Hun forteller om en ny kampanje som Norsk Folkehjelp

har, en plakat hvor en tykk norsk gutt sitter og fisker fisk til en utmagret afrikansk gutt, som sier ”gi meg heller stangen”. Maria ser ut til å mene at det er solidarisk å gi fiskestangen i stedet for fisk, da det ville vært veldedighet å gi gutten fisk. For henne er solidaritet ”det å stå skulder ved skulder, det er ikke noe med at jeg liksom står oppe på en kasse, og [så] skal jeg liksom hjelpe den personen opp på en litt mindre kasse, for han kan ikke komme på samme kasse som meg”.

Geir (NMS) har lang og bred erfaring fra internasjonalt arbeid, han har jobbet for en rekke frivillige organisasjoner og med ulike utviklingsprosjekter. Han gir også uttrykk for at han mener at bistand nå handler om partnerskap. Som Elise, påpeker også Geir påpeker et skifte i måten å arbeide på, når han sier at ”myten om de misjonærene som har vært ute i 30 år, eller 15, eller 10 år, det er nesten en døende rase. Nå går samarbeidet på partneravtaler og partnerskap, som jo er en utfordring når den ene sitter med pengesekken og den andre sitter med utfordringene”.

Geir anerkjenner likevel misjonærenes verdi, og mener at det har en verdi i seg selv å ha misjonærer i organisasjonen ved å skape tilhørighet. Som vi så i kapittel fem, har også NMS måltall på hvor mange misjonærer organisasjonen ønsker å ha ute. Samtidig sier Geir at ”du kan ikke ha en sånn gammeldags type misjonær, det var en som reiste ut med en konvolutt med penger i baklommen, og så, ’den gode samaritan’, rundt forbi overalt”. Geir er kritisk til bildet av misjonæren som ”den gode samaritan”. Lignelsen om ”den barmhjertige samaritan” er hentet fra bibelen, og forteller om en skamslått og frarøvet mann som blir forbigått av sine egne der han ligger i veien. En medfølende samaritan stopper derimot for å hjelpe (Lukas 10: 25-37). Geir ser ut til å koble bildet av ”den gode samaritan” med veldedighet, som han er kritisk til. Dette er en kobling som også Calhoun (2010) gjør, når han sier at veldedighet strekkes til fremmede, så vel som for eksempel til fattige i lokalsamfunnet. Calhoun (2008: 6) hevder at kristendom spesielt har forbindelser til slik internasjonal veldedighet, med røtter i Guds kjærlighet til alle.

Det er interessant å se at selv om Geir først uttrykker relasjonen med ”de langt borte” som et partnerskap, uttrykker han også at det er et asymmetrisk forhold mellom de to partene når han sier at ”den ene sitter med pengesekken og den andre sitter med utfordringene”. Han uttrykker dette som et statisk forhold mellom partene, da den ene er fattig, mens den andre er den rike med ”pengesekken”. Man kan tolke Geirs utsagn som at han mener at rollene mottakeren og giveren har vil forbli slik, der den ene sitter med pengene, og den andre med problemene, og da kan man spørre seg om Geir faktisk mener at det er et partnerskap mellom de to.

En som har et mer dynamisk bilde av forholdet mellom giver og mottaker er Mariell. Mariell er student og frivillig i Norsk Folkehjelp. Hun beskriver hvordan hun mener at forholdet mellom mottaker og giver fungerer som et samarbeid slik:

Det er et samarbeid, det vi, ja. Vi driver ikke, det er ikke en slik ovenfra og ned, 'vi skal gi dere det hvis dere gjøre sånn og sånn', det er solidaritet. Vi står sammen med dem i det de måtte trenge. Og det er liksom grasrotorganisasjoner vi arbeider med. Vi synes det er veldig viktig å presisere for dem, for veldedighet skaper jo avhengighet. Og det er ikke det vi vil.

Når jeg spør henne hva hun assosierer med solidaritet, forteller hun at det er å være "likestilte partnere, det er veldig viktig for selvtilliten og, for de vi jobber sammen med. Det er liksom veldig, selv om det i begynnelsen er kanskje vi som bidrar mest, så etter hvert så blir jo det et mer likestilt samarbeid". Her erkjenner Mariell at forholdet mellom giver og mottaker starter skjevt, selv om det jevner seg ut, og partene blir likestilte etter hvert. Når hun sier at "etter hvert så blir det mer likestilt" viser hun at selv om ressursituasjonen er ulik i starten, sier hun at med langsiktig arbeid vil den forandre seg. I motsetning til Geir, har Mariell et bevegelig bilde av forholdet mellom mottaker og giver, det vil forandre med partnerskap, selv om det først starter ujevnt.

For Mariell er det av stor betydning at det er akkurat Norsk Folkehjelp hun har engasjert seg i. Hun har studert utviklingsstudier, og mener at hun har lært mye om hvor mye skade frivillige organisasjoner kan gjøre. Siden starten av studiene har hun likevel leitet etter en organisasjon som kunne passe henne, og mener at fokuset Norsk Folkehjelp har på solidaritet er avgjørende. Hun sier at "jeg synes den måten de driver utviklingsarbeid på er veldig god. Og at på en måte, de har et samarbeid, og ikke sånn ovenfra-og-ned holdning (...) så synes jeg det er veldig bra fremgangsmåte, og det at det er solidaritet og ikke veldedighet".

Samtidig sier hun at:

Vi skal ikke være her [i utviklingsland] for å være her, det er liksom hele tiden en tanke om at vi skal ut herifra, de skal gjøre ting selv, og at de skal få lov til å gjøre ting selv mest mulig, og vi skal ja, være en sånn, hjelpe til, og samarbeide om de tingene som de trenger mer hjelp på, og så når de har fått den kompetansen som de trenger, så trenger ikke vi være der lenger.

Her antyder Mariell likevel at det er giveren som bidrar med ressursene når hun sier "når de har fått den kompetansen som de trenger", uten at mottakeren nødvendigvis bidrar i partnerskapet, og da trenger ikke lenger organisasjonen å være tilstede lenger.

Betydningen av eierskap

Vi har da sett at flere informanter beskriver grenser mellom partnerskap og veldedighet. Andre, både i NMS og Norsk Folkehjelp er mer opptatt av mottakeransvar og betydningen av eierskap for ”de langt borte”. Det er også et mål, både for NMS og Norsk Folkehjelp, å jobbe med lokale i partnerskap, som det frem i kapittel fem.

Maria (NF) jobber som frivillig, og kaller seg en ”god, gammeldags appellan”. Hun mener at ”du skal få lokalbefolkningen til å rydde miner, for det er de som skal ha eierskap til prosjektet, du skal ikke bruke mange, mange, mange hundretusen kroner på å lønne én norsk minerydder, med alt tillegg, da er det mye bedre å få til et ordentlig prosjekt”. Regjeringens ønske om at utviklingsprosjekter skal forankres i lokalsamfunn, og at de lokale skal føle eierskap gjør seg gjeldende her. Maria mener at de lokale må ta del i arbeidet, slik at de skal føle at det er deres.

Inger, som nå er frivillig i NMS, har en lignende oppfatning som Maria. Inger har tidligere jobbet ute for NMS i tolv år, og mener at det å jobbe sammen med lokalbefolkning gir best resultater i utviklingsarbeid. Det er fordi ”at det skal være deres eget, og da er det sjans for at de tar bedre vare på det”. Da hun reiste til Kamerun for andre gang for å starte opp primærhelsetjeneste, forteller hun at det var ”litt sånn i samarbeid med at de [lokale] lagde til brønner rundt omkring, på en måte folk gjør en del arbeid selv, og så fikk de støtte til noe”. De lokale fikk støtte, hvis de utførte noe av arbeidet selv. Inger sier at hvis en ønsker å få til langsiktig utvikling ”så må du på en måte bli kjent med kulturen og folk for at de skal akseptere det”. Det kan likevel settes spørsmålstegn ved om Ingers retorikk om samarbeid er en del av partnerskapsdiskursen, eller om det kan være hennes måte å beskrive måten å arbeide på som misjonær.

7.2 ”VERDENS MEST VELSTÅENDE OG RIKE LAND”

Vi har nå sett hvordan flere informanter ser ut til å forstå utviklingsarbeid som et partnerskap. Jeg vil nå bruke det sensitiverende begrepet rettighet for å utforske hvordan frivillige og ansatte snakker om utviklingsarbeid. Dette begrepet får frem et nytt lag i informantenes forståelse av relasjonen med ”de langt borte”.

I følge Liland og Kjerland (2003: 111) var det i løpet av siste halvdel av 1980-årene at Norge ble en ”pådriver og forkjemper for menneskerettigheter og demokrati”. Mangelen på respekt for menneskerettigheter i utviklingsland ble oppfattet som et hinder for utvikling, og i løpet av 1990-tallet ble derfor norsk bilateral støtte til blant annet menneskerettigheter økt betydelig. I 1999 ble

st.meld. nr. 21 (1999-2000) Menneskeverd i sentrum , gitt ut, og denne markerte offisielt starten på menneskerettigheter som bærebjelke for norsk utviklingspolitikk. Seinere stortingsmeldinger har videreført dette prinsippet, og presiserer videre den rettighetsbaserte utviklingspolitikken, for eksempel st.meld. nr. 35 (2003-2004: 10), som peker på en sammenheng mellom menneskerettigheter og utvikling: ”Slutten på den kalde krigen og de store utviklingskonferansene på 90-tallet har medvirket til sterkere fokus på sammenhengen mellom politiske og sivile menneskerettigheter og utvikling. Mot slutten av 80-tallet ble det stadig økende enighet om at vekst og økonomiske reformer ikke var nok til å sikre bedre levekår for alle lag av befolkningen”.

Utviklingspolitikk ”dreier seg om å bidra til at menneskerettighetene kan innfris for alle”. Tusenårsmålene vies i denne forbindelse stor vekt. St.meld. nr. 35 (2003-2004): 19 sier at ”Om tusenårsmålene i seg selv ikke er nye, er både de konkrete tidsfristene for å nå dem og oppslutningen om erklæringen og tusenårsmålene uttrykk for en fornyet og samlet forpliktelse til felles kamp mot fattigdom”. Norge er forpliktet til å kjempe mot fattigdom. ”Norge har et særskilt ansvar som et av verdens rikeste land. Vi står overfor et etisk krav til å gjøre noe med uretten og påvirke utviklingen i positiv retning når vi har mulighet til det” (st.meld. nr. 35 (2003-2004): 6).

Menneskerettigheter for alle

Leon (NF) har lang erfaring fra arbeid i frivillige organisasjoner, og har spesielt engasjert seg i det han kaller solidaritetsorganisasjoner. Leon knytter solidaritet til rettigheter, og forteller at for han selv er det ikke aktuelt å engasjere i organisasjoner som ikke setter solidaritetsbegrepet høyt. Når jeg ber han dele sine assosiasjoner til begrepet ”solidaritet”, forteller han at ”det handler jo, det handler jo i bunn og grunn om det om å være solidarisk, og jobbe sammen, sant. Altså det å, i motsetning til å jobbe som individualist og kjempe for seg selv og sine egne rettigheter, så kjemper man for fellesskapet og fellesskapet sine rettigheter og der igjen så får man jo rettigheter selv”. Han mener at solidaritet ”handler først og fremst om å kjempe, bidra til å kjempe for andre sine rettigheter og like rettigheter for alle, ja, både hjemme og ute”.

Leon mener at det må kjempes for like rettigheter for alle, ”både hjemme og ute”. Å være solidarisk handler like mye om de ute og fjerne, som de hjemme og nære. Han sier ”om det er med folk andre steder i verden, som lever under veldig mye dårligere vilkår enn det vi gjør, som

ikke får opprettholde de menneskerettighetene som de skal, og også solidaritet med mennesker i Norge som ikke har det bra, og da er det kanskje først om fremst flyktninger og innvandrere som skiller seg ut”.

Det er interessant å merke at her bruker Leon solidaritetsbegrepet både for å illustrere hvordan det må jobbes mot like rettigheter for alle, samtidig som han også bruker solidaritet for å beskrive hvordan en kan ”forandre verden” gjennom partnerskap. Slik fremhever han de politiske og ideologiske prinsippene til sin organisasjon. Leon trekker frem nødhjelp som en motsetning til både rettighetsarbeid og partnerskap, noe som vil utforskes nærmere i delkapittel 9.2. Leon sier:

Altså folk har jo veldig mange grunner til å jobbe i solidaritetsorganisasjoner og bistandsorganisasjoner, og veldig ofte så er det jo med utgangspunkt i at man ønsker å hjelpe, sant, og dette med bistand og urettferdighet i verden, og det er jo selvfølgelig mitt utgangspunkt og, men jeg ser jo det at folkehjelpen driver på en måte det arbeid annerledes enn veldig mange andre, nettopp fordi de tar en politisk stilling. (...) Så det er jo, altså, viktige grunner til at jeg i folkehjelpen, at vi ser at vi kan være med å bidra til å forandre verden, og ikke bare drive med nødhjelp, men også oppbygging av organisasjoner og demokratiutvikling (Leon).

Lenes (NMS) måte å snakke på viser at hun også har en forståelse av bistand som en rettighet. Hun visste fra hun var ganske liten at hun skulle bli misjonær, hun hadde mest tilknytning til NMS, og engasjerte seg derfor der. Hun nærmer seg pensjonsalder nå, men har brukt store deler av det yrkesaktive livet sitt i frivillige organisasjoner, og 13 år som misjonær i en landsby i Kamerun. Hun delte noen tanker om hva ”bistand” betyr for henne:

Lene: Jeg oppfatter at det er en måte å hjelpe de som ikke har samme muligheter som oss her i Norge til et godt liv, og godt liv, snakker jeg da om, muligheter til å få hjelp, muligheter til undervisning, opplæring og utdanning. Mulighet til gode helse, gode ting når det gjelder helse, at du lett kan komme til sykehus og lett få legehjelp og medisiner og sånn. Men, det innebærer og, tenker jeg, altså, å utvikle for eksempel jordbruk, gode næringsforhold, at en på en, måte kan få mulighet selv til å gjøre livet sitt bedre og enklere.

Forsker: så tenker du kanskje litt på menneskerettigheter? At alle skal få utdanning, og..

Lene: ja, menneskerettigheter, det er en del av det. Det ligger jo innbakt i hele greien, fordi at det er jo en menneskerett vil jeg si, å få hjelp når du er syk, i hvert fall ser vi på det som en menneskerett, men det er jo ikke en selvfølge for dem, de aller fleste på denne jord, og utdanning vil jo vi kalle en menneskerett, i alle fall kunne lese og skrive og, mulighet til å si ja og nei, velge, stemme, og det å ha mat nok, det er en del av bistand. For det er menneskerett, eller det er en menneskerett å ha nok til livets opphold.

I motsetning til Leon, som har et tydelig rettighetsperspektiv, beskriver Lene menneskerettigheter som ”en del av det”. For Lene medfører rikdom visse forpliktelser. Som velstående har man en plikt til å hjelpe de mindre velstående. Det ser ut som hennes sinnelagsetikk blir blandet sammen med hennes rettighetsetikk: ”jeg tenker det at vi som lever i, selv om det ikke høres sånn at når

man hører på folk, i verdens mest velstående og rike land, så har vi i grunn en plikt til å, til å hjelpe. Både vi som enkeltmenneske, men og som land, tenker jeg”. Strand (2011: 26) mener at ”føringer fra det offentlige i retning av menneskerettigheter, kan føre til fremmedgjørig i deler av det kristne engasjementet for bistand”, og at det eksistere en spenning mellom sinnelagsetikk, budet om handlende medfølelse for ”den barmhjertige samaritan” og rettighetsetikk, samaritanen har også rett på hjelp.

Vår plikt til å hjelpe

På samme måte som hos Lene, ser Kristine ut til å ta opp i seg en sinnelagsetikk, når hun også beskriver hvordan relasjonen med ”de langt borte” oppleves som en plikt. Kristine har vært engasjert i frivillig arbeid siden hun gikk på ungdomsskolen, og hadde lenge hatt en tanke om å jobbe innenfor kirken. Hun fulgte sin mann til Frankrike, og har jobbet som kateket der i åtte år. På oppfordring deler Kristine sine første assosiasjoner til begrepet ”solidaritet”:

Solidaritet. Medmenneskelighet. Og plikt, faktisk. For jeg tenker at som borgere av et rikt land, hvor jeg har fått tildelt store ressurser, så forplikter det faktisk å dele med andre. Og jeg, derfor er jeg veldig opptatt av at det å få folk til å gi tiende²⁷, er faktisk noe som vil gi dem noe tilbake. Det er faktisk ikke slik at det er et offer for nordmenn, det er faktisk noe som kan gi dem velsignelse, for å (ler) bruke kristen språkdrakt på det.

Det kommer her frem at, i likhet med Lene, legger Kristine vekt på at Norge er et ressurssterkt land, noe som forplikter at en deler sine goder. Det kan trekkes linjer til ”den barmhjertige samaritan”, hvor den forslåtte mannen blir forbigått av sine egne, men hjulpet av en fremmed. For Lene og Kristine utløser rikdom et ansvar til å dele med andre som ikke har det like bra, med ”de langt borte”.

Lene og Kristine drar veksel både på begrepet kall og menneskerettigheter i sine relasjoner med ”de langt borte”. De tar opp i seg både den kristne visjonen til NMS, og den offentlige rettighetsdiskursen. Kallet om å hjelpe kommer automatisk, blant annet som en følge av det å være født ressurssterk, eller mer ressurssterk enn andre. De bruker rettighetsdiskursen til å beskrive forholdet mellom giver og mottaker, men særlig Kristine får en annen stemme når hun virkelig skal forklare hva hun mener. Når hun ler litt før hun påpeker at hun bruker en ”kristen språkdrakt” for å forklare seg, antyder hun at hun føler at det å bruke en kristen språkdrakt må

²⁷ Å gi tiende er en gammel skikk som sier at en skal gi 10% av sin inntekt i skatteform.

redegjøres for, kanskje det ikke hører til, eller passer sammen med rettighetsdiskursen hun først bruker for å beskrive solidaritet.

7.3 OPPSUMMERING

Offentlige føringer har blitt utforsket gjennom flere studier på organisasjonsplan, men dette kapitlet viser hvordan slike føringer også er gjeldende hos de som er en del av organisasjonene, de ansatte og frivillige. Ved hjelp av sensitiverende begreper har jeg i dette kapitlet vist hvordan informantene i denne studien ser ut til å oppfatte målene, og innholdet, i utviklingsarbeidet, og hvordan de ser ut til å oppleve relasjonen med ”de langt borte”, som partnerskap (del 7.1) og rettighet (del 7.2). Et viktig skille informantene gjør, og særlig de som er med i Norsk Folkehjelp, er å fremheve hvordan partnerskap og solidaritet er noe annet enn veldedighet. Dette er interessant at dette også er et krav Gould (2006) stiller til hennes begrep om transnasjonal solidaritet. Solidaritet vil, i motsetning til veldedighet eliminere den undertrykkende situasjonen. Likevel ser ut til å få detaljerte beskrivelser av partnere, og vi skal i neste kapittel se hvordan flere informanter også gir uttrykk for asymmetriske forhold mellom giver og mottaker.

I følge Gould er også menneskerettigheter en viktig element i transnasjonal solidaritet, fordi idealet om universelle rettigheter er en motivasjon for transnasjonal solidaritet, samtidig som solidaritet er noe mer enn rettferdighet, som Gould mener ikke kan gjøres krav på. Dette er også en motivasjon for flere informanter, særlig de som er med i Norsk Folkehjelp. Det er lettere for dem å ta opp i seg føringer om rettigheter fordi deres egen politiske ideologi ligger tett opp til dem. Likevel har vi sett at informantene fra NMS i noen grad tar opp i seg rettighet og partnerskapsdiskurser.

KAPITTEL ÅTTE: RELASJONER MED ”DE LANGT BORTE” SOM GAVE

Vi har nå sett hvordan sensitiverende begreper som ”partnerskap” og ”rettighet” får frem ulike eksplisitte og implisitte forståelser om hva relasjonen informantene er en del av går ut på. Eyben (2006: 88) mener at kontrakt og berettigelse begge er nyttige begreper for å beskrive relasjoner i utviklingsarbeid, men at gaveperspektivet får frem noen dimensjoner som de andre perspektivene ikke gjør. Det er kanskje upopulært å beskrive relasjonene som gave og veldedighet, men dette perspektivet ser ut til å beskrive hva som faktisk skjer, heller enn hva folk sier at de gjør (Eyben 2006: 89). Samtidig peker Nustad (2003: 21) på at utviklingsarbeid som gave har en distinkt egenskap: ”Gaver i form av utviklingshjelp har mange av de samme egenskapene som andre gaver. De er først og fremst med på å opprettholde relasjoner mellom giver og mottager. Men det er også stor forskjell. Disse gavene er ment å løse et problem: mangel på utvikling”.

Utviklingshjelp gjennom gaveperspektivet vurderes av blant annet Henkel og Stirrat (1997) og Hattori (2001), men Eyben (2006: 90) hevder at ”the gift has few friends in the world of aid”. Ideen om gaven er motsigende til ideen om utvikling, fordi utvikling skal, som vist tidligere, handle om utveksling av ressurser, samarbeid, eller ”de langt bortes” rettigheter. Disse oppfatningene, og særlig partnerskap, har i prinsippet i stor grad utfoldet seg som en slags erstatning for veldedighetsperspektivet, eller gaveperspektivet. Den norske professoren i interkulturelle studier, Line A. Ytrehus (2011: 82) betegner det som ”drømmen om partnerskap”, og mener at retorikken om partnerskap ikke hindrer politiske føringer på bistanden i giverlands favør²⁸. Som det vil bli klart, kan relasjonen med ”de langt borte” vurderes gjennom det sensitiverende begrepet ”gave”.

8.1 ”Å GI ER EN VELSIGNELSE”

Selv om det ikke er noen av de ansatte og frivillige som eksplisitt bruker begrepet ”gave” når de snakker om sitt arbeid, er det mulig å tolke betydningen av deres utsagn dit hen.

²⁸ Andre norske bidrag som tar for seg gaverelasjonen er blant annet Nustad (2003). Denne litteraturen tar i mindre grad for seg de frivillige.

I kapittel syv så vi hvordan noen av informantene kanskje noe uforløst forholdt seg til det å føle seg pliktet til å gi. Hvis vi ser på sensitiverende begrepet gave, er det kanskje mulig å forstå bedre deres relasjoner med ”de langt borte”. Vi så at Lene (NMS) og Kristine (NMS) deler synet på at de som ressurssterke har en plikt til å hjelpe de mindre heldige. De er heldige som er født i Norge, et rikt land med mange ressurser, og det er deres plikt å gi tilbake. Det kan tenkes at Lene og Kristine oppfatter seg selv som mottakere av Norges, eller Guds nåde. I så fall har giverrelasjonen allerede funnet sted tilbake i tid. De er mottakerne, og må nå gjengjelde, eller gi videre. Slik tar de opp i seg kristne verdier om nestekjærlighet.

Kristine ser også ut til å bruke partnerskap for å beskrive utviklingsarbeid. Hun forteller at hun mener at det er viktig at NMS forholder seg til lokale kirker, og at misjonærer bør unngå enkeltmannsforetak og å gjøre egne innsamlinger:

Det ikke skal være nordmenn som starter, altså vi hadde jo, før i tiden i historien, hvis du går og ser, altså tilbake, spesielt i Kamerun kanskje, så var det jo enkeltpersoner som startet store innsamlingsaksjoner og satte i gang enormt arbeid, og der og da, så gjorde det mye bra, men, så er det jo det at traktorer går i stykker og så, oppfølgingsarbeidet etter det krevde mye av organisasjonen. Og derfor så er en veldig restriktiv mot at enkeltmisjonærer skal starte egne innsamlinger i NMS, det er noe med at brent barn skyr ilden. Sånn at det er et viktig perspektiv, skaper vi avhengighet, eller hjelper vi folk ut av gjørmene sånn de blir i stand til å motta hjelp til selvhjelp? Og hvor lenge skal en holde på? Det er utrolig viktig synes jeg.

På denne måten kommenterer hun et skifte fra veldedighet til samarbeid, slik som Geir og Elise i kapittel syv. Samtidig indikerer oppfatningen av at noen skal ”motta hjelp til selvhjelp” i noen grad et gaveperspektiv. I kapittel syv kom det, som sagt, frem at Kristine også uttrykte at hun som borger av Norge har en plikt til å hjelpe de mindre ressurssterke. I denne forbindelse sier hun også at ”jeg veldig opptatt av at, det å få folk til å gi tiende er faktisk noe som vil gi dem noe tilbake. Det er faktisk ikke slik at det er et offer for nordmenn, det er faktisk noe som kan gi dem velsignelse, for å (ler) bruke kristen språkdrakt på det”.

Det er interessant at Kristine inkluderer et felleskap når hun sier at ”å gi tiende er faktisk noe som vil gi *dem* tilbake”. Dette er en mulighet som alle har, ikke bare hun, eller de som nødvendigvis er kristne. Det å utføre sin plikt er ikke noe som medfører tap, men heller noe man faktisk kan tjene på. Hun mener for eksempel det å gi tiende først og fremst ikke et offer, men noe som gir henne, og andre, noe tilbake, nemlig velsignelse. Dette tyder på at hos Kristine er det tilstede en opplevelse av relasjonen som gave. Hun får velsignelse når hun gjennomfører sine forpliktelser. Når hun handler som hun bør, ved å gi av sin overflod, får hun igjen. Det kan likevel spørres om

det er Kristines handling som gir henne velsignelse, eller om er det mottakeren som gir den til henne.

Kristine blir påvirket av relasjonen hun er en del av. Kristine mener at medmenneskelighet også handler om å hjelpe de som er nære i tillegg til de som er fjerne, for eksempel de som bor på asylmottak. Hun forteller at ”Vi har jo et asylmottak i [sted] der jeg bor, og det er klart at når jeg kan fransk, så er det lett å komme i kontakt med mange, og, ja, det er mange skjebner (..) Jeg tenker, altså det er veldig lett å ha et sånt [holder hendene foran seg] forhold til fjernsynsskjermen, men idet du møter mennesker, så er det annerledes”. Nærhet fører med seg noe spesielt, det er i ”møter med mennesker” deres skjebner preger, som er noe annet enn det man kan se på TV.

Hun forteller også at selv om hun har fadderbarn gjennom Strømmestiftelsen har hun ikke behov for direkte kontakt med barnet hun støtter, som hun ikke ønsker at skal stå i takknemlighetsgjeld til henne:

Altså i forhold til i Norge, så er det veldig sjeldent at jeg vil gå inn å hjelpe med økonomi. For det har noe med bindinger, og jeg har selv vært fadder for Strømmestiftelsen, men jeg hadde ikke, jeg kjenner ikke noe behov for å ha direkte kontakt med det barnet jeg støtter. Jeg synes det er.. for jeg ønsker ikke at de som mottar hjelp skal stå i takknemlighetsgjeld til meg. Så det, for jeg tenker at jeg gir av min overflod. Selv om det betyr jo en del for de. Så solidaritet tenker jeg at er å dele av min overflod. I form av, det kan jo være i form av kunnskap og, en trenger ikke, det er ikke bare snakk om, og ikke minst kanskje empati. Det å våge å slippe andre menneskers historie inn på seg, å la seg bli berørt.

Kristine viser da bevissthet over sin rolle i giverrelasjonen når hun påpeker at hun ikke ønsker at de som mottar hennes gave skal stå i gjeld til henne. Hun har mulighet til å ha makt og symbolske dominans, men ønsker det ikke. Samtidig setter hun betingelser for forholdet mellom henne og fadderbarnet, som jo også betyr at hun ikke tillater noen form for gjenytelse. Kristine fremhever likevel en nærhet i relasjonen med de som ikke er like ressurssterke som henne, ved å ”å slippe andre menneskers historie inn på seg, å la seg bli berørt”. Gjennom språket viser hun at hun vil la seg bli berørt av andres historier, ikke fysisk som med et fadderbarn, men i hennes sinn.

Maria, som er i Norsk Folkehjelp, har en annen holdning til fadderbarnsordningen. Hun ser ut til å uttrykke en kritisk holdning til givers bevissthet rundt sin egen rolle i relasjonen med ”de langt borte”, og mener at ”bistand fungerer ikke uten en bevissthet og ideologi”. Hun beskriver nærmere ved hjelp av ”kjøleskapsbarna”:

Det er en sånn term vi har brukt en del. For et par år siden var vi ute med en del debattinnlegg mot kjøleskapsbarna, det er det med at du får deg en fadderunge eller et eller annet sånt noe, og så får du et bilde på veggen, og så kan du hver eneste dag du går forbi kjøleskapet tenke at 'jeg er bra snill! for jeg har hjulpet den personen.

Denne beskrivelsen antyder en bevissthet rundt den symbolske kapitalen en slik snillhet kan gi, en følelse av å ha gjort godt. Maria ser ut til å være kritisk til en slik tankegang, som om det ikke er nok å "få deg en fadderunge eller et eller annet sånt". Hun mener at det ville vært mer fruktbart å heller støtte en lokal organisasjon som kunne bruke sin kjennskap til nærmiljøet til å forme et prosjekt som bedre passet inn i miljøet, altså en inngåelse av et partnerskap. Hun presenterer en kritikk av fadderskapsordningen, og går slik enda lenger enn Kristine, som selv vil velge hvordan forholdet mellom giver og fadderbarn skal fortone seg. Maria tar avstand fra hele ordningen, og underbygger hennes oppfatning om at forholdet bør sikte på å være et partnerskap.

Det er interessant at Maria og Kristine har så ulike syn på fadderskapsordningen og er med i to verdimesig ulike organisasjoner. Det kan tenkes at dette har en sammenheng. Vi har sett at Kristine tar opp i seg kristne verdier om nestekjærlighet og medmenneskelighet. Kristines detaljerte beskrivelse av hennes forhold til fadderbarn mangler hos Maria, som kan være mye fordi Kristine selv har fadderbarn. Det ble i kapittel fem klart at Norsk Folkehjelp har en tydelig ideologisk og politisk identitet, noe Forrs, Arnegaard og Kurse (2007) også fremhever gjør i sin studie om organisasjonen. I motsetning til Kristine, tar Maria heller fullstendig avstand fra ordningen. Hun snakker for eksempel om "kjøleskapsbarna", et begrep som generaliserer "de andre", mens Kristine snakker om et spesifikt barn, selv om hun sier at hun likevel ikke ønsker noe nært forhold til dette, og slik ikke problematiserer maktforholdet hun tar del i. Ved hjelp av Strand (2011) kan man si at Kristines sinnelagsetikk står i sterk kontrast til Marias ideologiske funderte standpunkt.

Å gjøre godt

Jeg vil nå drøfte informantenes oppfatninger av å gjøre godt. Å gi er forbundet med samvittighet, og kan gi giveren en følelse av å være god. Ressursoverføringer gjennomgår visse transformasjoner når gaver reiser fra giver til den endelige mottaker, og det kan hevdes, som Henkel og Stirrat (1997: 73) at det som i løpet av de siste 20 årene gis, i økende grad har tatt form

som råd. I dens verste form kan gaven bli en form for nedlatelse og et middel for kontroll og makt.

Lenes (NMS) oppfatning om hva nestekjærlighet er innebærer å inkludere den lidende. Lene har bodd i en landsby i Kamerun i til sammen 13 år, fordelt på to perioder. Hun påpeker gjentatte ganger hvor viktig hun mener det er å kjenne kulturen og språket der en drar for å jobbe. Hun erkjenner samtidig at selv om hun allerede hadde bodd i samme landsby i 11 år før hun kom tilbake, lærte hun fremdeles nye ting om kulturen deres da hun kom dit for andre gang. Lene deler en historie om en middag hun var med på i landsbyen rundt juletider. Det var en felles middag for hele kirkelien, men også de som ikke var medlemmer deltok. Her fikk likevel ikke de spedalske i landsbyen være med, som det var flere av i området. Lene påpeker at hun synes dette var rart, ettersom det ikke var noen smittefare. Folk spiste i grupper, og hun mente at det kunne ordnes at de spedalske kunne sitte for seg selv. Julen etter hadde hun sagt ifra om at det ikke var noen grunn til at de spedalske ikke kunne være med, de var jo fullverdige medlemmer i kirkelien. Selv om dette var et upopulært forslag, fikk de likevel lov til å delta på middagen. Lenes gave til de lokale i landsbyen kan se ut til å ta form som et råd, eller en moralsk innsikt. Lene tar med seg sine oppfatninger om hva som er det riktige å gjøre, og får de lokale til å ta til seg hennes råd. I så fall presenterer hun samtidig en kritikk av lokalsamfunnet, eller kanskje også mangelen på kunnskap, som da likegodt kan være en kritikk rettet mot utviklingsarbeidet som foregikk i området. Men, de lokales reaksjon på hennes ønske om å la de spedalske delta i julemåltidet er med skepsis. Det kan være at de ønsker å skjule de syke fra henne, eller kan det kanskje være en del av deres kultur å skjule dem. Det må likevel vurderes om Lene forsøker å utdanne de lokale ved å dele sin kunnskap om spedalskhet. Hun mener at ”det har noe med innarbeidede tankegods og tanke.. fra gammelt er jo spedalske kjempe smittebærere, men nå kunne de jo få medisiner, så kan det ikke smitte andre lenger, og da, hvorfor skal de da ikke få ta del i det gode selskap, det som var så kjekt”.

Inger har vært ute for NMS i Kamerun i til sammen 12 år. Når hun forteller om hvordan hun arbeidet da hun var i Kamerun forteller hun også at hun ikke følte seg særlig språksterk og ”jeg følte at mine afrikanske kollegaer var mye flinkere til å ordlegge seg, så derfor var jeg med de, og lot de få lov til å snakke. I og med at jeg som hvit og med god utdanning var med de, så tror jeg

det hadde litt større tyngde”. Ingers tilstedeværelse kan tolkes som hennes gave til hennes afrikanske kollegaer, og at hun viser sin symbolske makt med sin hvite, utdannede person.

Noen av informantene er kritiske til bildet av givere som innflytelsesrike og moralsk forhøyet. Særlig Geir (NMS) uttrykker kritiske holdninger til givers faktiske makt og følelsen av sin egen betydning. Når Geir, som har lang erfaring innen utviklingsarbeid, snakker om nytten av det arbeidet som gjøres gjennom utviklingshjelp, mener han at betydningen til giverne ofte overdrives. Han gjengir en av Æsops fabler, om en flue som sitter på et høylas. Høyvognen kjører bortover veien, og fluen uttaler ”se, alt det støvet jeg lager”. Geir forteller også om å møte kjente mennesker igjen ute, og advarer: ”de trodde de skulle ut for å gjøre en forskjell ute, da kan du veldig fort bli skuffet. Over det som en kan klare å gjøre på seks måneder, eller ni måneder. Sånn egentlig, når du tenker godt etter, så monner det ikke så veldig mye fotspor”. Geir advarer mot å tro at man kan gjøre en forskjell, og med det har han kanskje også en kritisk oppfatning av utviklingshjelp generelt. Han sier at det holder å ikke å være et sted i ni måneder, og forvente at man kan utrette noe på denne tiden. Misjonærer er derimot kjent for å tilbringe lang tid ute. Men, som allerede vist, har Geir også uttrykt en kritisk holdning mot bildet av misjonæren som ”reiste ut med en konvolutt med penger i baklommen, og så, ’den gode samaritan rundt’ forbi over alt”.

8.2 FORVENTNINGEN OM GJENGJELDELSE

Som det ble redegjort for i kapittel to, innebærer gavegivning som regel gjengjeldelse. I følge Henkel og Stirrat (1997: 78) tvinger gaven frem gjengjeldelse, selv om gaver til frivillige organisasjoner i utgangspunktet gis uten tanker om gjengjeldelse. Henkel og Stirrat ser riktignok på relasjoner mellom organisasjoner i giver- og mottakerland, og maktforhold mellom dem. Frivillige organisasjoner i giverland sees ofte på som moralske bærere, og gaver som gis til dem, både penger, tid og arbeidskraft, er med på å forsterke dette bildet. Her skal jeg imidlertid se på maktdimensjoner mellom individer, hvordan informanter i denne studien opplever gjengjeldelse. Gjengjeldelse kan ta form direkte, gjennom nære møter, og mer indirekte, som ved velsignelse eller andre givende følelser.

Rolf (NMS) er en av dem som beskriver nære møter med ”de langt borte”. Rolf er ansatt i NMS, og drar innimellom på prosjektreiser for å følge opp programmer organisasjonen støtter. Han

forteller om da han var i Mali for å evaluere et prosjekt som skal sette kvinners rettigheter i fokus. Han sier: ”Og da var vi to stykker som kom ut sammen med representanten og hun som jobber lokalt der, og ble møtt av hele landsbyen. Med dans og jubel og landsbysjefen og. De ville bare vise takknemlighet for det vi hadde gjort for dem”. Rolf og hans følge ble møtt som helter da de kom på besøk til denne landsbyen, som Rolf mener ønsket å vise sin takknemlighet for det de hadde fått. Gjennom en slags dyrkelse viser de lokale i landsbyen takknemlighet. For Rolf er dette en positiv beskrivelse. Fremstillingen av denne historien tyder på at Rolf lot innbyggerne i landsbyen takke for det de hadde fått. Men, det kan stilles spørsmål ved hva denne handlingen betyr for de lokale. De kan ha følt seg forpliktet til å takke for gaven de hadde fått, og Rolf på sin side kan også ha behov for en slik gjengivelse og takk.

En annen som tar opp dette med gjengjeldelse er Elise (NF). Elise forteller en historie som hun har hørt fra si kollega. Elise beskriver sin kollegas erfaring som ligner Rolf historie med hensyn til mottakelse i mottakerland. Kollegaen har jobbet en lengre periode i Ecuador, og Elise forteller at:

han blir jo sett på som en gud når han kommer ned der, og det, det er ikke tull en gang, for han har altså.. vi startet med arbeidet der nede, og så ble den første urfolket som ble valgt til ordfører, det var gjennom, gjennom sånn opplæring som vi hadde, med kursing og det var jo stort for utfolk, å få en av sine egne valgt som, som fylkesmann, og det går veldig mye på demokratibyging.

Elise og Rolf viser hvordan takknemlighet kan vises gjennom møter med de som mottar gaver. Mottakelsen informantene får kan være en bekreftelse på givernes status. Mottakelse, nærmest som en gud, og takking, slik det beskrives her, står i sterk kontrast både til begrepene om rettighet, og aller karest, partnerskap. Det er interessant at Elise og Rolf tilhører ulike organisasjoner, men likevel beskrive disse lignende møtene med ”de langt borte”. De ser begge ut til å akseptere takken som gjengjeldes giveren i historiene. Deres gaver er ikke betingelsesløse.

En annen form for gjengjeldelse som vi allerede har sett på i del 8.1, er en indirekte form for gjengjeldelse. Vi så hvordan Kristine opplever at hun får velsignelse tilbake i relasjonen som hun deltar i. Hun knytter det å gi både med plikt og nestekjærlighet. Å gi er ikke et tap, men en velsignelse, og å motta velsignelse er en god ting.

En annen form for indirekte gjengjeldelse beskrives av Maria (NF). Hun har ikke hatt nære møter med ”de langt borte”, I del 9.2, under bistadsturisme, vil vi se at Maria mener at det er nok å høre

fra de som er langt borte, gjennom kommunikasjon og historier fra andre. Hun deler likevel oppfatningen av at relasjonen hun er en del av gir henne noe tilbake. Maria får jobbe med noe hun mener er meningsfullt, og særlig når hun kan få andre til å bry seg om de svakere stilte:

Jeg liker bare å gjøre sånne ting jeg, på en måte. Jeg synes det er utrolig givende og stå på en fylkessamling for Sosialistisk Ungdom og kjøre på om papirløse og få den debatten, og få den, folk blir flammende engasjert, og bare går opp og krever at dette må bli en ordning på. Det gir meg veldig masse, den der med å se forandringer i samfunnet vårt. Det med å stå og snakke om et tema, og svare på spørsmål, og så bare ser du at blir litt sånn 'huh, det er jo faktisk utrolig viktig' altså sånn, det gir meg utrolig masse.

Vi så i kapittel seks hvordan flere informanter også opplever at de får tilbake for å være en del av en frivillig organisasjon, deriblant et stort nettverk, kunnskap, mening og et godt sosialt miljø.

8.3 OPPSUMMERING

Vi har da sett at gjennom det sensitiverende begrepet gave, kan vi få frem aspekter ved relasjonen mellom giver og mottaker som ikke kan fanges av begrepene partnerskap og plikt. Gjennom partnerskapsperspektivet ble viktighet av å samarbeid med lokale fremmet, selv om det så ut til å være få konkrete beskrivelser av slike samarbeid, som hvem partnerne er, og hva deres rolle er. Det legges også stor vekt, både i nasjonal og internasjonal politikk, på menneskerettighetsetikken, og vi så at mange av informantene tok innover seg denne. Hos noen informanter ser en slik etikk ut til å kjempe om plass ved siden av opplevelsen av relasjonen med "de langt borte" som en gave.

Flere informanter, og særlig de som er med i NMS gir uttrykk for at det er et asymmetrisk forhold mellom giver og mottaker i utviklingsarbeidet. Flere ser også ut til å ha implisitte forventninger til gjengjeldelse. Ved å se på Goulds (2007) begrep om transnasjonal solidaritet, blir det klart at hun kobler dette med gavegivning, fordi de to har lignende funksjoner. Men, solidaritet kommer uten krav om retur, og bare en svak forventning om gjengjeldelse. Dermed oppfyller ikke informantene helt dette kravet. Gavens følgende gjengjeldelse, viser seg både direkte og indirekte. Vi ser at det da er nyttig å ta i bruk gaveperspektivet for å forstå relasjoner i utviklingsarbeidet.

KAPITTEL NI: KRITISKE RØSTER

Vi har nå sett at de frivillige og ansatte har komplekse og ulike forståelser av bistandsrelasjonen som de er involvert i som ansatte og frivillige. Sensitiverende begreper som partnerskap, rettighet og gave kan gripe hvordan informantene snakker om sine relasjoner med ”de langt borte”. De beveger seg mellom disse forståelsene, og tar dermed del i forskjellige relasjoner samtidig.

Jeg vil nå, først, utforske hvordan informantene opplever sine organisasjoners roller i det sivile samfunn. Store deler av bistandsbudsjettet har blitt kanalisert gjennom de frivillige organisasjonene fordi de har erfaring og spisskompetanse som Norad og UD ikke har (Liland og Kjerland 2003: 248). Frivillige organisasjonens fordeler i utviklingsarbeidet anerkjennes av det offentlige. Men, i st.meld. nr. 13 (2008-2009: 96) står det blant annet at ”Organisasjonene er blitt en betydelig kanal for den norske offentlige bistanden”. Tvedt (2004) bruker blant annet det interessante begrepet ”statsmisjon” for å illustrere hvordan han mener at de frivillige organisasjonene er redskaper for norsk utviklingspolitikk. Jeg vil derimot utforske hvordan de som er en del av frivillige organisasjoner oppfatter deres roller, fordeler og styrker i utviklingsarbeidet. Disse inkluderer organisasjonenes sparsommelighet, raskhet og kontinuitet, og kan sies å indirekte kritisere det offentlige.

Jeg vil deretter drøfte hvordan informantene gjør konkrete distinksjoner mellom ulike måter å drive utviklingsarbeid på, og hvordan dette viser deres spillerom i det sivile samfunn. Slike distinksjoner, for eksempel mellom langsiktig utviklingsarbeid og nødhjelp, illustrerer også en kritisk holding til markedslignende utviklingsarbeid.

9.1 FORDELER VED FRIVILLIGE ORGANISASJONER

En måte informantene viser at de føler at deres organisasjoner har en egenverdi i det sivile samfunn på, er ved å beskrive noen fordeler og styrker som mener utgjør en forskjell og er viktige. Informantene i denne studien gjør flere sammenligninger mellom de frivillige organisasjonene og det offentlige. Flere av de ansatte og frivillige trekker frem fordeler, styrker og egenskaper ved frivillige organisasjoner og frivillig arbeid, andre enn de som kanskje vanligvis blir trukket frem i offentlige dokumenter, slik som deres erfaring og spisskompetanse.

Ved og implisitt påpekt hva staten ikke gjør i bistandsarbeidet, legger informantene grunnlaget for å kunne være kritiske.

En av egenskapene frivillig organisasjoner har, og som ofte er i medias søkelys, er deres lave kostnader, sammenlignet med offentlige tiltak, og hvordan de dyrker sparsommelighet. Kristine (NMS) ser verdien av en begrenset pengebruk i frivillige organisasjoner. Hun mener at kristne organisasjoner kanskje har en enda større fordel på dette området, og tenker at det har en sammenheng med kallsfølelse. Hun sier:

Så tror jeg at kristne frivillige organisasjoner er litt mer nøkterne i forhold til hva de forventer av utstyrsnivå, og altså, det er jo typiske sånne historier som vi hører, at en så lett om det var misjonen eller Kirkens Nødhjelp eller sånt som kom, fordi en så det på hvilken bil de hadde (ler). Sant. Og det er jo noe med at en har et annet, det er ikke sikkert at det alltid er bra, det sier jeg ikke, sånt, for gamle biler betyr mye reparasjoner, men, jeg tenker jo at generelt så er det en større nøkternhet kanskje, fordi det er en større kallhetsbit i det (Kristine).

Selv om Kristine tilskriver kristne organisasjoner en større nøkternhet enn andre, kan en slik tankegang også spores i sekulære organisasjoner. Maria mener at fordi Norsk Folkehjelp i så stor grad er bygget på frivillighet, gir dette lavere kostnader for organisasjonen. Hun sier at ”vi bruker ikke veldig mye penger på å drifte frivillige eller sånn der. Det er ungdomsstyret er til. Vi ligger på dobbeltrom og spiser til skive til lunsj og sånn. Det handler om noen bevisste valg da, det handler om prioriteringer”.

Maria (NF) trekker frem en annen positiv side ved frivillighet, den tilliten og kredibiliteten hun mener tilskrives ubetalte frivillige. Maria mener at frivillige har større troverdighet enn andre, nettopp fordi deres innsats er ubetalt. Maria er selv frivillig i Norsk Folkehjelp, og sier at ”jeg vet med meg selv hvor mye mer jeg tror på noen som velger å bruke fritiden sin på å komme og fortelle meg om Palestina, enn noen som får lønn for det”.

Som Kristine ser også Rolf noen negative sider ved en slik sparsommelighet. Rolf, som har kommet til NMS fra næringslivet, har opplevd at hans frivillige organisasjon får mer ut av pengene, noe han ser både positive og negative sider ved. Han sier at ” du kommer mye lenger med samme kroner enn du gjør i næringslivet, altså. Men, det blir litt på godt og vondt altså. Det er litt sånn, det der at, ja, vi tar heller og lapper det sammen enn å kjøpe nytt, og det er, altså det kan brukes i overført betydning og”. Det kan tenkes at Rolf har denne innstillingen fordi han på en måte kommer ”utenfra”, og ikke har vært like lenge i frivillige organisasjoner som de andre.

En annen fordel ved frivillige organisasjoner, er deres kontinuitet og evne til å være raskt ute for å hjelpe. Dette er en fordel som har en sammenheng med de frivillige organisasjonenes lange erfaring med bistandsarbeid. Kristine peker på NMS sin faste og stabile tilstedeværelse over lengre tid, og snakker for eksempel om NMS sin rolle etter tsunamien i Japan og oversvømmelsene i Thailand, hvor NMS

har folk på plassen og har kontakter med de lokale kirkene som organiserer, og igjen istandsetter frivillige i de landene til å gjøre en kjempejobb. Sånn at det blir en kjedereaksjon som jeg tenker at det offisielle kanskje trenger mer tid å bygge opp, fordi vi har lang erfaring, altså vi har vært lenge i landene, eller i mange land, lenge.

Flere av de ansatte og frivillige i Norsk Folkehjelp trekker spesielt frem organisasjonens rolle i sør Sudan og i Israel-Palestina-konflikten. Elise mener at hennes organisasjon har et spillerom som det offentlige ikke har på grunn av politiske hindre. Hun påpeker samtidig en rekke andre styrker ved frivillige organisasjoner, som deres tilstedeværelse og erfaring i mottakerland over lenger tid, samt deres respekt og kredibilitet. Elise sier:

Men jeg tenker og på den rollen vi hadde da, i Norsk Folkehjelp, og vi har jo vært den eneste som har hatt kontor i Gaza hele tiden, siden vi begynte arbeidet vårt der i, var det seks-og-åtti tror jeg, så har det jo kommet noen organisasjoner etterpå som har vært inne og jobbet, men det er ingen som har fast tilstedeværelse i Gaza. Det er vi. Og det er jo vi som er døråpner for norske politikere når de skal til vestbredden. Fordi de stoler sånn på oss, vi har et veldig godt rykte i Palestina.

På en annen måte peker Lene (NMS) på at det å jobbe i en frivillig organisasjon gir en slags frihet. Hun mener at selv om hun jobber i en kristen organisasjon, legger ikke staten føringer på organisasjonen som hindrer den i sitt arbeid. Lene mener at det offentlig ikke kan legge slike føringer fordi organisasjonen ikke mottar nok støtte. Dette er et interessant bidrag til avhengighetsdebatten. Lene sier at:

Det å jobbe i en sånn organisasjon, som er frivillig, for så vidt uavhengig av staten, som jeg sier da, fordi at en ikke får så mye av de at de kan bestemme hva vi skal gjøre. Jeg synes det er en flott ting altså. For det første så kommer en i kontakt med, blir kjent med brennende mennesker, som virkelig står på, og som gjør en innsats for det, fordi de synes at dette er viktig. Det er en sak de synes har noe for seg, og det er veldig inspirerende. Men og dette, at en kan gjøre en jobb uten å være underlagt noen andre som bestemmer, verken hva en skal si og gjøre og forkynne og sånt.

At Lene sier "for så vidt uavhengig" tyder likevel på at hun ikke er helt overbevist om at organisasjonen er være helt fri. Men, Lene mener at det er særlig viktig for religiøse organisasjoner at de har spillerom i utviklingsarbeidet. Det offentlige har ikke den kunnskapen

som religiøse organisasjoner har om religion. Hun mener at dette er viktig, for i Afrika spesielt, henger ”alt” sammen med religion, og at organisasjoner som hennes har mye kunnskap om religion. Hun eksemplifiserer med jordbruksarbeid, og har opplevd at en måtte være forsiktig med å pløye for langt ned i jorden for da kunne en treffe på guder som ville ødelegge. Hun sier at ”det høres jo helt tåpelig ut, men det var en realitet, og en kunne ikke la være å ta hensyn til det. Og da måtte en jo, hvis en ville unngå at det skulle tro at det var guder som man måtte unngå å skade med plogen, så måtte en jo fortelle om en annen gud”. Det er da interessant at en undersøkelse av Borchgrevink og Mcneish (2007), som tar for seg bistandsarbeid som gjøres av medlemmer av Digni (tidligere Bistandsnemda), blant annet finner at organisasjonene som ikke forankrer sitt arbeid i lokale kirker, drar flere fordeler enn de som gjør det.

Selv om en av styrkene som ofte fremheves ved frivillige organisasjoners bistandsarbeid er at de ofte investerer mer tid i prosjektene enn det offentlig har mulighet til, ikke minst gjelder dette misjonærer, har likevel Lene (NMS), som var i Kamerun i 11 år i sin første periode, opplevd et prosjekt hun jobbet med som et ”tålmodighetsprosjekt”. Lene var rektor for fire barneskoler i en landsby i Kamerun, og brukte de første årene på å få foreldre til å sende barna sine til skolene. Hun gikk eller kjørte fra hjem til hjem og snakket med foreldre for å høre om de kunne tenke seg å sende barna sine på skole. Det ble mange diskusjoner, og foreldrene lovet og løy om at de ville sende sine barn, som gjorde at Lene måtte gå om igjen. Det er dette hun betegner som et talmodighetsprosjekt. Hun mener likevel at det var riktig av henne å mase, og forteller at hun har fått takk av foreldre som ga etter i ettertid. Historien kan tolkes som en kritikk av bistandsarbeid som et ”tålmodighetsprosjekt”, selv om det var i regi av en frivillig organisasjon. Lene mener dessuten at det er færre som har mulighet til å være ute så lenge nå: ” det er verre for folk å være lenge, og det er forståelig, jeg sier ikke noen ting på det. Før var jo folk både i tjue og tredve år”.

9.2 KRITISKE RØSTER GJENNOM ULIKE DISTINKSJONER

Vi har nå sett at informantene i denne studien gjør flere distinksjoner i henhold til det offentlige, og hvordan de fremhever frivillige organisasjoners fordeler. I denne delen vil jeg vise hvordan de ansatte og frivillige i tillegg gjør grensedragninger som utdyper slike skiller, som mellom frivillighet og markedslignende mekanismer, og mellom sine egne organisasjoner og andre frivillige organisasjoner i det sivile samfunn.

I kapittel to så vi at Tvedt (sitert i Nygaard 2003) mener at ”Organisasjonene representerer på dette feltet ofte ikke det sivile samfunnet, men opererer som kontraktører for departementet. De snakker om verdien av frivillighet og det sivile samfunn, men i større og større grad går de på statslønn”. I kapittel seks ble det klart at både NMS og Norsk Folkehjelp er avhengige av frivillighet. Det ligger en egenverdi i de frivillige, både tid og penger, og de frivillige ble beskrevet som ”det beste folk”. Vi så også hvordan Rolf beskriver hvordan de frivillige kanskje tilskrives større makt og påvirkningskraft enn ansatte, fordi at ”de er ikke på lønnslisten og du kan ikke styre dem på samme måten som du ville i forhold til en arbeidskontrakt”. Rolf mener at det er vanskeligere styre dem, eller å bruke dem som implementører, fordi de ikke er bundet til kontrakter på samme måte som ansatte. Samtidig ble det klart at flere av de ansatte i stor grad verdsetter den egenverdien frivillighet har, og også selv kan oppfattes som ildsjeler. De er villige til å gå ”den andre mil” for sine organisasjoner, de tar på seg mange ulike roller, tilpasser til private liv og ofrer økonomisk. De ansatte må sies å være bevisst over både de fordeler og ulemper som kommer av å være en del av en frivillig organisasjon, som blant annet innebærer lavere lønn og større arbeidsinnsats. Med unntak av Rolf, identifiserer de ansatte seg tettere med de frivillige, enn som offentlige implementører. Jeg vil nå drøfte noen andre distinksjoner de ansatte og frivillige gjør, som kan forstås som deres kritiske bidrag i det sivile samfunn.

Skillet mellom rene og skitne penger

Henkel og Stirrat (1997) mener at frivillige organisasjoner har en spesiell moralsk rolle, som de drøfter i forbindelse med den offentlige støtten slike organisasjoner mottar. Gulbrandsens (2012) hevder at en av grunnene til at organisasjonen han undersøkte har klart seg godt gjennom endringer i økonomiske rammevilkår, er fordi de har flere typer inntektskilder. I kapittel fem kom det frem at NMS og Norsk Folkehjelp har flere ulike inntektskilder, og det ble i kapittel seks klart at organisasjonene også er avhengig av ubetalt arbeid. I denne delen skal vi se litt nærmere på skiller mellom inntektskilder, og ”rene” og ”skitne” penger.

Lene er ansatt lokalt i NMS, og har tidligere vært ute for organisasjonene i til sammen 13 år. Hun gjør et skille mellom penger NMS får som offentlig støtte, og inntekter som kommer gjennom gaver og foreninger. Hun ser ut til å mene at penger som kommer fra frivillige gjennom foreninger, og det som kommer fra det offentlige og som ikke kan brukes til evangelisering, er to

ulike typer inntekter. Som en følge av nøytralitetsparagrafen har det også lenge vært tilfelle at organisasjoner ikke kan bruke offentlig støtte til evangelisering. Slik blir inntekter fra foreninger og frivillige svært viktige. Hun sier at en forening:

er jo totalt frivillig, det er ingen som er lønnet på noe slags vis (...) de som gir til oss av frivillige, de setter ikke noe betingelser, at vi ikke skal forkynne, de vil at vi skal gjøre det, så de ønsker at vi bruker enhver anledning vi har, til å formidle evangeliet, så de midlene vi får fra misjonsvennene, de stoler på at vi bruker dem på det vi skal som misjonsorganisasjon. Og det, altså, vi rapporterer jo til de også, vi forteller hva som skjer, hva som, og det inspirerer jo de til å gi, sant, vi synes jo det er kjempeviktig at vi får formidlet om arbeidet som skjer rundt i hele verden.

Lene forteller samtidig, som det har blitt påpekt i del 9.1 at det eksisterer en viss fleksibilitet, eller et spillerom, for trosbaserte organisasjoner, på tross av kravet om verdinøytralitet. Dette er en erfaring hun har opplevd gjennom sitt arbeid i Kamerun:

Nå er det jo slik at, når jeg var misjonær i arbeidet i skolene, så hadde de Norad-støtte, sant ja, så, måtte jo rapportere i (ler) store mengder! Men vi ble jo aldri likevel pålagt noen restriksjoner på hva vi skulle gjøre, det var jo i søknaden, hva vi sto for. Sånn at, hvis vi ikke hadde fått støtte, så var det noe i den søknaden da som ikke var etter deres vilje. Men, skolearbeidet i Kamerun som kirken drev, misjonen drev, var godkjent av staten i Kamerun og det hjalp nok på, og for Norad da, den norske stat, ja (Lene).

Leon (NF) gjør en annet interessant grensdragning mellom ulike inntektskilder. I 2007 kom det er forbud mot spilleautomater utenom Norsk Tipping, som tok vekk en viktig inntektskilde for mange frivillige organisasjoner. I en periode har likevel organisasjonene blitt kompensert fra myndighetene for tapte inntekter (Gulbrandsen 2012: 59). Leon (NF) gjør et skille mellom det han mener er etiske og uetiske inntekter når han forteller om hvordan dette forbudet ble møtt. Leon oppfatter selv inntekter fra spilleautomater, og fra alkoholkonsum, som uetisk og usolidarisk. Prinsippet om solidaritet er ikke forenelig med inntekter som kommer på bekostning av andre. Samtidig påpeker han at det er vanskelig å stille slike krav fordi organisasjonene er avhengig av inntektene:

Det med spilleautomatene, det er jo, har vært et viktig tema og det satt utrolig langt inne fra organisasjonene sin side å kvitte seg med det. (...) til tross for at det var utrolig mye penger i dette her, så var det veldig lite etisk, sant, og hadde ingenting med den solidaritetstanken som vi bygget våre organisasjoner på. sant, hvis du skal samle inn penger, og på den andre siden skal det ligge igjen en spilleavhengig som da skal leve i stor fattigdom her hjemme fordi de har spillavhengighet, så går jo vinningen opp i spinningen. (...). Nå er det jo slik at Norsk Tipping er jo kommet på banen da. For solidaritetsorganisasjonene, eller for hjelpeorganisasjonene, jeg vet ikke, det er omstridt det og. Og de støtter jo stadige nye spill de også, som hvert fall ikke jeg synes noe særlig om, det er vanskelig. Men det er veldig vanskelig å ha en veldig sterk og høy stemme i den kampen der fordi vi er så utrolig avhengig av det. Så det er litt det samme som om vi skulle forsynt oss av alkoholavgiften for solidaritetsorganisasjonene for, ja det er ikke mye solidarisk det heller, opprettholde alkoholkonsumet for å få endene til å møtes.

Dette viser at Norsk Folkehjelp, som flere organisasjoner i Gulbrandsens (2012) studie, har tilpasset seg fra tiden før og etter spilleautomatene. I hans rapport kommer det frem at Frelsesarmeen aldri har hatt inntekter fra spilleautomater, og at det har vært en ”prinsipielt begrunnet politikk fra armeen sin side” (Gulbrandsen 2012: 57).

Leon gjør også et annet interessant skille mellom ulike frivillige organisasjoner i det sivile samfunn, mellom Norsk Folkehjelp og andre organisasjoner som ”pengemaskiner”. For Leon er de politiske målene viktigere enn å være en ”pengemaskin”, han ønsker for eksempel heller å videreføre Norsk Folkehjelps prinsipper om demokrati. Han sier:

Samtidig så ser jeg jo det at det er vanskelig å mobilisere for eksempel sånn som Redd Barna har jo et kontor i Bergen med tre ansatte, og i utgangspunktet så kunne jo jeg tenke meg at Redd Barna var en sånn enda viktigere politisk aktør, og hvert fall på barnas vegne internasjonalt, de er jo det, men du hører allikevel ikke så mye om, om dem og fra de i liksom samfunnsdebatten. Det de er aktive, er jo ute på skoler og innsamlinger av penger, sant, å skaffe faddere og det er jo mer en sånn pengemaskin da sant, og de har jo distriktskontorer for å opprettholde pengemaskinen.

Bistandsturisme

Bistandsturisme, eller frivillig arbeidsturisme, blir utpekt blant annet av Hustnix og Meijs (2011) som en ny type frivillighet, inspirert av markedsmekanismer. Bistandsturisme er en fleksibel form for engasjement, en slik type frivillighet lar den frivillige kombinere flere opplevelser, frivillighet og ferie (Hustnix og Meijs 2011: 12), eller turisme og altruisme (Simpson 2004). En kritikk av bistandsturisme peker da ikke bare på en viss måte å gjøre utviklingsarbeid på, men også en type frivillighet som er korttidsbasert og markedslignende. Det vil nå bli klart at for flere informanter i denne studien står bistandsturisme som en kontrast til blant annet veldedighet og partnerskap.

Maria (NF) mener at det er mulig å føle solidaritet med, og ønske å hjelpe, noen som er så langt borte fra henne selv. Hun forteller at hennes organisasjoner er ”prinsipielt imot såkalt bistandsturisme”. Maria sier at hun ikke trenger kontakt med ”de langt borte” i nære møter, men synes det er nok å høre fra dem. Hun forteller om kommunikasjon via e-post og sosiale medier, og sier også at: ”det hender jo at vi får besøk og selv, mitt inntrykk er at, sånn som for min del da, så er det på mange måte nok å høre beretninger fra folk”. Hun forteller:

Selv så merker jeg også når vi har hatt, vi har jo av og til besøk av partnere, vi får jo, med veldig ujevne mellomrom får vi folk ut fra prosjektene våre i Gaza for eksempel, det skjer veldig, veldig sjeldent, og det er

jo i seg selv en motivasjon til å jobbe mer med det, men når vi får de ut, så er det så mektig å snakke med de, fordi de, de er så opptatt av den politiske støtten (Maria).

Som vi har sett i kapittel syv, mener Maria at utvikling ikke skal handle om veldedighet. Hun er opptatt av ideologiske og politiske funderte mål, og forteller at:

det har jo også litt med at min organisasjon, Norsk Folkehjelp, har jo et prinsipp om at vi ikke driver og eksporterer hvite folk for å redde Afrika. Vi har et veldig ideologisk forhold til det, og det er jo faktisk av grunnene til at jeg er i den organisasjonen jeg er i. Det er det handler om for meg. Så jeg synes det er helt greit jeg, å bruke all min fritid på å jobbe med land jeg aldri får besøkt for annet enn for egen regning.

For Maria, og for Mariell, som også er frivillig i Norsk Folkehjelp, fremheves deres ideologiske standpunkt som deres kritiske røster. De gjør politiske valg og meninger, som innebærer å handle for ”de langt borte”. Mariell forteller at hun gjerne skulle dratt for å jobbe ute, men stiller spørsmål ved hvem som egentlig tjener på det. Hun snakker om viktigheten av å ansette lokale og bruke de ressursene som er:

Det er jo ofte folk som spør oss om vi sender folk, om de liksom kan dra ut for å jobbe for eksempel, og sånne ting. Og det gjør vi bare ikke. Selv om jeg synes, at det kan være en kjempe fin ting, å dra til Afrika og jobber på et barnehjem, eller bygge en skole, så er det, det er ikke det vi synes er viktig. (...). Så det synes jeg er veldig fint. Selv om jeg skulle jo gjerne selv reist ut, for Norsk Folkehjelp, for det er jo kjempe spennende for *meg*, men hva får de igjen for det på en måte? Og hvem er det som på en måte tjener noe på det? (Mariell).

I motsetning til Maria og Mariell, mener Rolf (NMS) derimot at det er ”veldig givende å se sluttproduktet på et vis”. Rolf har en lederstilling og har flere ganger reist for å evaluere prosjekter som organisasjonen har.

Leon (NF) ser i noen grad ut til å dele denne oppfatningen. Selv om han ikke synes det er det viktigste, ser Leon ser noen fordeler ved såkalt bistandsturisme, som han tar opp når han snakker om erfaringer med internasjonalt arbeid. Leon har ikke jobbet ute for Norsk Folkehjelp, men har besøkt noen prosjekter i forbindelse med Afghanistankomiteen. Han forteller at de som reiser på slike turer av frivillige, blant annet må ofre arbeidsfortjeneste, og også legge igjen egeninnsats, men at man likevel tjener på slike reiser:

Det er gjerne ikke det viktigste å, sånn der bistandsturisme, men av og til er det nødvendig. Sant, i forhold til disse turene som folk har hatt, så har jo det vært veldig inspirerende å være med på sånne turer. Og ofte så ligger, det ligger jo en stor bit egeninnsats, man får ikke noe dekket, tapt arbeidsfortjeneste for eksempel. (...). Men samtidig, de som vi har sendt ned, og meg selv inkludert, er jo blitt veldig inspirert når de kommer tilbake. Så i sum så har det jo lønnet seg da, hvis du tenker kroner og øre, nettopp fordi vi har vært aktive lenge, og vært mer aktiv mens vi har vært med (Leon).

At disse informantene i en viss grad tar avstand fra bistandsturisme får på mange måter frem det komplekse i deres engasjement. Avstand fra en slik praksis viser deres kritiske bevissthet, ikke bare til staten, men også i forhold til markedsmekanismer om turisme og utviklingsarbeid.

Nødhjelp versus langsiktig utvikling

I utviklingsarbeid gjøres det som regel et skille mellom langsiktig og kortsiktig utviklingshjelp. I Norge forvaltes for eksempel det kortsiktige utviklingsarbeidet av UD, som forvalter den norske nødhjelpen, selv om det også er frivillige organisasjoner som har nødhjelp som sitt arbeidsområde. Henkel og Stirrat mener at et skille mellom nødhjelp og langsiktig arbeid har noe med avhengighetsforholdet mellom mottaker og giver å gjøre: "Relief work deals more or less with tangible goods: food, clothing, agricultural inputs, and so on. Yet there is a certain embarrassment over this sort of activity because it is seen as creating dependency: as treating people as recipients of charity. On the other hand, what is viewed as proper development- persuading the poor to form groups, to participate, to empower themselves- is rather different and the proper work of the development NGOs" (Henkel og Stirrat 1997: 73).

I kapittel fem ble det klart av både NMS og Norsk Folkehjelp har klare mål om å jobbe med langsiktig utviklingsarbeid. Blant de ansatte og frivillige i organisasjonene fremheves også viktigheten av å jobbe langsiktig, noe som ble tydelig i kapittel 7.1 om partnerskap. Her vil jeg utdype grensedragningen mellom langsiktig og kortsiktig utviklingshjelp, eller nødhjelp.

Norsk Folkehjelp fikk i 2011 tildelt NRKs TV-aksjon for deres mineryddarbeid. I forbindelse med dette skiller Leon mellom minerydding og demokratioppbygging som langsiktig arbeid på den ene siden, og distribusjon av nødhjelp på den andre siden. Nødhjelp er noe man gjør hvis det blir nødvendig. Leon mener at mottakere ikke lever "et normalt liv nå", men har mulighet til det gjennom langsiktig utviklingsarbeid, da de vil kunne sørge for seg selv, uten å motta veldedighet. Leon ser da ut til å dele oppfatning med Mariell, som i kapittel syv hevder at forholdet mellom giver og mottaker starter skjevt, men jevner seg ut etter hvert. Leon sier:

Det er klart, det er jo for min del en viktig side av det arbeidet vi driver med da, og det går jo ofte som hånd i hanske, demokratioppbygging de stedene vi rydder miner, det handler jo på en måte om få folk til å komme tilbake igjen, og kunne leve et normalt liv sant, ikke misbruke jorden sin, å kunne brødfø seg selv og ikke være passive nødhjelpsmottakere, så det å rydde noen store områder i Kambodsja, det har jo mer for seg enn å sende inn mat, selv om jeg ser jo at av og til så må det til og, men da bruker vi ofte det samme apparatet vårt, sant, for eksempel i forhold til Afrikas horn nå, så bruker jo vi, eller i Sudan for eksempel, så

bruker vi jo folk som vi allerede har i landet til å distribuere nødhjelp, sant, på grunn av at situasjonen er så ekstrem. Men, samtidig mister de ikke fokus på det langsiktige arbeidet, men jeg ser jo at av og til så er begge deler nødvendig.

I likehet med Lene, mener Maria (NF) at det er viktig å være bevisst på politiske valg, også når det gjelder langsiktig utviklingsarbeid i forhold til nødhjelp. Hun sier at:

jeg synes det at bistand funker ikke uten en bevissthet og ideologi, og for valg da, jeg er veldig, altså, jeg har respekt for nødhjelp for eksempel, det skjønner jeg, at for eksempel en må fly ned leger og sånt, så det er et viktig skille, mellom utviklingshjelp og nødhjelp i forhold til.. men langsiktig utviklingshjelp bør skje på lokalbefolkningens premisser, jeg mener at det, den største tabben vi kan gjøre i forhold til utviklingsarbeid er at vi ikke tenker ideologi da, det altfor mange som bare skal være snill (Maria).

Geir er ansatt i NMS, og har lang erfaring fra arbeid i flere ulike typer organisasjoner, både i FN, og i humanitære og kristne organisasjoner med og uten mål om å spre sin tro. Han mener at i nødhjelpsarbeid blir det brukt svært mye penger, og hvordan slik hjelp kan skape utfordringer for de som mottar den. Han forteller om et mislykket prosjekt han en gang var med på med Norsk Folkehjelp:

dette er jo helt tilbake til tre-og-nitti, to-og-nitti, kanskje man har et annet forhold til penger og bruk av penger i dag. Men det gir, altså i FN-systemet og der hvor det er mye penger, og i nødhjelpssituasjoner, så får du liksom en vane med at penger betyr egentlig ingenting. Det er penger til alt du vil ha, det er bare å si hva du trenger og se behovene og så kjører du inn. Og i Mali, så gjorde vi det at, det virker inn på holdningen til folk. Fra den ene dagen til den andre får du gratis kornsekker, og den neste dagen så gjør de ikke det. Og da hjelper du folk til å løpe etter penger eller prosjekter eller andre ting enn sitt eget liv.. for veldig mange. Så sånn at nødhjelp er det mange, mange haker med.

Det blir dermed gjort skiller mellom langsiktig utviklingsarbeid, som informantene mener de driver med, og nødhjelp, som på et vis er mindre riktig, men noen ganger nødvendig.

9.3 OPPSUMMERIG

I dette kapitlet har vi sett hvordan informantene i denne studien utdyper og beskriver flere styrker og fordeler de mener frivillige organisasjoner har i utviklingsarbeidet. Dette innebærer lave kostnader, blant annet som en følge av den store delen frivillig arbeid som blir gjort, samt deres nøkternhet, sammen med andre styrker som organisasjonene kredibilitet og raskhet til å handle. Slik rettes en direkte og indirekte sammenligning og kritikk av det offentlige bistandsarbeidet.

I tillegg drar informantene spesifikke grenser mellom inntekstkilder, som kanskje viser deres moralske rolle i sivilsamfunnet, og deres mulighet til å være selvstendig og kritisk. Dette,

sammen med avstand til bistansturisme, presenterer også en kritisk holdning til markedspreget utviklingsarbeid.

KAPITTEL TI: OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER

10.1 STUDIENS FUNN OG ARGUMENTER

Dette kapitlet vil oppsummere funnene og argumentene i denne studien. Disse vil også kunne oppmuntre til videre forskning på feltet.

I problemstillingen i kapittel én ble det først spurt åpent hvilke erfaringer frivillige og ansatte i NMS og Norsk Folkehjelp har med sitt arbeid i de respektive organisasjonene, sammen med hva som kjennetegner relasjonen som oppstår i utviklingsarbeidet, sett fra giverens side. Disse spørsmålene har vist at de frivillige og ansatte i NMS og Norsk Folkehjelp har et svært komplekst bilde av det å være en del av en frivillig organisasjon, og også av målene med, og innholdet i utviklingsarbeid.

Flere mener at frivillighet danner grunnlaget for de frivillige organisasjonene. Organisasjonene er rett og slett avhengige av frivillighet. Et sentralt og interessant funn i studien er hvordan viktigheten av det frivillige, ubetalte arbeidet fremheves og verdsettes. Både frivillige og ansatte ser ut til å ha en sterk bevissthet rundt det å være en del av en frivillig organisasjon. Dette illustreres for eksempel godt ved Maria, som er frivillig, og sier at ”jeg får ikke noe penger for det jeg gjør, jeg får så vidt refundert utgiftene mine. Og vi opererer ikke med nevneverdig kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste, for eksempel, frivillighet er frivillighet” og ”Vi ligger på dobbeltrom og spiser til skive til lunsj og sånn. Det handler om noen bevisste valg da, det handler om prioriteringer”.

Både blant ansatte og frivillige eksisterer det en følelse av at man skal yte det man kan, og litt til. Det å være en del av en frivillig organisasjon gir erfaringer med å gå ”den andre mil”, å se ut over seg selv for å hjelpe andre. Kristine (NMS) sier det slik:

Og det å klare å smitte ensomme, eller mennesker som sliter på en eller annen måte med engasjement for noe, at de tenner for noe, om det er mødre hjem i slummen i Bangkok eller om det er presteskole på Madagaskar betyr ikke så veldig mye, men det at en klarer å få mennesker som sliter litt til å se ut over seg selv, tror jeg betyr veldig mye (Kristine).

Det er særlig interessant at de ansatte i stor grad fremhever egenverdien av frivillighet. Dette kan ha en sammenheng med at flere av de ansatte selv har vært involvert i frivillig arbeid, og at de

aller fleste har lang erfaring med frivillige organisasjoner. Slik kan også de ansatte betegnes som, og de ser også ut til å oppfatte seg selv som, ildsjeler. De tilpasser sine familieliv, muligheter for høyere lønn og andre gevinster for sine organisasjoner. De tar flere roller i sitt arbeid, noe som også gjelder de frivillige. Vi ser da de som er en del av frivillige organisasjoner kan sies å være fleksible og ha brede rollesett, selv om dette ikke nødvendigvis bare er positivt for dem. Samtidig fører det å være i en frivillig organisasjon med seg mange fordeler for de ansatte og frivillige selv, som nettverk, kunnskap og et sosialt miljø.

Ved hjelp av sensitiverende begreper, har mer spesifikke erfaringer med utviklingshjelp blitt utforsket. De ansatte og frivilliges relasjoner i utviklingsarbeidet til NMS og Norsk Folkehjelp kan tolkes ved hjelp av begreper om partnerskap, rettighet og gave. Oppgaven har slik noe som kanskje kan kalles et kaleidoskopisk²⁹ blikk på relasjonene i utviklingsarbeid. Disse ulike forståelsene vurderer det samme sosiale fenomenet: ressurser, i form av tid, arbeidskraft, penger og innsats, blir videreført fra en part til en annen. Det er ulike måter å vurdere samme relasjon, forholdet mellom ”oss” og ”dem”. De sensitiverende begrepene får frem både eksplisitte, men også implisitte forståelser av hva det å hjelpe andre ”langt borte” faktisk innebærer. Det blir da klart hvordan bistandsrelasjonene faktisk ser ut fra informantenes ståsted. Et viktig funn er at flere av de frivillige og ansatte beveger seg mellom ulike forståelser samtidig.

Selv om veldedige handlinger og utvikling av verdens fattige land vanligvis baseres på filantropiske motiver, er det interessant å se at offentlige føringer om partnerskap og menneskerettigheter ikke bare tas opp i organisasjonene, men også i de som er en del av dem, de frivillige og ansatte. Forståelser og opplevelser av relasjonen som partnerskap og rettighet, politisk korrekte begreper, tar stor plass spesielt, men ikke utelukkende, hos de som er med i Norsk Folkehjelp. Dette er noe overraskende, ikke fordi jeg ikke forventet at informantene vil være politisk engasjerte, men fordi jeg ikke forventet så klare forbindelser mellom statens politikk for utviklingssamarbeid, og informanter som ikke direkte må forholde seg til denne i sitt arbeid. Det blir samtidig klart at noen av de samme informantene i større grad enn de som er i NMS, tar opp i seg politiske og ideologiske prinsipper. Dette er kanskje ikke overraskende, ettersom vi har sett at Norsk Folkehjelp i stor grad fremhever sin ikke-nøytrale rolle i

²⁹ Ideen om et kaleidoskopisk blikk er hentet fra Hustnix, Handy og Cnaan (2012).

utviklingssamarbeidet. Det er likevel interessant å se hvordan disse verdiene reflekteres i ansatte og frivillige, også i noen grad hos medlemmer i NMS.

Samtidig er det noe sensitiverende begreper om partnerskap og rettigheter ikke fanger opp. Flere informanter vedkjenner det asymmetriske forholdet mellom giver og mottaker i utviklingsarbeidet, og spesielt gjelder dette de som er med i NMS. Dette er kanskje ikke en populært beskrivelse innenfor moderne forståelser av bistand, og særlig partnerskap har blitt fremmet som en erstatning for veldedighetsperspektivet. Hos informantene i denne studien er det få detaljerte beskrivelser av samarbeid hvor begge parter bidrar med ressurser, selv om flere likevel har klare formeninger om hvordan partnerskap *bør* foregå. Flere av informantene beskriver implisitt og eksplisitt gaverelasjoner, og forventninger om, og opplevelser med, gjengjeldelse. Hvis vi igjen ser på Goulds (2007) begrep om transnasjonal solidaritet, ser vi da at de ansatte og frivillige i NMS og Norsk Folkehjelp i noen grad oppfyller, og i noen grad ikke, kravene til transnasjonal solidaritet.

Dette gir støtte til Eyben (2006: 88) som mener, med hjelp fra Bourdieu, at aktører i utviklingsarbeid bruker begreper fra ett sett av regler og normer for å beskrive sine sosiale praksiser og prinsipper, enn dem de faktisk følger. Hun sier:

Quite simply, my premise is that if donors and recipients were able to be more aware of what they are actually doing in the practice of aid, including above all, recognizing how power shapes the aid relationship, there might be more of a chance of the good intentions of aid, as manifested in campaigns such as 'make poverty history', making more of a real difference in the lives of those that international aid claims to help Eyben (2006: 88).

På tross av at informantene beveger seg mellom forskjellige forståelser av innholdet, og målene, med utviklingsarbeid presenterer og utdyper de fordeler og styrker ved frivillige organisasjoner, sammenlignet med offentlig utviklingsarbeid. En av disse er organisasjonenes mulighet for å jobbe i partnerskap med lokale på bakkenivå, en mulighet de ser ut til å mene at staten ikke har, og slik kritiseres også gaverelasjonen. Andre styrker er deres kontinuitet, evne til å være raskt ute for å hjelpe, deres sparsommelighet og spillerom. I tillegg gjør informantene interessante skiller mellom ulike praksiser i utviklingsarbeidet, som videre viser hvordan de forholder seg til målene, og innholdet, i utviklingspolitikken. Det gjøres først og fremst en distinksjon mellom organisasjonenes inntekstkilder, og det som kan kalles rene og skitne penger. Informantene er bevisste på ulike økonomiske kilder, og setter gaver fra givere og frivillige høyt. Verdien av

frivillighet blir da enda tydeligere. Det fremmes også en kritikk av både bistandsturisme og nødhjelp, som begge presenterer en kritikk av markedslignende utviklingsarbeid, i tillegg til offentlig bistandspolitik.

10.2 OPPMUNTRING TIL VIDERE FORSKNING

Som denne studien i noen grad har tatt stilling til, kan en organisasjon med religiøse røtter, og en organisasjon med røtter i arbeiderbevegelsen ha forskjellig betydning for de som er en del av dem. Det kunne vært interessant og utforske nærmere hvilken betydning disse to tradisjonene har hatt for hverandre. Strand (2011) mener for eksempel at brorskapsideologien og barmhjertighetstanken til i noen grad er historisk overlappende. I følge Strand (2011: 27) har de to bevegelsene til felles at brorskapsfølelsen er til stede i begge retninger.

Lynch (2011) mener også at grensene mellom religiøse og sekulære frivillige organisasjoner i internasjonale spørsmål er noe som bør settes spørsmålstegn ved. Hun ønsker å vise at grensene mellom det religiøse og det sekulære er ikke nødvendigvis så klare og fastsatt som mange antar. Dette er en forenklet skille som vi overkomme fordi det ligger en fare i å overse hvordan disse har påvirket hverandre, et poeng som også Strand (2011) gjør. Lynch stiller så spørsmål ved om vi i det hele tatt legitimt kan kalle noen praksiser “religiøse” eller “sekulære”. Det kunne vært interessant å se mer på slike tradisjoners gjensidige påvirkninger, og hvordan individer oppfatter dette, for eksempel gjennom en multippel casestudie. En slik studie kunne for eksempel fulgt to organisasjoner i en avgrenset tidsperiode eller gjennom et hendelsesforløp, eller et spesifikt bistandsprogram. En studie som også inkluderte mottakere, eller partnere, i et relasjonelt, dynamisk perspektiv kunne fått frem enda klarer hvordan relasjonene mellom disse partene utfolder seg.

LITTERATURLISTE

- Adloff, Frank 2006. Beyond Interests and Norms: Towards a Theory of Gift-Giving and Reciprocity in Modern Societies. *Constellations*, 13: 3, 407-427.
- Allahyari, Rebecca Anne. 2000. *Visions of charity: volunteer workers and moral community*, Berkeley, CA: University of California Press.
- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen. 1997. *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis*, Oslo: Tano Aschehoug.
- Archetti, Eduardo 2003. ”Den norske “idrettsmodellen”: Et kritisk blikk på sivil samfunn i Norge. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 14: 1, 8-15.
- Blumer, Herbert 1954. What is Wrong with Social Theory *American Sociological Review*, 18, 3-10.
- Bolle, Tor Aksel 2011. Statsavhengighet gir dårligere bistand. *Bistandsaktuelt*, 1/2011
- Borchgrevink, Axel og John-Andrew Mcneish. 2007. *Review of Bistandsnemda's (Norwegian Missions in Development) work with indigenous peoples*. Report 15. Bergen: Christian Michelsens Institute. .
- Calhoun, Graig, 2010. The idea of emergency: humanitarian action and global (dis)order. I: Didier Fassin (ed.) *States of emergency*. Cambridge: Zone books.
- Dahl, Øyvind, 2002. Fra verdinøytralitet til verdigrunnlag. *Bistandsaktuelt* [Online], 16.10.2002. Tilgjengelig fra: <http://www.bistandsaktuelt.no/114900/fra-verdin%C3%B8ytralitet-til-verdigrunnlag> [Hentet 06.02.2012].
- Denzin, Norman K. og Yvonna S. Lincoln. 2000. *Handbook of qualitative research*, Thousand Oaks, California: Sage.
- Det Norske Misjonsselskap 2004. Verdensvid glede- grunnlagsdokument om misjon.
- Det Norske Misjonsselskap 2011a. Bistand: diakoni og bistand. Programfildokument.
- Det Norske Misjonsselskap 2011b. Strategiplan 2012-2014, Våg mer.
- Det Norske Misjonsselskap. Uten dato. *Organisasjon* [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.nms.no/organisasjon/category337.html> [Hentet 7. mars 2012].
- Digni. Uten dato. *Om Digni* [Online]. Tilgjengelig fra: <http://www.digni.no/newsread/document.aspx?nodeid=5152> [Hentet 26.05 2012].
- Eriksen, Tore Linné. 1987. *Den Vanskelige bistanden: noen trekk ved norsk utviklingshjelps historie*, Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt.

- Everett, E. L. og Inger Furseth. 2012. *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Eyben, Rosalind 2006. The power of the gift and the new aid modalities. *IDS Bulletin*, 37, 88-98.
- Eyben, Rosalind 2012. Hiding Relations: The Irony of 'Effective Aid'. *European Journal of Development Research advance online publication*, 22, 382-397.
- Fog, Jette. 1994. *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*, København: Akademisk Forlag.
- Forss, Kim, Turid Arnegaard og Stein Erik Kruse. 2007. *Organisational Review of Norwegian People's Aid. Case Study from Ecuador, Andean Program and Latin America*. Oslo: Norad.
- Fretheim, Kjetil. 2008. *Rights and riches: exploring the moral discourse of Norwegian development aid*. Bern, Peter Lang.
- Gould, Carol 2007. Transnational Solidarities. *Journal of Social Philosophy*, 38:1, 148-164.
- Gubrium, Jaber F. og James A. Holstein. 2003. *Postmodern interviewing*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Gulbrandsen, Terje. 2012. *Tilpasninger til endringer i økonomiske rammevilkår*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
- Gulbrandsen, Terje og Guro Ødegård. 2011. *Frivillige organisasjoner i en ny tid: Utfordringer og endringsprosesser*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
- Hattori, Tomohisa 2001. Reconceptualizing foreign aid. *Review of international political economy*, 8:4, 633-660.
- Henkel, Heiko og R. L. Stirrat 1997. The development gift: the problem of reciprocity in the NGO world. *American academy of political and social science*, 554, 66-80.
- Husøy, Ole Andreas, 2011. 148 millioner fra Norad. *Det Norske Misjonsselskap* [Online], 10.03.2011. Tilgjengelig fra: <http://www.nms.no/forsiden/148-millioner-fra-norad-article3662-6.html> [Hentet 06.02.2012].
- Hustnix, Lesley, Femida Handy og Ram A. Cnaan, 2010. Volunteering. I: Taylor, Rupert (ed.) *Third sector research*. New York: Springer.
- Hustnix, Lesley og Lucas C.P.M Meijs 2011. Re-embedding volunteering: in search of a new collective ground. *Voluntary Sector Review*, 2, 5-21.

- Jones, Kristina. 2006. *The children of the sea mother: charity, development and the economic poverty of a fishing village in Kerala*. Masteroppgave i sosialantropologi, Universitetet i Bergen.
- Kobbeltvedt, Sissel. 1996. *Stat og organisasjon: en studie av forholdet mellom staten og de frivillige organisasjonene på bistandsfeltet 1962-1992*. Bergen, LOS- Senteret.
- Komter, Aafke E. 1996. *The Gift: an interdisciplinary perspective*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Komter, Aafke E. 2005. *Social solidarity and the gift*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kuhnle, Stein og Per Selle. 1991. *Government and the voluntary sector in Norway: conceptual and structural change in the post-World War II period*, Bergen: LOS-senteret.
- Kuhnle, Stein og Per Selle. 1992. *History counts, or why "voluntary organizations" means different things: the case of the Norwegian welfare state*. Bergen: LOS- senteret.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. 2009. *Interviews: learning the craft of qualitative research interviewing*, Los Angeles, California: Sage.
- Lesser, Eric. 2000. *Knowledge and social capital: foundations and applications*, Boston: Butterworth-Heinemann.
- Liland, Frode og Kristen Alsaker Kjerland. 2003. *Norsk Utviklinshjelps historie 3: 1989-2002: På bred front*, Oslo: Fagbokforlaget.
- Lorentzen, Håkon. 2010. *Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner: kartlegging og analyse*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Lynch, Cecelia, 2011. Religious Humanitarianism and the Global Politics of Secularism. I: Juergensmeyer, Mark og Vanantwerpen, Jonathan (red.) *Rethinking Secularism in International Affairs*. Oxford University Press.
- Lyshagen, Guttorm. 1989. *50 år i krig og fred: Norsk folkehjelp 1939-89*, Oslo: Norsk folkehjelp.
- Mauss, Marcel. 1954. *The gift: forms and functions of exchange in archaic societies*, London: Cohen & West.
- Misjonstidende. 2010. *Årbok: Det bratte året*. Nr. 4b/166 årgang. Stavanger: Det Norske Misjonsselskap.

- Nicolaysen, Bente 2010. Volunteering, the humanitarian gift to “distant suffering” and solidarity. *Utgitt*. Bergen.
- Norad. 2011. *Regelverk for støtte til sivilsamfunnsaktører - Kap. 160.70* -. <http://www.norad.no/no/tilskudd/s%C3%B8k-st%C3%B8tte/attachment/153487?true&ts=12fd9e2bf57>
- Norad, 2012. Frivillige organisasjoner fikk 1,3 milliarder i 2012. Tilgjengelig fra: <http://www.norad.no/no/tilskudd/tildelinger/frivillige-organisasjoner-fikk-1-3-milliarder-i-2012> [Hentet 28.05.2012].
- Norad. Uten dato. *Slik er norsk bistand organisert* [Online]. Norad. Tilgjengelig fra: <http://www.norad.no/no/om-bistand/slik-er-norsk-bistand-organisert> [Hentet 14.05 2012].
- Norsk Folkehjelp. 2007. *Prinsipper og verdigrunnlag: 2007-2011*. <http://www.folkehjelp.no/filestore/NF-Prinsipprogram.pdf>
- Norsk Folkehjelp. 2008 *Internasjonal strategi 2008-2011*. <http://folkehjelp.no/filestore/Internasjonalstrateginorsk2008-2011.pdf>
- Norsk Folkehjelp. 2010. *Regnskap. Sluttrapport*. http://www.folkehjelp.no/filestore/NFH_SLUTTRAPPORT_REGNSKAP.pdf
- Norsk Folkehjelp. Uten dato. *Om oss* [Online]. Tilgjengelig fra: http://www.folkehjelp.no/no/om_oss/ [Hentet 20. september 2011].
- Norsk Tipping. 2009. *Års- og samfunnsrapport* [Online]. Tilgjengelig fra: https://www.norsk-tipping.no/public/selskapet/aarsrapport2009/norsk_tipping/pdf/Verdiskaping.pdf [Hentet 26.05 2012].
- Nustad, Knut Gunnar. 2003. *Gavens makt: norsk utviklingshjelp som formynderskap*, Oslo: Pax.
- Nygaard, Arnfinn, 2003. Tvedt - og hovedutfordringer for organisasjonene. *RORG* [Online], 27.11.2003. Tilgjengelig fra: <http://www.rorg.no/Artikler/604.html>.
- Purdy, Michael, 1991. What is Listening? I: Borisoff, Deborah og Purdy, Michael (red.) *Listening in everyday life: a personal and professional approach*. Lanham: University Press of America.
- Rattsøutvalget. 2006. *Nye roller for frivillige organisasjoner i utviklingsamarbeidet*. Oslo: Utrenriksdepartementet.

- Rosvold, Knut Erlend. 2008. *Diakoni og kampen for holistisk bistand i EECMY- et studie av verdbileter i kontrastforhol.* Masteroppgave i kristendom, Norsk Lærer Akademi.
- Ruud, Arild Engelsen og Kristen Alsaker Kjerland. 2003. *Norsk utviklinshjelps historie 2. 1975-1989: vekst, velvilje og utfordringer,* Oslo: Fagbokforlaget.
- Selle, Per og Stein Kuhnle. 1992. *Government and voluntary organizations: a relational perspective,* Aldershot: Avebury.
- Silverman, David. 2006. *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction,* Los Angeles: Sage.
- Simensen, Jarle. 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1. 1952-1975: Norge møter den tredje verden,* Oslo: Fagbokforlaget.
- Simpson, Kate 2004. 'Doing development': the gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of international development,* 681-692.
- Solheim, Erik, 2010b. Bistand og religion. *Bistandsaktuelt* [Online], 18.06.2010. Tilgjengelig fra: <http://www.bistandsaktuelt.no/debatt/kategorier/tr%C3%A5der?thread=177584> [Hentet 16. februar 2012].
- Sørhaug, Tian, 1996. Kake eller konfekt. Utkast til en teori om frivillige organisasjoners politiske økonomi. I: Sørhaug, Tian (ed.) *Fornuftens fantasier: antropologiske essays om moderne livsformer.* Oslo: Universitetsforlaget.
- St.Meld. Nr. 13 (2008-2009). *Klima, konflikt og kapital. Norsk utviklingspolitikk i et endret handlingsrom.* Oslo: Utenriksdepartementet.
- St.Meld. Nr. 35. (2003-2004). *Felles kamp mot fattigdom: En helhetlig utviklingspolitikk.* Oslo: Utenriksdepartementet.
- St.Meld. Nr. 39 (2006-2007). *Frivillighet for alle.* Oslo: Utenriksdepartementet.
- Stake, Robert E. 1995. *The art of case study research,* Thousand Oaks, California: Sage.
- Steen-Johnsen, Kari og Solveig Straume 2012. On the terms of the recipient? Norwegian sports development aid to Tanzania in the 1980s. *International Review for the Sociology of Sport,* 4: 1, 95-112.
- Strand, Svein, 2011. Beveggrunner for bistand – barmhjertighet, brorskap, business. I: Tolo, Arne og Ytrehus, Line Alice (red.) *Interkulturell forståelse i bistand.* Trondheim: Tapir akademisk forlag.

- Thagaard, Tove. 2003. *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Thaut, Laura C. 2009. The role of faith in Christian faith-based humanitarian agencies: constructing the taxonomy. *Voluntas*, 20, 319-350.
- Toje, Asle, 2011. Government funded non governmental organisations. Civil society aid organisations and donor governments, the case of Norway. Tilgjengelig fra: http://asletoje.com/pdf_gallery/102.pdf [Hentet 13.05.1012].
- Tolo, Arne, 2011. Norsk bistandshistorie- misjonens plass. I: Tolo, Arne og Ytrehus, Line Alice (red.) *Interkulturell forståelse i bistand*. Trondheim: Tapir akademisk forl.
- Tønnessen, Aud Valborg. 2007. *Kirkens nødhjelp: bistand, tro og politikk*, Oslo: Gyldendal.
- Tvedt, Terje, 2004. Utenrikspolitikk og statsmisjon. *Dagbladet* [Online], 01.03.2004. Tilgjengelig fra: <http://www.dagbladet.no/kultur/2004/03/01/392248.html> [Hentet 10.08.2011].
- Utenriksdepartementet. 2002a. *Kamp mot fattigdom. Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Utenriksdepartementet og Norad. 2002b. *Tilskuddsordninger for norske og internasjonale frivillige aktørers humanitære bistands- og utviklingssamarbeid*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2002/tilskuddsordninger-for-norske-og-interna.html?id=87922>
- Wagner, Peter. 2001. *Theorizing modernity: inescapability and attainability in social theory*, London: Sage.
- Ytrehus, Line Alice, 2011. Et skråblikk på utviklingsbegrepets historie,. I: Tolo, Arne og Ytrehus, Line Alice (red.) *Interkulturell forståelse i bistand*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

VEDLEGG ÉN: GODKJENNING FRA NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Bente Nicolaysen
Sosiologisk institutt
Universitetet i Bergen
Rosenbergsgaten 39
5015 BERGEN

Vår dato: 12.09.2011

Vår ref: 27870 / 4 / KH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.09.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27870	<i>Frivillige bistandsorganisasjoner og deres rammebetingelser</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Bente Nicolaysen</i>
Student	<i>Sabrina Johannessen</i>

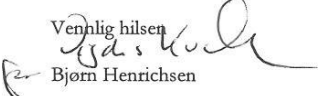
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.


Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen


Kjersti Håvardstun

Kontaktperson: Kjersti Håvardstun tlf: 55 58 29 53
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Sabrina Johannessen, Astrupsvei 31, 5067 BERGEN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

VEDLEGG TO: INFORMASJONSBREV TIL ORGANISASJONENE

19.oktober 2011

Kjære Det norske misjonsselskap/ Norsk Folkehjelp

Jeg heter Sabrina Johannessen og er masterstudent ved Sosiologisk Institutt ved Universitetet i Bergen. Jeg jobber nå med et forskningsprosjekt om frivillige organisasjoner innenfor utviklingssamarbeidet og deres rammebetingelser. Jeg ønsker mer spesifikt å undersøke hvordan de økonomiske og politiske rammebetingelsene for slike organisasjoner påvirker deres rolle, og ønsker dermed å se nærmere på to organisasjoner som kan være case i min studie. Jeg inviterer med dette Det norske misjonsselskap/Norsk Folkehjelp til å delta.

Mitt datamateriale vil bestå av offentlige dokumenter, som stortingsmeldinger, lovverk, støtteordninger og rapporter, og jeg ønsker også å få tilgang til organisasjonsdokumenter som vedtekter, statutter og regnskap. I tillegg til dette ønsker jeg å gjøre intervjuer med enkeltindivider for å få et innblikk i deres egne, personlige erfaringer, deres tanker om solidaritet og rollen til frivillige organisasjoner. Jeg håper at nøkkelpersoner i organisasjonen, ansatte og frivillige vil delta. Et slikt intervju vil selvfølgelig være helt frivillig, og ta form av en samtale, der jeg på forhånd har skrevet ned noen tema vi kan snakke om. Dersom noen skulle ønske å trekke seg på et tidspunkt i studien kan de gjøre det når som helst, og uten noen grunn.

Deltakelse for Det norske misjonsselskap/Norsk Folkehjelp vil dermed være todelt. Jeg ønsker tilgang til organisasjonsdokumenter, hvor mye allerede er tilgjengelig på deres nettsider. I tillegg ønsker jeg altså å få utdelt informasjonsbrev til mulige informanter.

Om Det norske misjonsselskap/Norsk Folkehjelp vil akseptere invitasjonen, og om det er ønskelig vil jeg selvfølgelig holde deg/dere oppdatert gjennom hele prosjektet, og det ferdige resultatet kan gjøres tilgjengelig for dere. Prosjektet er planlagt avsluttet i mai 2012.

Har du/dere noen spørsmål er det bare å ta kontakt med meg eller min veileder, Bente Nicolaysen. Vi svarer begge gjerne svarer på henvendelser. Bente forsker på frivillighet og kan nås på e-postadressen xx@sos.uib.no, eller telefonnummeret xx xx xx xx.

Jeg håper Det norske misjonsselskap/Norsk Folkehjelp vil delta!

Prosjektet er meldt til Personverombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen,
Sabrina Johannessen
Telefon: xx xx xx xx
E-post: xxxxx@gmail.com

VEDLEGG TRE: INFORMASJONSBREV TIL INFORMANTER

Kjære ansatt/frivillig i Norsk Folkehjelp/Det Norske Misjonsselskap

Mitt navn er Sabrina Johannessen og jeg er masterstudent ved Sosiologisk Institutt ved Universitetet i Bergen. Jeg jobber nå med et forskningsprosjekt om frivillige organisasjoner innenfor utviklingssamarbeidet, deres rammebetingelser og rolle i dette arbeidet. Jeg ønsker i den forbindelse å intervju ansatte og frivillige i utvalgte frivillige organisasjoner for å snakke om deres erfaringer i en frivillig organisasjon. Med dette informasjonsbrevet ber jeg om din deltakelse.

Jeg ønsker å intervju enkeltpersoner for å få et innblikk i deres egne, personlige erfaringer og tanker om hvordan det er å jobbe i en humanitær organisasjon. Tema som jeg er opptatt av er for eksempel solidaritet, forholdet mellom staten/kommunen og frivillige organisasjoner, frivillig arbeid og bistand, men mest av alt håper jeg at du vil dele dine personlige erfaringer med å jobbe i en humanitær organisasjon.

Intervjuene vil ta form av en åpen samtale som kan ta alt fra 1/2 time til 1,5 time, det vil være opp til deg. Vi vil snakke om det som er viktig for deg, og jeg vil lytte og ta korte notater underveis slik at jeg kan komme tilbake og spørre deg om erfaringer du nevner. Dersom du samtykker vil jeg bruke båndopptaker. Vi vil også finne en tid og et sted som passer deg, jeg har for eksempel et kontor på Sosiologisk Institutt tilgjengelig.

All data vil i løpet av prosjektet oppbevares utilgjengelig for utenforstående, med unntak av min veileder. I den ferdige oppgaven vil persondata anonymiseres i den grad det er ønskelig. Ved endt prosjekt vil datamaterialet slettes, som etter planen er mai 2012.

Det er selvfølgelig frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke deg fra prosjektet uten å oppgi grunn. Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt.

Hvis du lurer på noe er det bare å kontakte meg eller min veileder, Bente Nicolaysen (e-post: xx@sos.uib.no, tlf: xx xx xx xx). Vi svarer begge gjerne på spørsmål.

Jeg håper å høre fra deg, og at du vil delta!

Prosjektet er meldt til Personverombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen,
Sabrina Johannessen
Telefon: xx xx xx xx
E-post: xxxxx@student.uib.no

VEDLEGG FIRE: INTERVJUGUIDE

Intervjuguide

- Takke for deltakelse
- Presentere meg selv og intervjuformen (ikke et journalistisk som i media, eller som en spørreundersøkelse, men som en åpen samtale).
- Presentere masteroppgaven (organisasjoner som jobber med bistand, rammebetingelser, rolle, erfaringer)
- Hvordan min interesse startet (Kenya, viktigheten av organisasjonene)

- Dette intervjuet er selvfølgelig frivillig, og du kan trekke deg når som helst og uten å oppgi grunn.
- All data som samles inn vil være utilgjengelig for andre, med unntak av min veileder.
- Jeg har tatt med en samtykkeerklæring som det er fint om du kan skrive under på. Vi får begge en kopi hver.

- Hvis du synes det er greit vil jeg spille inn intervjuet på båndopptaker for å sikre mest mulig riktig gjengivelse av samtalen.

Det jeg håper er at du vil dele dine erfaringer i en frivillig organisasjon, og da tenker jeg på alle de hendelser og erfaring som er viktig for deg.

Jeg vil lytte og ta noen notater underveis slik at jeg kan komme tilbake og spørre slik at jeg vet at jeg forstår deg rett.

Du kan begynne med det du ønsker, og ta den tiden du trenger.

Mulige spørsmål:

- Kunne du fortelle meg om dine erfaringer med frivillig arbeid?
- Kan du fortelle meg om ditt arbeid i organisasjonen?
- Kan du dele dine erfaringer med å begynne i en frivillig organisasjon?
- Jeg vil gjerne ta opp en nytt tema. Hva er bistand for deg?/
- Kan du fortelle mer om din erfaring med bistandsarbeid?
- Har du noen erfaringer der du har opplevd at frivillige organisasjoner spiller en viktig (avgjørende) rolle?
- I forbindelse med bistandsproblematikk dukker ofte det vanskelige og vide begrepet ”solidaritet” opp. Hva er de første assosiasjonene du får til begrepet ”solidaritet”?

Oppfølgingsspørsmål

Er det andre ting du kan komme på?

Kan du huske noe mer om...?

Kan du fortelle mer om ...?

Kan du si noe mer om...?

Har du flere eksempler på dette?

Hva tenker du om det?

Kan du fortelle mer om det økonomiske aspektet ved..?

Kan du gi noen eksempler...?

*Erfaringer, hendelser
situasjoner.*

Til slutt, er det noe du har lyst til å legge til eller ta opp?

Hvordan synes du dette har vært?

Hvis det er i orden ønsker jeg å ta kontakt om noen dager, kanskje du kommer på noe du vil legge til, eller ta bort, og muligens komme med noen oppfølgingsspørsmål, hvis det er i orden.

Takke for intervjuet.

